

Obchodovanie s ľuďmi – prevencia, výskum, prax

**Obchodovanie s ľuďmi
- prevencia, výskum, prax**

Zborník z odbornej konferencie

Nitra 2013

Zborník príspevkov z konferencie s titulom Obchodovanie s ľuďmi – prevencia, výskum, prax

Vydali:

Združenie STORM

Katedra sociálnej práce a sociálnych vied FSVaZ UKF v Nitre

Nitra, 2013

1. vydanie

počet strán: 74

Recenzovali:

prof. PaedDr. Milan Schavel, PhD.

doc. PhDr. ThDr. Andrej Mátel, PhD.

Zostavili:

Mgr. Magdaléna Halásová

Mgr. Katarína Chovancová, PhD.

Mgr. Martin Valentíny

Grafický dizajn:

Daniel Kosír

danielkosir@gmail.com

Za obsah, pôvod a úplnosť literárnych zdrojov jednotlivých príspevkov zodpovedajú autori. Združenie STORM a Katedra sociálnej práce a sociálnych vied FSVaZ UKF v Nitre nepreberá zodpovednosť za obsah a pôvod príspevkov.

Príspevky autorov neprešli jazykovou úpravou. Publikované texty nie je možné rozširovať bez súhlasu autorov.

ISBN 978-80-970667-8-0

EAN 9788097066789

PÁR POSTREHOV RECENZENTOV

prof. PaedDr. Milan Schavel, PhD.

Problematiku, ktorú prezentujú jednotliví autori v zborníku pod editorským vedením vyššie uvedených autorov možno považovať za aktuálnu najmä z dôvodu narastajúcich nepriaznivých fenoménov súvisiacich s ekonomickými problémami a preferovaním materiálnych hodnôt, ako aj s úpadkom morálky a mravných princípov spoločnosti. Obchodovanie s ľuďmi zaradujeme medzi nepriaznivé spoločenské, sociálno – patologické javy, ktorých riešenie prináleží aj sociálnym pracovníkom.

S prihliadnutím na široké spektrum participujúcich etiologických súvislostí, ako i možných riešení a potreby preventívneho pôsobenia na rôznych úrovniach sa očakáva spolupráca jednotlivých aj medzinárodných inštitúcií a odborníkov, členov multidisciplinárneho tímu. Aj z týchto dôvodov považujem spracovanie uvedeného zborníka za prínosné, jednotlivé príspevky prezentujú dôležité právne aspekty danej problematiky, v príspevku sú prezentované výsledky najnovších výskumov a projekty zamerané na riešenie problému obchodovania s ľuďmi. Autori veľmi správne poukazujú na potrebu prepojenia teoretických poznatkov s praxou a preto sú jednotlivé príspevky inšpirujúce tak pre študentov, pedagógov, ktorí sa danou problematikou zaoberajú, ale aj pre praktikov – profesionálov z oblasti práva, psychológie, príslušníkov policajného zboru a samozrejme predovšetkým sociálnych pracovníkov verejnej správy a neziskových organizácií.

Zborník príspevkov možno považovať za jedinečný prínos k riešeniu prezentovanej problematiky, je potrebné upozorniť, že k tejto téme nemáme dostatok odbornej literatúry, pomerne ojedinelé sú aj sprostredkované výsledky jednotlivých výskumov a projekty s týmto zameraním sú skôr ojedinelé. Z uvedených dôvodov odporúčam zborník príspevkov pod editorským vedením autorov Magdaléna Halasová, Katarína Chovancová, Martin Valentíny vydať.

V Bratislave, 29.12.2013

doc. PhDr. ThDr. Andrej Mátel, PhD.

Zvýšená pozornosť sa mu v rámci sociálnej patológie ako subodboru viacerých vedných disciplín venuje však až v posledných dvoch až troch desaťročiach. Vzhľadom na jeho medzinárodný rozmer sa musia na jeho prevencii a eliminácii podieľať viaceré inštitúcie, pričom interdisciplinárnosť a multisektorovosť je nevyhnutná. Nemožno nesúhlasiť s myšlienkou uvedenou v zborníku, že „obchodovanie s ľuďmi je jedným z najrýchlejšie sa rozvíjajúcich nelegálnych obchodov na svete a jeho formy sa rýchlo menia. S novými trendmi sa najrýchlejšie zoznamujú pracovníci polície vo svete, ambasád, ale aj sociálni pracovníci, ktorí s obeťami obchodovania s ľuďmi pracujú.“

Predložený zborník z odbornej konferencie Obchodovanie s ľuďmi – prevencia, výskum, prax prináša aktuálny prehľad medzinárodnej a národnej judikatúry v danej oblasti, informácie o prebiehajúcich projektoch v SR, významné aktivity relevantných inštitúcií, štatistické informácie, prehľad vybraných výskumov, preventívnych programov, informácie o Národnej linke pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi a Informačnom systéme o obchodovaní s ľuďmi.

Príspevky jednotlivých autorov sú dokladom praktického prepojenia teórie s praxou a ako celok zborník prináša „praktickú teóriu“ pre profesionálov a študentov z radov sociálnej práce, polície, psychológie a práva, ktorí s danou cieľovou skupinou pracujú alebo budú pracovať.

Nemožno preto neocenit' významný prínos pracovníkov občianskeho združenia Združenia STORM, ako aj ďalších spoluorganizátorov konferencie a editorov zborníka, za utvorenie priestoru pre stretávanie sa akademikov, ako aj odborníkov z praxe, pracovníkov štátnej správy, neziskových i cirkevných organizácií, ktorých spája spoločný cieľ – prevencia, výskum a prax pri eliminácii obchodovania s ľuďmi.

V Nitre, 27.12.2013

OBSAH

Príhovor štatutárnej zástupkyne Združenia STORM Mgr. Andrea Hugáňová, PhD.	4
Situácia v oblasti obchodovania s ľuďmi z pohľadu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky Ing. Jozef Halcin	5
Viktimologické dopady obchodovania s ľuďmi Mgr. Barbora Kuchárová	11
Návratová a reintegračná asistencia obchodovaným osobám. Trendy a prax z pohľadu IOM Bratislava Mgr. Tomáš Varga	14
Rezultát pôsobenia vývojových a sociálnych faktorov v reintegračnom procese obetí obchodovania s ľuďmi Mgr. Elena Hatašová	23
Prevenca a systém pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi v Slovenskej katolíckej charite Mgr. Andrea Bezáková	33
Význam sociálnej práce v prevencii obchodovania s ľuďmi PhDr. Dana Rosová, PhD.	39
Nútená práca a prevencia medzi príslušníkmi rómskych lokalít Mag. Romana Medved'ová	46
Informovanosť osôb pracujúcich v sex-biznise o problematike obchodovania s ľuďmi Mgr. Magdaléna Halášová - Mgr. Petra Olšanská	50
Obchodovanie s ľuďmi ako novodobá forma zotročovania a jeho prevencia JUDr. PaedDr. Ivan Podhorec, PhD. – doc. PhDr. Martina Mojtovej, PhD. – JUDr. Ľudovít Galbavý, PhD.	59
Porušovanie ľudských práv pri obchodovaní s ľuďmi JUDr. Ľudovít Galbavý, PhD. – doc. PhDr. Martina Mojtovej, PhD. – JUDr. PaedDr. Ivan Podhorec, PhD.	65

PRÍHOVOR ŠTATUTÁRNEJ ZÁSTUPKYNE ZDRUŽENIA STORM

Andrea HUGÁŇOVÁ¹

Vážené kolegyne, kolegovia,

Predkladáme Vám zborník z odbornej celoslovenskej konferencie s názvom *Obchodovanie s ľuďmi – prevencia, výskum, prax*, ktorá sa konala 23. októbra 2013 v priestoroch Krajského osvetového strediska v Nitre.

Združenie STORM ako hlavný organizátor postupne naplňa snahu vytvoriť na Slovensku tradíciu, otvorené diskusné fórum a priestor na stretávanie sa odborníkov z praxe i akademickej pôdy.

18. október - Európsky deň boja proti obchodovaniu s ľuďmi je zároveň významným momentom na upriamenie našej pozornosti na túto problematiku.

Združenie STORM už desaťročie rozvíja programy na pomoc osobám v rizikových životných situáciách.

Okrem priamej práce s klientmi ohrozenými aj obchodom s ľuďmi, usporiadaním takejto konferencie, naplňa základné ciele Národného programu boja proti obchodovaniu s ľuďmi. Spolupodieľa sa na zabezpečení komplexnej a účinnej stratégie, ktorá bude podporovať rozvoj vzájomného porozumenia a koordinovanej činnosti všetkých dôležitých subjektov s cieľom zamedziť rizikám a predchádzať spáchaniu trestného činu.

Súčasne sa usiluje o poskytovanie prvého kontaktu a rýchlej pomoci možným obetiam obchodu s ľuďmi a tým zabezpečiť ochranu ich ľudských práv a dôstojnosti.

V zborníku predkladajú autori z teoretického i praktického aspektu vlastné názory na túto tému. Zároveň povzbudzujú k tvorivej diskusii a výmene skúseností z rôznych odborov a dokladujú aktuálnu úsilie a orientáciu odborníkov skvalitňovať pomoc v tejto oblasti.

Odborná, ale i laická verejnosť, ako aj akademickí pracovníci a študenti univerzít si v zborníku môžu nájsť rad cenných poznatkov a informácií o problematike, ako aj inšpirácie pre prácu na Slovensku.

Veríme, že zborník bude prínosom a zaujímavým čítaním pre všetkých, ktorým boj proti obchodovaniu s ľuďmi nie je ľahostajný.

¹ Mgr. Andrea Hugáňová, PhD., Združenie STORM, Murgašova 4, 949 01 Nitra, andrea.stormnr@gmail.com, www.zdruzeniestorm.sk

SITUÁCIA V OBLASTI OBCHODOVANIA S ĽUĎMI Z POHLĎADU MINISTERSTVA VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Jozef HALCIN¹

Abstrakt: Slovenská republika ako členský štát Európskej únie v roku 2013 plne implementovala smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania s ľuďmi, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV. Okrem legislatívnych úprav Slovenská republika bojuje voči fenoménu obchodovania s ľuďmi aj prostredníctvom preventívnych aktivít realizovaných nielen v rámci projektov podporených Európskou komisiou. Zároveň Slovenská republika prostredníctvom Ministerstva vnútra Slovenskej republiky sa snaží pomáhať aj obetiam obchodovania s ľuďmi.

Kľúčové slová: trestný čin obchodovania s ľuďmi, program podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi, smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania s ľuďmi, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV

Abstract: The Slovak republic, like a European Union Member State, fully implemented Directive 2011/36/EU of the European parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA. In addition to legislative changes Slovak Republic is fighting against the phenomenon of human trafficking through prevention activities implemented not only in the projects supported by the European Commission. At the same time the Slovak Republic through the Ministry of Interior of the Slovak Republic is helping the victims of trafficking.

Key words: criminal offense trafficking in human beings, program of support and protection victims of human trafficking, Directive 2011/36/EU of the European parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA

I TRESTNOPRÁVNÁ ÚPRAVA OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

Zákonom č. 204 z 25. júna 2013, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej len „zákon“) bola novelizovaná aj ustanovenie týkajúce sa trestného činu obchodovania s ľuďmi upravené v § 179 Trestného zákona.

§ 179

- (1) Kto s použitím podvodného konania, ľsti, obmedzovania osobnej slobody, únosu, násilia, hrozby násilia, hrozby inej ťažkej ujmy alebo iných foriem donucovania, prijatia alebo poskytnutia peňažného plnenia či iných výhod na dosiahnutie súhlasu osoby, na ktorú je iná osoba odkázaná, alebo zneužitia svojho postavenia alebo zneužitia bezbrannosti alebo inak zraniteľného postavenia zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme iného, hoci aj s jeho súhlasom, na účel jeho prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane pornografie, nútenej práce či nútenej služby vrátane žobrania, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, núteného sobáša, zneužívania na páchanie trestnej činnosti, odoberania orgánov, tkanív či bunky alebo iných foriem vykorisťovania, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov.
- (2) Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme dieťa, hoci aj s jeho súhlasom, na účel detskej prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane detskej pornografie, nútenej práce či nútenej služby vrátane žobrania, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, núteného sobáša, zneužívania na páchanie trestnej činnosti, nezákonnej adopcie, odoberania orgánov, tkanív či bunky alebo iných foriem vykorisťovania.

¹ Ing. Jozef Halcin, Odbor prevencie kriminality kancelárie ministra vnútra Slovenskej republiky, Pribinova 2, 812 72 Bratislava, email: osl@minv.sk, tel.: 02/48 59 22 06, www.minv.sk.

- (3) Odňatím slobody na sedem rokov až dvanásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2
- a) a získa ním pre seba alebo pre iného väčší prospech,
 - b) a vydá takýmto činom iného do nebezpečenstva ťažkej ujmy na zdraví alebo smrti,
 - c) ako verejný činiteľ,
 - d) na chránenej osobe,
 - e) z osobitného motívu, alebo
 - f) závažnejším spôsobom konania.
- (4) Odňatím slobody na dvanásť rokov až dvadsať rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2
- a) a získa ním pre seba alebo pre iného značný prospech,
 - b) a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť, alebo iný obzvlášť závažný následok, alebo
 - c) ako člen nebezpečného zoskupenia.
- (5) Odňatím slobody na dvadsať rokov až dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2
- a) a získa ním pre seba alebo pre iného prospech veľkého rozsahu, alebo
 - b) a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví viacerým osobám alebo smrť viacerých osôb.

V odseku (1) bol medzi prostriedky trestného činu obchodovania s ľuďmi zaradený únos, medzi účel vykorisťovania bolo k nútenej službe zaradené žobranie a doplnené ďalšie účely ako nútený sobáš a zneužívanie na páchanie trestnej činnosti.

Kvalifikovaná skutková podstata trestného činu obchodovania s ľuďmi je uvedená v odsekoch (2) až (5). Odsek (2), ktorý sa zaoberá páchaním trestného činu obchodovania s ľuďmi na osobe mladšej ako 18 rokov bol plne nahradený a do odseku (3) boli vsunuté písmená b) a c). Zákomom bola uskutočnená aj zmena pôvodného názvu § 180 „Obchodovanie s deťmi“, nakoľko predmetom tohto ustanovenia nie je trestný čin obchodovania s deťmi ako je ponímaný medzinárodnými normami. Trestný čin obchodovania s deťmi, ktorého znaky sú súladné s príslušnými medzinárodnými normami, je v Trestnom zákone upravený v § 179 ods. 2, ako súčasť trestného činu obchodovania s ľuďmi. Nový názov § 180 je „Zverenie dieťaťa do moci iného“.

Zároveň zákonom bola pripravená zmena úpravy trestného činu kupliarstva vplynula z odporúčaní Hodnotiacej správy vlády Spojených štátov amerických o obchodovaní s ľuďmi v roku 2012 v zmysle ktorej Slovenskej republike odporúča prijať legislatívne zmeny aby detské obeť zapojené do prostitúcie boli posudzované ako obeť trestného činu obchodovania s ľuďmi a nie kupliarstva. Uvedeným odporúčaním vyslovili súhlas aj zúčastnené rezorty v rámci plnenia úloh Národného akčného plánu boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2011-2014, v rámci ktorého sa posudzoval súlad právnej úpravy trestného činu obchodovania s ľuďmi podľa § 179 a trestného činu kupliarstva podľa § 367 Trestného zákona. V zmysle záverov tohto posudzovania bol prijatý záver, že v prípade vykorisťovania detských obetí na účely detskej prostitúcie má ísť vždy o trestný čin obchodovania s ľuďmi podľa § 179 ods. 2 Trestného zákona a nie o trestný čin kupliarstva podľa § 367 Trestného zákona.

Vyššie uvedeným zákonom došlo k novele aj Trestného poriadku. § 215 ods. 2 písmeno d) bol zmenený vzhľadom na transpozíciu čl. 8 smernice 2011/36/EÚ o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania a čl. 14 smernice 2011/93/EÚ o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktoré zaväzujú členské štáty prijať potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby ich príslušné vnútroštátne orgány boli oprávnené trestne nestíhať ani neukladať obetiam obchodovania s ľuďmi, resp. sexuálneho zneužívania a sexuálneho vykorisťovania, tresty za svoju účasť na trestnej činnosti, ak boli na páchanie tejto trestnej činnosti donútené v priamej súvislosti s tým,

že boli vystavené akémukoľvek zo skutkov, ktoré sú predmetom týchto smerníc. V tomto ohľade bola prijatá osobitná úprava pre zastavenie trestného stíhania prokurátorom.

II PREHĽAD PREBIEHAJÚCICH PROJEKTOV

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky na základe výzvy na predkladanie návrhov projektov s názvom „Akčné granty, v rámci programu „Predchádzanie a boj proti trestnej činnosti 2007 – 2013“, predložilo Európskej komisii v roku 2010 žiadosť o udelenie grantu s názvom „Posilnenie spoločných opatrení v prevencii nútenej práce príslušníkov rómskych komunít a rozvoj referenčného mechanizmu“.

Hlavným ideovým zámerom projektu je prostredníctvom posilnenia existujúceho národného referenčného mechanizmu a budovania nadnárodného referenčného mechanizmu zabezpečiť adretnú prevenciu najrizikovejších skupín obyvateľstva, najmä v marginalizovaných rómskych komunitách pred ich vykorisťovaním, najmä na nútenú prácu a tiež inými formami vykorisťovania. Jednotlivé projektové aktivity smerujú k vytvoreniu nových nástrojov cielenej prevencie, resp. k ich rozšírenej implementácii na horizontálnej úrovni zapojením nových subjektov a tiež k zdieľaniu skúseností nielen na národnej, ale aj na medzinárodnej úrovni. Širokospektrálnosť projektových aktivít vychádza z potreby zníženia zraniteľnosti potenciálnych obetí pochádzajúcich z rómskych komunít prostredníctvom filmu a iných propagačných materiálov distribuovaných nielen na území Slovenskej republiky, ale aj vo Veľkej Británii, ktorá bola na základe doterajších skúseností Slovenskej republiky vyhodnotená ako najčastejšia cieľová krajina obetí obchodovania s ľuďmi. V druhom rade v oblasti prevencie za účelom zvyšovania povedomia zamestnávateľov o problematike obchodovania s ľuďmi bola vytvorená príručka preventívneho charakteru pre zamestnávateľov z rôznych pracovných odvetví. Adresnosť vyššie uvedených preventívnych aktivít sa má dosiahnuť prostredníctvom realizácie výskumu zameraného na analýzu prípadov obetí pochádzajúcich z rómskych komunít z vybraných regiónov Slovenskej republiky vo Veľkej Británii. Trvanie projektu je 24 mesiacov (01/2013 – 12/2014).

Projekt je zameraný na posilnenie preventívnych aktivít za účelom zvýšenia povedomia príslušníkov rómskych komunít o rizikách spojených s prácou v zahraničí, ako i zástupcov vybraných odborných štátnych i neštátnych subjektov o účinnej prevencii v rómskych komunitách, a to posilnením aktivít v oblasti propagačných kampaní, tréningových aktivít, workshopov a medzinárodnej konferencie a rozšírením referenčného mechanizmu.

Cieľom projektu je znížiť riziko ohrozenia špecifických skupín obyvateľstva obchodovaním s ľuďmi, predovšetkým za účelom nútenej práce a iných foriem vykorisťovania ako nútené žobranie a nútená kriminalita.

Aktivity projektu sú zamerané na:

- posilnenie spolupráce subjektov zapojených do boja proti obchodovaniu s ľuďmi (posilnenie kooperácie v rámci existujúcich sietí expertov začlenených do národného referenčného rámca, ako aj expertov zo zahraničia, formou workshopov a medzinárodnej konferencie, a to za účelom plnenia, monitorovania a vyhodnocovania aktivít projektu),
- rozšírenie referenčného rámca (na národnej aj nadnárodnej úrovni zapojením nových subjektov),
- výskum (za účelom zmapovania fenoménu vykorisťovania príslušníkov rómskych komunít vo Veľkej Británii),
- prevenciu (zvýšením informovanosti primárne v rómskych komunitách a taktiež širokej i odbornej verejnosti o nových formách obchodovania s ľuďmi, predovšetkým o nútenej práci, prostredníctvom vytvorenia a vysielania filmu, šírením preventívnych materiálov, osvetou, vydaním metodической príručky a školiaceho manuálu),
- tréningové aktivity (určené pre zástupcov vybraných subjektov so zameraním sa na prevenciu a identifikáciu obchodovania s ľuďmi v rómskych komunitách).

Konkrétne výstupy jednotlivých aktivít:

- analýza prípadov vykorisťovania obetí pochádzajúcich z rómskych komunit,
- film ako nástroj prevencie v rómskych komunitách a zároveň ako školiaci materiál,
- posilnenie národného a budovanie nadnárodného referenčného mechanizmu,
- príručka pre zamestnávateľov v rizikových oblastiach z hľadiska obchodovania s ľuďmi,
- preventívne materiály - plagáty, billboardy v rôznych jazykových mutáciách,
- nový tréningový modul a príručka pre účastníkov školení,
- vyškolený odborný personál (300 účastníkov) na prevenciu obchodovania v rómskych komunitách,
- správa z prieskumu účinnosti prevencie v rómskych komunitách,
- medzinárodná konferencia za účelom výmeny najlepších skúseností,
- výstupná správa z implementácie projektu.

V zmysle vyššie uvedeného všeobecným zámerom projektu je znížiť riziko ohrozenia špecifických skupín obyvateľstva obchodovaním s ľuďmi, predovšetkým za účelom nútenej práce a iných foriem vykorisťovania ako nútené žobranie a nútená kriminalita.

Všeobecný zámer projektu by mal byť dosiahnutý prostredníctvom troch špecifických cieľov obsiahnutých v konkrétnych aktivitách projektového návrhu, a to:

- posilnenie národného a budovanie nadnárodného referenčného mechanizmu zapojením nových subjektov - koordinácia a metodické usmernenie vybraných subjektov (budovanie kapacít, školenia, workshopy a konferencia),
- zmapovanie aktuálneho stavu v oblasti príčin zraniteľnosti, podmienok a modusu operandi vykorisťovania najrizikovejších skupín obyvateľstva - výskum,
- zvýšenie povedomia špecifických skupín obyvateľstva o fenoméne obchodovania s ľuďmi, najmä o rizikách spojených s prácou v zahraničí - film a propagačné materiály.

Projekt je z geografického hľadiska implementovaný na území dvoch krajín, a to Slovenskej republiky a Veľkej Británie. Výstupy projektu však budú sprístupnené všetkým subjektom pôsobiacim v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi aj ďalším krajinám Európskej únie, najmä prostredníctvom výmeny skúseností na medzinárodnej konferencii plánovanej na záver projektu, ako aj ďalšími formami distribúcie výstupov, napr. ich zverejnením na internetovej stránke Ministerstva vnútra Slovenskej republiky alebo publikáciami v odborných časopisoch, či aktívnymi vystúpeniami na iných medzinárodných fórach. Pôjde najmä o závery a odporúčania z workshopov a medzinárodnej konferencie, jednotlivé propagačné materiály, ktoré budú preložené do maďarského, rómskeho a anglického jazyka, taktiež o vykonaný prieskum k účinnosti propagačnej kampane zameranej na zvýšenie povedomia rómskych komunit. Záverečná správa z výskumu o fenoméne vykorisťovania obetí pochádzajúcich z rómskych komunit by mala obsahovať aj odporúčania v oblasti zavedenia adresných opatrení prevencie pre krajiny strednej a východnej Európy, ktoré majú tiež početné zastúpenie rómskych komunit. Vzhľadom na skutočnosť, že rómske komunity, keďže ide o sociálno-ekonomicky najzraniteľnejšie skupiny obyvateľstva, patria k tým najohrozenejším z pohľadu rizika obchodovania s ľuďmi, je riešenie problému prevencie ich vykorisťovania výzvou nielen pre Slovenskú republiku.

Realizáciou projektu sa nielen overí navrhnutý model prevencie obchodovania príslušníkov rómskych komunit v praxi, ale vytvoria sa aj predpoklady pre rozšírenie tohto modelu do iných krajín a následne aj pre vzájomné porovnanie skúseností a najmä dát.

III ŠTATISTICKÝ PREHLAD O OBETIACH OBCHODOVANIA S ĽUĎMI ZARADENÝCH DO PROGRAMU PODPORY A OCHRANY OBETÍ OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

III.I Program podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi, štatistika a zber dát

Prijatím interného právneho predpisu - nariadenia ministra vnútra Slovenskej republiky č. 47/2008 o zabezpečení programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi v znení nariadenia ministra vnútra Slovenskej republiky č. 170/2010 (ďalej len „nariadenie ministra vnútra“), bolo vyšpecifikované postavenie informačného centra v rámci Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi (ďalej len „program“), okrem iného aj ako vecného gestora informačného systému o obchodovaní s ľuďmi. V zmysle nariadenia ministra vnútra cieľom programu je poskytovať obetiam pomoc, zabezpečiť im ochranu ich základných ľudských práv, slobôd a dôstojnosti a taktiež tieto obete motivovať k podávaniu svedeckých výpovedí, ktoré uľahčia orgánom činným v trestnom konaní odhaľovanie, stíhanie a usvedčovanie páchatel'ov trestného činu obchodovania s ľuďmi. Obetiam obchodovania s ľuďmi sa poskytuje minimálne 180 dní (90 dňová doba krízovej starostlivosti a 90 dní na reintegráciu), avšak, ak sa obeť rozhodne spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní (ďalej len „OČTK“), je jej poskytovaná starostlivosť aj počas doby trvania trestného konania. Za rok 2010 vstúpilo do programu 26 obetí trestného činu obchodovania s ľuďmi, z ktorých bolo 12 obetí ženského pohlavia, čo predstavuje 46,15% a 14 mužského pohlavia, čo predstavuje zvyšných 53,85% z celkového počtu zaradených osôb do programu. Z celkového počtu zaradených obetí možno vyčítať 2 maloleté obete vo veku 17 rokov, ktoré boli zlákané a vykorisťované. Počas 90 dňovej doby krízovej starostlivosti, ktorá je obetiam poskytovaná po ich zaradení do programu a vyplýva z obsahu programu, sa 14 obetí tohto závažného trestného činu rozhodlo spolupracovať s OČTK.

V roku 2011 bolo do programu zaradených celkom 31 obetí obchodovania s ľuďmi, z toho 13 (41,9 %) mužov a 17 (58,1%) žien. Zo ženských obetí, bolo 1 dieťa. V 13 prípadoch obeť spolupracovala s OČTK.

Za rok 2012 bolo do programu zaradených celkom 22 obetí obchodovania s ľuďmi, z toho bolo 16 žien, čo predstavuje 72,7 % a 6 mužov, čo predstavuje 27,3 %. V 13 prípadoch obeť spolupracovala s OČTK. Zo ženských obetí boli 3 osoby mladšie ako 18 rokov.

V roku 2013 bolo, k 31. septembru 2013, zaradených celkom 22 osôb, z toho bolo 15 žien (t.j. 68,2 %) a 7 mužov (t.j. 31,8%). Zo zaradených osôb v roku 2013 boli 2 cudzinci.

V súčasnosti prebieha príprava nového nariadenia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, ktoré v plnom rozsahu nahradí existujúce nariadenie ministra vnútra o programe. Zmeny vychádzajú z aplikačnej praxe, reflektujú na ustanovenia smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania s ľuďmi, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV a zároveň prispievajú k zefektívneniu fungovania programu. Predpokladaná účinnosť nového nariadenia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky je 1. novembra 2013.

III.II Informačný systém Obchodovanie s ľuďmi

Začiatkom roka 2013 Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky spustilo ostrú prevádzku informačného systému o obchodovaní s ľuďmi, ktorý napomôže ku komplexnejšiemu zberu dát o obetiach obchodovania s ľuďmi ako aj o páchatel'och predmetnej trestnej činnosti a následnej presnejšej profilácie tak páchatel'ov, ako aj obetí. Výstupy budú hodnoverným podkladom aj pre následné zameranie prevencie. Gestorom informačného systému je zariadenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality, ktoré sa primárne venuje problematike obchodovania s ľuďmi.

Informačný systém umožňuje oprávneným osobám podľa rozsahu pridelených prístupových práv využívať najmä tieto funkcie:

- zaevidovanie údajov o obetiach,
- zaevidovanie údajov o páchatel'och,
- zaevidovanie údajov o prípade,
- zhromažďovanie dát,
- spájanie obetí a páchatel'ov do prípadov,
- lustrovanie obetí, páchatel'ov a prípadov,
- výstupy a tlačové zostavy,
- reporty o obetiach, páchatel'och a prípadoch.

Súbor dát, ktoré je možné vkladať do informačného systému vychádza z výsledkov pilotného projektu „Obchodovanie s ľuďmi: Zber dát a riadenie harmonizovaného informačného systému“, ktorý bol prispôbený na podmienky Slovenskej republiky. V rámci informačného systému boli vytvorené technické predpoklady pre zdieľanie dát aj na úrovni medzirezortného prepojenia štatistických a informačných systémov v rámci Slovenskej republiky, či na medzinárodnej úrovni.

Architektúra informačného systému je trojvrstvová s tenkým klientom. Aplikácia je prevádzkovaná ako centrálna v dátovom centre Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Z pohľadu klienta je potrebné na spustenie aplikácie len webový prehliadač.

Z technologického hľadiska je aplikácia prevádzkovaná na technológii s vysokou dostupnosťou a to 24 hodín, 7 dní v týždni.

ZÁVER

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky ako vecný gestor boja proti obchodovaniu s ľuďmi aj prostredníctvom svojho zariadenia - Informačného centra na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality sa usiluje o elimináciu rizík spojených s obchodovaním s ľuďmi, o efektívne vyšetrovanie a následné stíhanie páchatel'ov predmetnej trestnej činnosti ako aj o zabezpečenie komplexnej a účinnej pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Dôvodová správa k zákonu č. 204 z 25. júna 201, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

MADLIAK, J.: Prevencia a prognózovanie kriminality. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010

Nariadenie ministra vnútra Slovenskej republiky č. 47/2008 o zabezpečení programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi v znení nariadenia ministra vnútra Slovenskej republiky č. 170/2010

Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2011-2014

Zákon č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov

VIKTIMOLOGICKÉ DOPADY OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

Barbora KUCHÁROVÁ¹

Abstrakt: Cieľom našej prezentácie je priblížiť najmä sociálnym pracovníkom, ale i iným profesionálom pracujúcim s obeťami obchodovania dopadové ochorenie obetí, ktoré larvované pretrváva i niekoľko mesiacov.

Kľúčové slová: Depresia. Postraumatická stresová porucha. Sociálny pracovník.

Abstract: This presentation is designed mainly for social workers as well as for other professionals working with trafficking victims. The goal is to describe an impact disease of victims. It persists even several months.

Key words: Depression. Posttraumatic Stress Disorder. Social worker.

Posttraumatická stresová porucha (PTSD) je komplex psychologických symptómov vyvolaných zážitkom mimoriadne traumatizujúcej udalosti. Obete násilných činov, vojnoví veteráni aj ľudia, ktorí prežili prírodné, či iné katastrofy, sú zraniteľní posttraumatickou stresovou reakciou a môže sa u nich prejaviť psychická porucha.

Prejavuje sa predovšetkým opakovaným prežívaním traumatickej udalosti v myšlienkach, snoch a predstavách, aj keď sú tieto spomienky na konkrétnu hroznú udalosť čiastočne narušené. Postihnutý sa vyhýba miestam a situáciám, ktoré sú nejako spojené s danou udalosťou, alebo ju môžu pripomínať. Je úzkostný, neprimerane ostražitý, nedokáže sa sústrediť a koncentrovať, začína sa izolovať od okolia, má sklon k neprimeraným, či už panickým alebo agresívnym reakciám. U človeka, ktorý prežil extrémnu traumatu, môže byť diagnostikovaná PTSD, ak sa u neho vyskytujú určité symptómy z každej z troch skupín príznakov: znovuprežívanie, vyhýbavé správanie a podráždenosť.

Uvedené symptómy musia pretrvávať aspoň 1 mesiac a musia spôsobovať závažné problémy, alebo ťažkosti v osobnom či pracovnom živote.

PTSD sa najčastejšie vyskytuje u ľudí, ktorí prekonali:

- bitie alebo týranie v rodine,
- znásilnenie alebo sexuálne zneužívanie,
- autonehodu alebo letecké nešťastie,
- povodeň, požiar, hurikán, zemetrasenie,
- vojnu, teroristický útok,
- situáciu, v ktorej mohli byť zabíjajú,
- náhlu a neočakávanú smrť veľmi blízkej osoby,
- boli obeťami násilného činu,
- boli svedkom (očitým) horeuvedených situácií,
- profesionáli, ktorí pomáhajú v horeuvedených situáciách,
- zdravotníci, polícia, záchranári, požiarnici, vojaci, dobrovoľníci.

Náhly stres z traumatickej udalosti spôsobuje chemické reakcie v mozgu a má príznaky aj na telesnej úrovni. U niektorých ľudí pociťujúcich uvedené príznaky sa môže vyvinúť PTSD (Vágnerová, 2004).

Akútna reakcia na stres, ktorá vzniká u disponovaných osôb po podobných udalostiach, trvá väčšinou hodiny, maximálne tri dni po ukončení ohrozujúcej udalosti. Jej obraz je variabilný a individuálny. Obyčajne začína stavom ustrnutia, zúžením vedomia a obmedzením pozornosti. Postihnutý nie je schopný úplne a správne pochopiť situáciu a adekvátne reagovať, môže byť dezorientovaný. Druhým štádiom je buď prehĺbenie apatie, alebo naopak agitovanosť

¹ Mgr. Barbora Kuchárová, OZ PRIMA, Hviezdoslavovo nám. 17, 811 01 Bratislava, barbora.kucharova@gmail.com, <http://www.primaoz.sk/>

a hyperaktivita spojená so silnou vegetatívnou reakciou. Prvou pomocou je racionálny a citlivý prístup a prípadné jednorázové/krátkodobé podanie benzodiazepínu. (Pidrman, 2007). Celoživotná prevalencia PTSD v západnej populácii je 10,4 - 12,3 % u žien a 5,0 - 6,0 % u mužov. Štúdie ukazujú, že ženy trpia poruchou dvakrát častejšie ako muži, čo pravdepodobne súvisí s častejším traumatickým narušením ich intímnej integrity, fyzickými alebo sexuálnymi vyhrážkami, či napadnutím. Ešte vyššie percento ľudí trpí len niektorými príznakmi tejto poruchy. U amerických vojnových veteránov z bojových jednotiek sa uvádza výskyt PTSD v 5 % a u tých, ktorí utrpeli zranenie, stúpa až na 20 %. V krajinách, kde sa odohrala vojna alebo živelná pohroma, sa PTSD môže vyskytovať až u 20 - 30 % obyvateľstva (Pidrman, 2007), (Kusá, 2008).

Najtypickejšími traumatizujúcimi zážitkami u mužov sú vojnové udalosti a autonehody, u žien znásilnenie alebo iné sexuálne zneužitie. Porucha častejšie postihuje jedincov slobodných, rozvedených, ovdovených, ekonomicky handicapovaných alebo sociálne izolovaných. Prevalencia PTSD je asi dvadsaťkrát vyššia u jedincov psychicky narušených, trpiacich somatizáciou, schizofréniou, panickou poruchou. Vo väčšine prípadov ide o návaznosť na traumy prežité v detstve (Kusá, 2008).

Komorbidita PTSD je vysoká. Najčastejšie PTSD sprevádza výskyt úzkostných stavov, depresia, závislosti na návykových látkach (drogy, alkohol), partnerské problémy a suicidálne myšlienky alebo pokusy. Výskumy v USA preukázali, že 98,8 % osôb trpiacich PTSD súčasne trpelo najmenej jednou psychiatrickou poruchou. U mužov to bolo najčastejšie zneužívanie alkoholu, depresie a generalizovaná úzkostná porucha. U žien to bola najčastejšie depresia, generalizovaná úzkostná porucha, zneužívanie alkoholu a panická porucha (Pidrman, 2007).

Prejavy PTSD môžu byť veľmi dramatické, vynucujúce si pozornosť, ale aj menej výrazné, zato však výrazne negatívne ovplyvňujúce život človeka. Posttraumatická stresová porucha sa obvykle rozvinie do 3 mesiacov od traumatizujúcej udalosti, ale niekedy sa jej príznaky objavia až po viacerých mesiacoch, či dokonca rokoch. Porucha teda vzniká po určitej latencii od prežitej udalosti (dni, týždne, mesiace). Niektorí autori poukazujú na tri možné etapy rozvoja PTSD.

V prvej sa objavujú nešpecifické pretrvávajúce zmeny - úzkosť, nespavosť, nesústredenosť.

V druhej sú už prítomné typické znaky poruchy - znovuprežívanie udalostí, vyhýbavé správanie.

V 10 % prípadoch dochádza k rozvoju tretej etapy. Objavuje sa ľahostajnosť, rezignácia až apatia, klasické príznaky depresie s rizikom suicídia, invalidizácia. Úplné uzdravenie možno očakávať u 30 % chorých, ale u ďalších 30 % budú dlhodobo pretrvávať mierne príznaky.

V zostávajúcich prípadoch možno očakávať stredne závažnú symptomatiku, ktorá môže viesť napríklad k opakovaným pracovným alebo osobnostným zlyhaniam (Kusá, 2008), (Vágnerová, 2004).

Ústup príznakov PTSD by mal nastať v priebehu 6 mesiacov, u niektorých jedincov však príznaky PTSD pretrvávajú aj niekoľko rokov. PTSD je komplexná porucha, ktorá zasahuje do mnohých oblastí života postihnutej osoby.

Desať bodov na záver

1. Prvou možnou reakciou na závažnú traumatizujúcu udalosť je u disponovaných jedincov akútna reakcia na stres.
2. PTSD nie je akútnou reakciou na stres, ide o úplne novú chorobnú psychickú kvalitu.
3. K rozvoju PTSD dochádza s odstupom niekoľkých dní i týždňov po závažnej traume, môže sa objaviť dokonca aj po šiestich mesiacoch.
4. PTSD môže byť až v 80 % prípadov kombinovaná s depresiou.
5. Až u 30 % obetí živelných katastrof sa stretávame s PTSD.
6. V daných situáciách je potrebné o PTSD uvažovať a pokúsiť sa ju odhaliť.
7. PTSD je porucha liečiteľná.

8. Možnosťami liečby sú psychoterapia a farmakoterapia.
9. Liekmi prvej voľby pri liečbe PTSD sú antidepresíva skupiny SSRI.
10. Pri pochybnostiach, alebo neštandardnom priebehu ochorenia, nemá praktický lekár nikdy váhať s odoslaním chorého k špecialistovi (Pidrman, 2007).

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

KUSÁ, K. Posttraumatická stresová porucha (PTSP). 2006 [online]. [www. vydavatelstvo-f.sk](http://www.vydavatelstvo-f.sk). [citované 25.1. 008]. Dostupné na [http://www.vydavatelstvo-f. sk/preklady/p0214.doc](http://www.vydavatelstvo-f.sk/preklady/p0214.doc).

PIDRMAN, V. Posttraumatická stresová porucha. In: Praktický lekář. 2007, roč. 87, č.10, s. 615-617

VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 198 s.

NÁVRATOVÁ A REINTEGRAČNÁ ASISTENCIA OBCHODOVANÝM OSOBÁM

Trendy a prax z pohľadu IOM Bratislava

Tomáš VARGA¹

Abstrakt: Príspevok prináša a sumarizuje poznatky z oblasti obchodovania s ľuďmi v rámci Slovenskej republiky, pričom pozornosť je sústredená na činnosť IOM Bratislava v danej problematike. Úvodná časť opisuje hlavné aktivity IOM Bratislava zahrňujúce Program návratov a reintegrácie obchodovaných osôb, Národnú linku pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi, školenia a aktivity zamerané na prevenciu či zvyšovanie povedomia. Praktická časť podáva štatistický obraz o obetiach, aktuálnych trendoch či účeloch obchodovania s ľuďmi. Znalosť týchto informácií je potrebná pri úspešnej aplikácii uvedených aktivít v praxi.

Kľúčové slová: prevencia, obchodovanie s ľuďmi, sociálne služby

Abstract: This paper reports and summarizes the findings of trafficking in the Slovak Republic, the attention is focused on the activity of IOM Bratislava on this issue. The introductory part describes the main activities of IOM Bratislava including The Return and Reintegration of Trafficked Persons, National Helpline for Victims of Human Trafficking, and training activities aimed at prevention and awareness. Practical part gives a statistical picture of the victims, current trends and the purpose of trafficking. Knowing this information is essential for successful application of these activities in practice.

Key words: human trafficking, prevention, social services

ÚVOD

Otroctvo, násilie na ľuďoch, ich predávanie či vykorisťovanie sú témou, ktorá vyvoláva emócie aj polemiku. Obraz obchodovania s ľuďmi v povedomí verejnosti sa často týka len nútenej prostitúcie, prípadne nútenej práce a slovenských Rómov vykorisťovaných vo Veľkej Británii. Obchodovanie s ľuďmi je jedným z najrýchlejšie sa rozvíjajúcich nelegálnych obchodov na svete a jeho formy sa rýchlo menia. S novými trendmi sa najrýchlejšie zoznamujú pracovníci polícií vo svete, ambasád, ale aj sociálni pracovníci, ktorí s obeťami obchodovania s ľuďmi pracujú.

1 IOM BRATISLAVA V TÉME OSĽ

Úrad IOM Medzinárodnej organizácie pre migráciu v Bratislave (ďalej „IOM Bratislava“) vykonáva aktivity zamerané na prevenciu obchodovania s ľuďmi, zvyšovanie povedomia o tomto fenoméne a budovanie kapacít v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi od roku 2003, návratovú a reintegračnú asistenciu pre obeť obchodovania s ľuďmi od roku 2006. Na Programe návratu a reintegrácie obchodovaných osôb (ďalej len „Program“) spolupracuje IOM Bratislava s Ministerstvom vnútra Slovenskej Republiky od 1.7.2008. IOM Bratislava pri implementácii Programu spolupracuje s vyškolenými odborníkmi a zazmluvnenými organizáciami.

1.1 PROGRAM NÁVRATOV A REINTEGRÁCIE OBCHODOVANÝCH OSÔB

Cieľom Programu je zabezpečiť dobrovoľný návrat a reintegráciu obetí obchodovania s ľuďmi prostredníctvom poskytovania komplexnej asistencie v zmysle medzinárodných dokumentov v oblasti pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi. Komplexná asistencia v sebe zahŕňa:

Asistenciu pri návrate do krajiny pôvodu:

- zabezpečenie cestovných lístkov;

¹ Mgr. Tomáš VARGA, IOM Bratislava, Grösslingová 4, 811 09 Bratislava, tvarga@iom.int, 02/52490511, www.iom.sk

- zabezpečenie cestovných dokladov a/alebo tranzitných víz v prípade potreby (v spolupráci so slovenskými zastupiteľskými/konzulárnymi úradmi v danej cieľovej krajine);
- overenie rôznych dokumentov ;
- poskytnutie informácií týkajúcich sa podrobností o doprave a procedúre bezprostredne po návrate a poskytnutie zoznamu potrebných kontaktov a služieb na Slovensku;
- sprievod na miesto odchodu prostredníctvom personálu IOM Bratislava alebo referujúcej organizácie. (V prípade, že bude obchodovaná osoba dieťaťom (osobou do 18 rokov), asistencia pri návrate bude zahŕňať aj sprievod dospelou osobou (napr. sociálny pracovník MVO alebo pracovník IOM misie v cieľovej krajine, prípadne pracovník IOM na Slovensku);
- vyzdvihnutie a sprievod z miesta príchodu na Slovensku;

Uvedené typy pomoci boli koordinované a zabezpečované v spolupráci s referujúcou mimovládnu organizáciou, slovenským zastupiteľstvom v zahraničí alebo IOM misiou v danej cieľovej krajine.

Reintegračnú asistenciu

Jednotlivé typy reintegračnej pomoci zabezpečovalo IOM Bratislava a organizácie referenčného rámca v koordinácii s IOM Bratislava. Ide najmä o nasledovné typy služieb:

- zdravotná pomoc, napr. všeobecné zhodnotenie zdravotného stavu, gynekologické vyšetrenie, testy na HIV a iné pohlavne prenosné choroby vrátane liečby a pod.
- psychologické poradenstvo, napr. psychologické a psychiatrické vyšetrenie, dlhodobejšia individuálna alebo terapeutická starostlivosť vrátane rodinnej a pod.
- sociálne poradenstvo a asistencia, napr. sprievodná sociálna asistencia pri styku s miestnou administratívou (získanie dokladov, poistenie a pod.), pomoc pri orientácii v sociálnom systéme a pod.
- právne poradenstvo a zastupovanie, napr. vypracovanie právnej analýzy posúdenia prípadu obete, zastupovanie, sprievod pri právnych úkonoch
- bezpečné ubytovanie napr. zaplatenie časovo obmedzeného pobytu v krízovom centre alebo na ubytovni pokiaľ nie sú obavy o bezpečnosť
- vzdelanie a rekvalifikácia, napr. poskytovanie krátkodobých odborných kurzov, podpora pri hľadaní zamestnania a pod.
- pracovná integrácia, napr. možnosť krátkodobej pracovnej stáže u zamestnávateľa
- finančný príspevok na pokrytie konkrétnych (základných) životných potrieb počas určitej doby

Okrem zabezpečovania komplexnej starostlivosti poskytoval Program i odborné konzultácie, poradenstvo a krízovú asistenciu potenciálnym klientom alebo externým referujúcim organizáciám, ktoré prišli do kontaktu s osobou, ktorá sa stala obeťou obchodovania s ľuďmi a nevedeli jej ďalej pomôcť, prípadne sa v rámci konzultácii preukázalo, že nešlo o prípad obchodovania s ľuďmi alebo sa identifikovaná osoba rozhodla nevstúpiť do Programu.

1.2 NÁRODNÁ LINKA POMOCI OBETIAM OBCHODOVANIA S ĽUĎMI 080800818

Úrad IOM Medzinárodnej organizácie pre migráciu v Slovenskej republike prevádzkoval **Národnú linku pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi 0800 800 818** v rámci Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi financovaného Ministerstvom vnútra SR od 1.7.2008 až do 31.12.2010. Posledné tri roky IOM Bratislava prevádzkuje Národnú linku pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi na základe víťaznej ponuky v rámci verejného obstarávania - zákazky s nízkou hodnotou. Realizácia Národnej linky pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi je súčasťou spolupráce IOM Bratislava, MV SR a spoločnosti T - Mobile Slovensko, a.s., ktorá prevádzku linky pomoci finančne podporuje.

Národná linka pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi 0800 800 818 je v súčasnosti prevádzkovaná v pracovných dňoch od 9.00 do 17.00 hodiny. V ostatných hodinách ako aj počas víkendov a sviatkov je nepretržite k dispozícii záznamník, ktorý je monitorovaný. Volajúci môže v prípade potreby zanechať svoje telefónne číslo ako aj odkaz a operátori telefonickú linku ho následne spätne kontaktujú. Volania na linku sú v rámci územia Slovenskej republiky bezplatné.

Hlavnou úlohou Národnej linky pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi je poskytovanie pomoci a informácií v prvom kontakte s osobami, ktoré sa mohli dostať do rizikovej situácie v súvislosti s obchodovaním s ľuďmi. Služby linky sú ďalej zamerané na prevenciu a elimináciu rizík spojených s prácou v zahraničí, pričom volajúcich upozorňujú na nebezpečenstvo obchodovania s ľuďmi. Linka tak zároveň slúži ako nástroj na prevenciu rizík spojených s pracovnou migráciou a nechránenou prácou zraniteľných skupín obyvateľstva.

Ciele Národnej linky pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi sú:

- identifikovať obeť obchodovania s ľuďmi;
- poskytovať odborné poradenstvo v oblasti prevencie a boja proti obchodovaniu s ľuďmi;
- napomáhať inštitúciám a organizáciám pri identifikácii prípadov obchodovania s ľuďmi;
- poskytovať informácie o možnostiach pomoci v rámci programu Podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi v SR a sprostredkovať dostupnú sieť pomoci pre obeť obchodovania s ľuďmi;
- upozorniť na možné riziká spojené s prácou v zahraničí a nechránenou prácou;
- poskytnúť preventívne informácie pred odchodom do zahraničia;
- poskytovať poradenstvo a overovať agentúry sprostredkujúce prácu v zahraničí;
- informovať o probléme obchodovania s ľuďmi s dôrazom na tie cieľové skupiny (učitelia, rodičia; komunitní sociálni pracovníci a podobne), ktoré môžu zvýšiť informovanosť potenciálnych obetí.

Služby Národnej linky pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi sú poskytované odborným personálom vyškoleným špecificky na prevádzku linky pomoci obetiam. Pracovníci zabezpečujúci prevádzku Národnej linky pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi spĺňajú stanovené kritéria IOM Medzinárodnej organizácie pre migráciu pre výkon odbornej činnosti, čo sa týka skúseností, odbornej spôsobilosti, ale aj bezúhonnosti. Služby linky môžu využiť aj cudzí štátni príslušníci nachádzajúci sa na území Slovenskej republiky. Okrem angličtiny a nemčiny je možné vyššie uvedené informácie podať v 14 ďalších jazykoch prostredníctvom overených tlmočníkov, ktorí dlhodobo spolupracujú s IOM Bratislava. Konzultáciu v jednom z týchto jazykov je potrebné dohodnúť 48 hodín vopred.

Proces poskytovania služieb v rámci aktivít Národnej linky pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi je priebežne monitorovaný. Všetky hovory sú zaznamenané a mesačné hodnotenia prevádzky sú poskytované zúčastneným subjektom. Zabezpečenie prevádzky a monitoringu Národnej linky pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi je jednou zo základných úloh efektívneho fungovania referenčného rámca pri prevencii a identifikácii obchodovaných osôb.

Na základe fungovania Národnej linky pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi sa podarilo od začiatku jej fungovania t.j. od 1.7.2008 do 31.8.2013 identifikovať 27 osôb, ktoré sa stali obeťami obchodovania s ľuďmi, 24 z nich vstúpilo do Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi.

1.3 BUDOVANIE KAPACÍT A PREVENTÍVNE AKTIVITY IOM BRATISLAVA

Od roku 2008 až po jún 2013 IOM Bratislava vykonávala a zabezpečovala v spolupráci s Ministerstvom vnútra SR vzdelávanie a posilňovanie kapacít organizácií a odborníkov referenčného rámca oblasti prevencie, identifikácie a zabezpečovania komplexnej starostlivosti

obetiam obchodovania s ľuďmi formou školení uskutočňovaných v niekoľkých tréningových blokoch.

Jednotlivé školenia sa postupne zameriavali na tri špecifické témy v rámci problematiky obchodovania s ľuďmi v závislosti od pracovnej náplne zúčastnených odborníkov:

- Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi
- Nútená práca
- Prevencia obchodovania s ľuďmi.

Za roky 2010, 2011 a 2012 vyškolila IOM Bratislava spolu 1149 odborníkov rôzneho profesijného zamerania počas 45 tréningových blokov. Zadávatelom projektov bolo Ministerstvo vnútra SR, resp. Ministerstvo zahraničných vecí SR, pričom ich hlavným cieľom bolo posilniť mechanizmus identifikácie obchodovaných osôb a podporiť preventívne mechanizmy a posilniť národný referenčný mechanizmus.

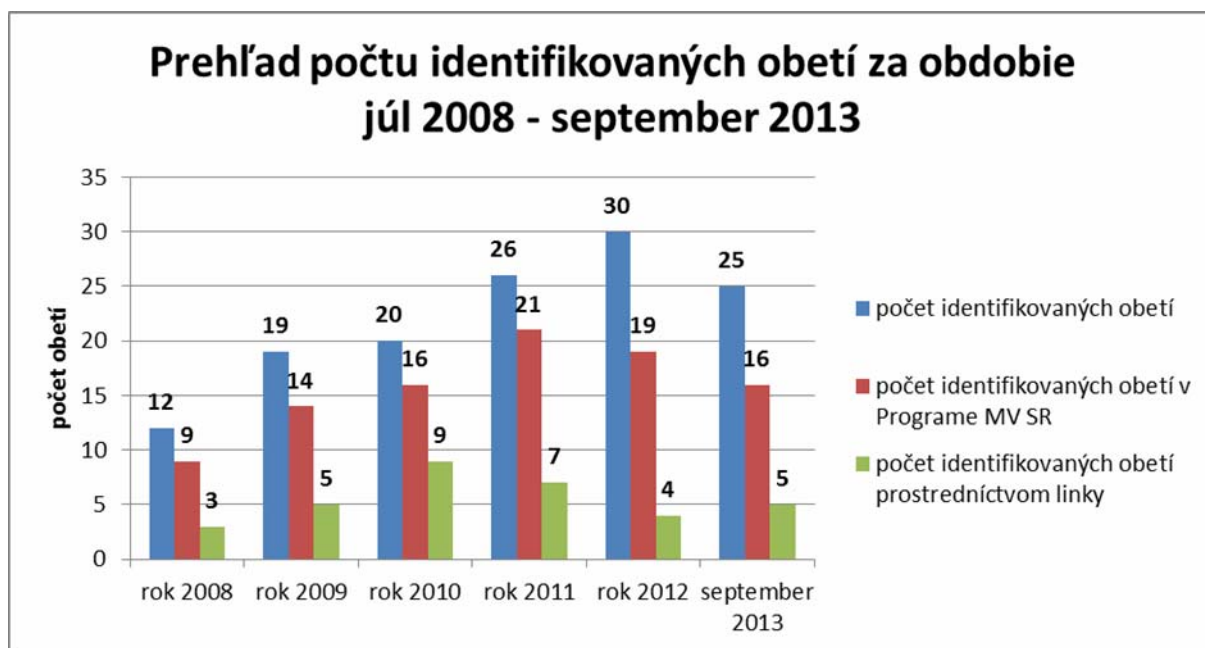
Vzdelávanie odborníkov zahŕňalo rôzne oblasti, predovšetkým však identifikáciu obetí obchodovania s ľuďmi, a to za účelom nútenej práce, nútenej prostitúcie, nútených sobášov, núteného žobrania a iných, rovnako aj oblasť prevencie a aktivít využiteľných v praxi jednotlivých odborníkov.

Cieľové skupiny tréningov pokrývali rozmanité spektrum profesií štátneho aj mimovládneho sektora. Tréningové bloky sa snažili prispôsobiť rozličným cieľom a potrebám jednotlivých školených skupín za účelom dosiahnutia ich efektivity a následného praktického využitia.

2 ŠTATISTIKY IOM BRATISLAVA

2.1 PREHĽAD O OBETIACH OSŤ A POSKYTOVANÝCH SLUŽBÁCH

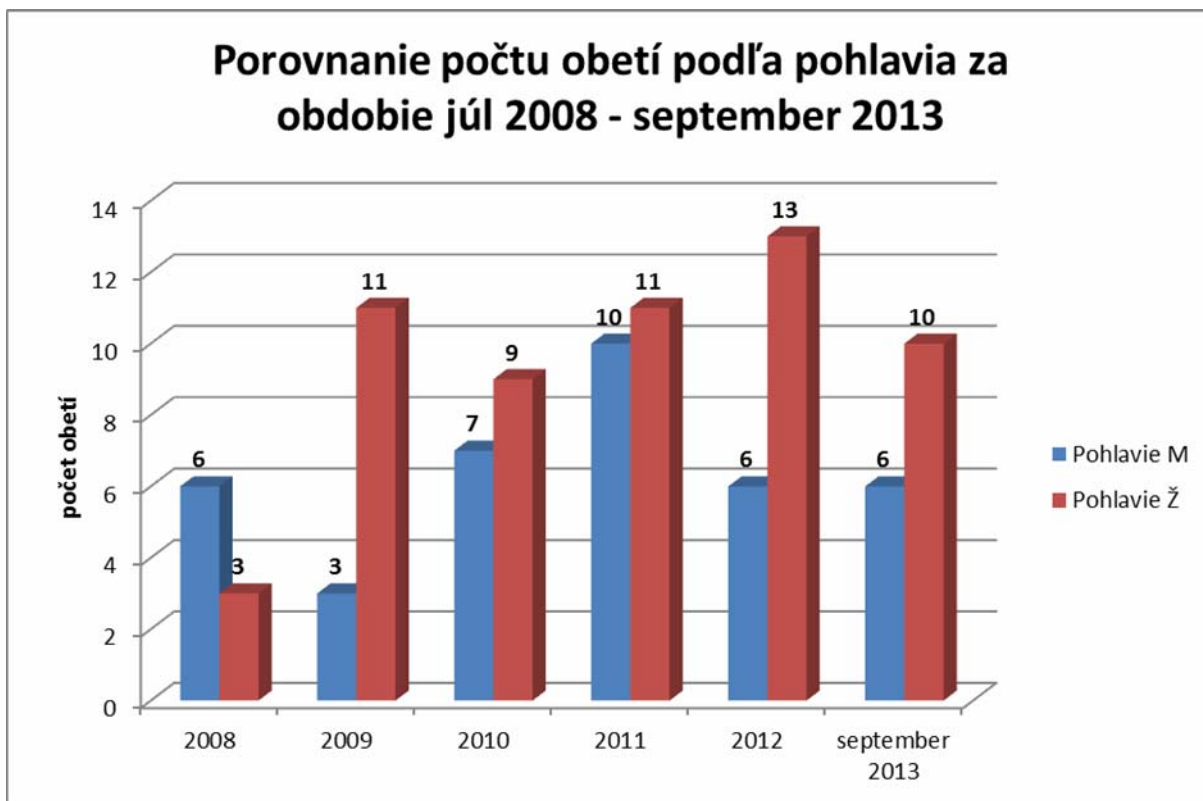
IOM Bratislava spolupracuje na Programe podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi s Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky od 1.7.2008. V tomto období do konca septembra 2013 sme identifikovali spolu 132 obetí obchodovania s ľuďmi, z toho štvrtinu obetí prostredníctvom Národnej linky pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi. Asistencia pri návrate a reintegrácii sme poskytli 95 obetiam, ktoré sa dobrovoľne rozhodli vstúpiť do Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi (pozri obrázok č.1).

Obrázok č. 1, prehľad počtu identifikovaných obetí za obdobie 2008 – september 2013

Z celkového počtu obetí zaradených do Programu je 57 žien a 38 mužov (pozri obrázok č. 2). Podľa našich štatistík sú ženy najčastejšie vykorisťované za účelom práce v sex-biznise a za

posledné dva roky stúpajú prípady nútených sobášov. U mužov dochádza k vykorisťovaniu formou nútenej práce, ale aj núteného žobrania, najmä ak majú fyzický alebo psychický hendikep.

Obrázok č. 2, porovnanie počtu zaradených obetí podľa pohlavia za obdobie 2008 – september 2013

Prehľad poskytnutých služieb môžete vidieť v Tabuľke č. 1. Približne polovici klientov zaradených do Programu pomáha IOM Bratislava s návratom na Slovensko. Z uvedených údajov možno povedať, že najčastejšie klienti potrebujú sociálnu asistenciu a materiálnu pomoc, najmenej príspevok na vzdelávanie, zdravotnú pomoc či právne poradenstvo. Služby poskytované v rámci Programu sú prispôbované individuálnym potrebám klienta/ky

	2008	2009	2010	2011	2012
cestovné lístky	8	8	4	11	9
prednávratová asistencia	7	12	5	11	14
asistencia po príchode	8	11	7	10	5
zdravotná pomoc	2	2	0	0	6
psychologické poradenstvo	2	4	1	5	4
sociálna asistencia	7	10	16	17	14
právne poradenstvo	3	2	0	5	5
ubytovanie	1	3	2	10	12
vzdelávanie	0	0	1	0	0
materiálna pomoc	1	10	12	14	19

Tabuľka č.1, prehľad poskytnutých služieb klientom/klientkám IOM Bratislava v UK

3 TRENDY V OSĽ

3.1 VEĽKÁ BRITÁNIA AKO CIEĽOVÁ KRAJINA

V posledných rokoch je Veľká Británia najčastejšou cieľovou krajinou, do ktorej sú obchodované slovenské obete obchodovania s ľuďmi, ktoré využili služby Programu návratu a reintegrácie obetí obchodovaných osôb IOM Bratislava.

V rokoch 2011 až 2013 bolo z celkového počtu našich klientov vo Veľkej Británii obchodovaných až **48% obetí**. Za jednotlivé roky pozorujeme stúpajúcu tendenciu tohto podielu. Kým v roku 2011 to bolo 42% obetí, v roku 2012 už 47% a v roku 2013 (do konca septembra) je to zatiaľ 56% obetí v našom programe obchodovaných vo Veľkej Británii.

PREHEAD	2011		2012		2013 (september)	
Pohlavie	Ž	M	Ž	M	Ž	M
Počet	4	5	7	2	5	4
Vek	19 - 37	22 – 49	19 - 31	40 - 50	18 – 31	18 – 44
Účel OSĽ	Ekon. (2) a sex. (1) vykorisť., nútený sobáš (1),	Zneužitie rod. listov detí (2), ekon. vykorisť. (4)	Sex. vykorisť. (5), pokus o nútený sobáš (2)	Pokus o nútený sobáš (1), ekon. vykorisť. (1)	Sex. vykorisť. (2), pokus o nútený sobáš (3)	Ekon. vykorisť. (4)

Tabuľka č. 2, prehľad prípadov IOM Bratislava v UK

Muži ako obeť ekonomického vykorisťovania vo Veľkej Británii sú zneužívaní zväčša na prácu v továrňach (čokoládovňa, baliarne kvetov a zeleniny, hydináreň, pekáreň a pod.), ale aj na farmách. V mnohých prípadoch ide o hromadný nábor - viacero obetí je spoločne naverbovaných a prevezených do Veľkej Británie. Následne im obchodníci odoberú osobné doklady a založia účet v banke, ku ktorému majú prístup len obchodníci. Pri vybavovaní potrebných úradných záležitostí obchodníci často pred úradníkmi vystupujú ako tlmočníci. Popri nútenej práci často príde aj k zneužitiu britského sociálneho systému obchodníkmi, ktorí použijú rodné listy cudzích detí, aby podvodne získali sociálne dávky, ktoré im nepatria.

Ženy sú vo Veľkej Británii vykorisťované na nútenú prácu (pekárne, baliarne potravín a pod.) aj nútenú prostitúciu, ale veľmi často aj ako nevesty v tzv. podvodných sobášoch, kedy si príslušník tretej krajiny (napr. z Pakistanu alebo z Indie) sobášom s obyvateľom EÚ legalizuje pobyt na príslušnom území. Ak je týmto nevestám pôvodne sľúbená vo Veľkej Británii práca a do sobáša sú nútené násilím, je prípad posudzovaný ako obchodovanie s ľuďmi.

Medzi oblasti, v ktorých najčastejšie prebieha obchodovanie podľa našich údajov, patrí Yorkshire & Humber s mestami **Bradford** a **Sheffield** a East Midlands najmä v mestách **Derby** a **Corby**.

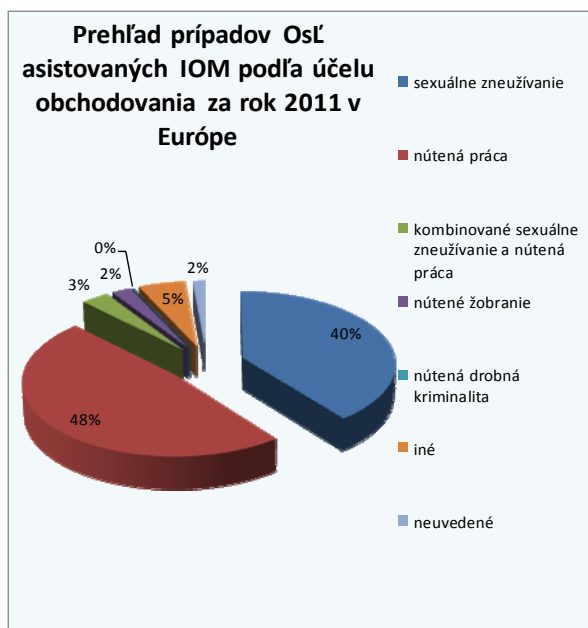
Región v UK	Počet klientov
Yorkshire and Humber	14
East Midlands	6
South East England	4
Scotland	1
West Midlands	1

Tabuľka č. 3, prehľad prípadov IOM Bratislava podľa regiónov v UK

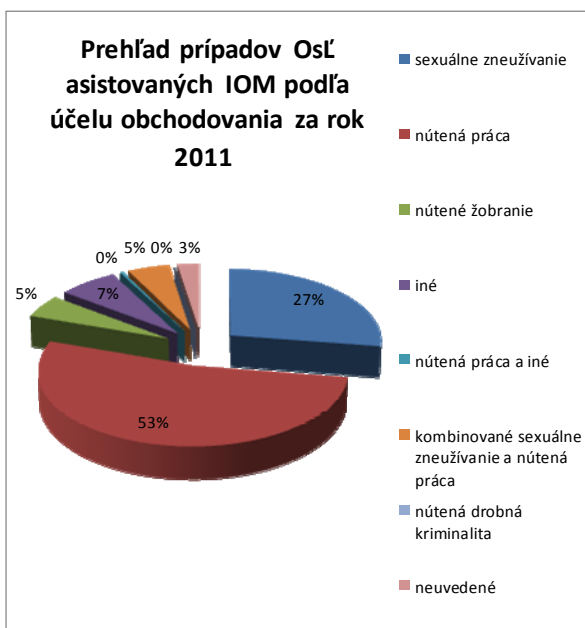
Ďalšími cieľovými krajinami, kam boli predávaní slovenskí občania sú: Nemecko, Taliansko, Belgicko a Česká republika.

3.2 ÚČELY OSE

Vo verejnom povedomí sa obchodovanie s ľuďmi vo všeobecnosti spája najmä s nútenou prostitúciou alebo inými formami sexuálneho vykorisťovania. Podľa štatistických informácií zozbieraných misiami IOM vo svete je však percento prípadov nútej práce vyššie než percento prípadov nútej prostitúcie. Z prípadov asistovaných IOM vo svete v roku 2011 išlo napríklad v 53% o nútenú prácu a v 27% o nútenú prostitúciu (pozri obrázok č. 3). V Európe bol v tom istom roku pomer trochu iný, ale tiež mierne prevažovala nútená práca - 48% nad sexuálnym vykorisťovaním - 40% (pozri obrázok č. 4).

Obrázok č. 3, prípady Osl' asistované IOM – Európa

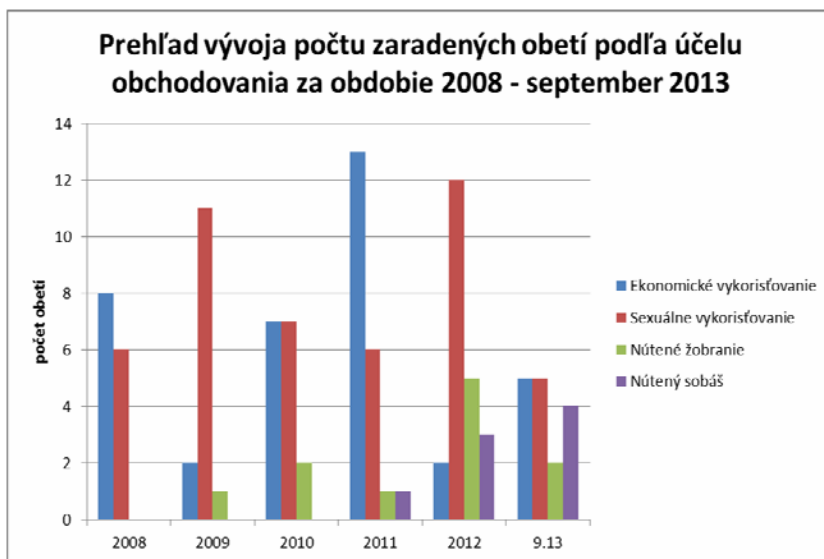
Obrázok č. 4, prípady Osl' asistované IOM - svet

Medzi prípadmi registrovanými IOM Bratislava v roku 2011 nútená práca tiež prevýšila ostatné účely obchodovania s ľuďmi, vrátane sexuálneho vykorisťovania (pozri obrázok č. 5). Tento trend sa však v ďalších rokoch nepotvrdil. Zaregistrovali sme však stúpajúci trend počtov prípadov núteného žobrania a nútených sobášov.

Vo všetkých prípadoch **núteného žobrania** boli obeťami muži vo veku približne 50 rokov, často s viditeľným telesným postihom. Cieľovou krajinou bolo najčastejšie Taliansko, ale taktiež Belgicko, Nemecko či Slovinsko.

Obchodovanie s ľuďmi za účelom **núteného sobáša** sme zaznamenali takmer výlučne vo Veľkej Británii, okrem jedného prípadu, ktorý sa vyskytol vo Švédsku. Obeťami boli mladé ženy rómskeho pôvodu, ktoré sa mali vydať alebo sa nútene vydali za mužov z Pakistanu či Indie. Ak k vydaju už prišlo, je veľmi zložitá dosiahnuť rozchod bez toho, aby sa obeť dostavila do zahraničia. Obete nútených sobášov môžu byť tiež kriminalizované, keďže britská polícia je v postihovaní páchatel'ov tzv. „sham marriages“ (podvodných sobášov) nekompromisná a dokazovanie toho, že obeť bola k sobášu donútená je väčšinou zložitá.

Od roku 2010 sme začali tiež zaznamenávať fenomén tzv. „**benefit exploitation**“ alebo tiež zneužitie sociálnych dávok, väčšinou vo Veľkej Británii. Ide o špecifický účel obchodovania s ľuďmi, kedy je obetiam zväčša sľubovaná práca s tým, aby si zo sebou do zahraničia zobrali aj doklady, napríklad rodné listy svojich detí. K ponuke výhodnej práce pribudne tiež sľub, že v zahraničí dostanú pomoc s vybavením sociálnych dávok. Obchodníci svojim obetiam dávky síce vybavujú, ale prístup k bankovým účtom majú obchodníci. Obeť obchodovania s ľuďmi je potom ďalej vykorisťovaná napríklad na nútenú prácu, alebo je poslaná domov s tým, že sa nenašla vhodná práca. Problém môže nastať vtedy, keď slovenské úrady zistia, že na deti dotyčného niekto poberá sociálne dávky v zahraničí. Tým pádom sú sociálne dávky na Slovensku zastavené a obeť vzniká dlh.

Obrázok č. 5, účely OsL – prípady registrované IOM Bratislava

3.3 ZASIAHNUTÉ CIEĽOVÉ SKUPINY

Cieľová skupina, s ktorou pracujeme v téme obchodovania s ľuďmi má svoje špecifiká – pomoc od IOM Bratislava zväčša potrebujú a využívajú ľudia zo sociálne slabého prostredia, ľudia so slabým vzdelaním a slabou podporou zo strany rodiny či blízkych. Nie je to však vzorka, ktorá by reprezentovala celé spektrum ľudí, ktorí sa stali obeťami obchodu s ľuďmi. Obeťou tohto trestného činu sa môže stať ktokoľvek, no vzdelaný človek s podporou rodiny zväčša nevyhľadáva pomoc inštitúcií a problém spracuje s pomocou jemu dostupných zdrojov. IOM Bratislava nevedie evidenciu, ktorá by vyčíslila percento **Rómov** medzi obeťami obchodovania s ľuďmi, ktoré vstúpili do programu návratu a reintegrácie obchodovaných osôb. Rómovia však tvoria veľkú časť našej klientely a naše skúsenosti hovoria, že Rómovia sú takou skupinou obyvateľstva, ktorá je veľmi zasiahnutá obchodovaním s ľuďmi. V sociálne vylúčených rómskych komunitách pôsobia kriminálne skupiny, ktoré verbujú a vykorisťujú členov týchto komunít. Obchodovanie s ľuďmi je navyše prepojené aj na iné spoločenské problémy ako je napríklad úžera, prostitúcia, ale aj nezamestnanosť a finančný nedostatok v komunite. Čo sa týka účelov obchodovania s ľuďmi, na ktorý sú Rómovia zneužívaní, je tu zastúpené celé spektrum: od nútenej prostitúcie, cez nútenú prácu a v poslednom čase veľmi časté nútené sobáše a zneužitie sociálnych dávok.

Zneužitie bezbrannosti je veľmi častým prostriedkom, ktorý obchodníci používajú pri donucovaní a vykorisťovaní obetí. Takýmito bezbrannými skupinami obyvateľstva, ktoré sa často stávajú obeťami obchodovania s ľuďmi, sú napríklad **odchovanci detských domovov, klienti domovov sociálnych služieb, ľudia bez domova, psychiatrickí pacienti, osoby zbavené spôsobilosti na právne úkony**, ale aj **deti**. V posledných rokoch sme medzi našimi klientmi zaznamenali zvýšený počet práve odchovancov z detských domovov, ktorí sú často verbovaní hneď po tom, ako opustia zariadenie a mali by sa zaradiť do života. Títo mladí ľudia sú dôverčiví, neskúsení a nemajú takú podporu, ako deti z funkčných rodín. Preto často vstupujú do rizikových vzťahov, ktoré môžu skončiť aj obchodovaním s ľuďmi.

ZÁVER

Obchodovanie s ľuďmi je závažný spoločenský problém, ktorého formy a prostriedky sa neustále vyvíjajú a menia. Vyšetrovanie tohto trestného činu je zložité, zväčša trvá dlho a spolupráca s orgánmi činnými v trestnom konaní nie je pre traumatizovanú obeť jednoduchá. Pozitívom však je, že organizácie a inštitúcie, ktoré sa daným problémom zaoberajú, majú o ňom cenné a aktuálne know-how. Preto je dôležité, aby všetci relevantní aktéri intenzívne spolupracovali a svoje informácie zdieľali. Skúsenosť IOM Bratislava hovorí, že je dôležité

inšpirovať sa nielen na národnej, ale aj medzinárodnej úrovni – a to nielen s cieľom efektívne pomáhať tým, ktorí sa obeťami stali, ale najmä s cieľom vykonávať účinnú prevenciu tam, kde je to potrebné.

Použité bibliografické odkazy sú dostupné u autora.

REZULTÁT POSOBENIA VÝVOJOVÝCH A SOCIÁLNYCH FAKTOROV V REINTEGRAČNOM PROCES E OBETÍ OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

Elena HATAŠOVÁ¹

Abstrakt

Obsahom príspevkov je objasnenie pojmov reintegračný proces a reintegračný program, v problematike obchodovania s ľuďmi, poukázanie na rozdielnosť vo vnímaní a chápaní jeho úspešnosti verejnosťou a subjektmi, ktoré participujú na jeho vykonávaní, a to za účelom objektivizácie pohľadu na štruktúru vzájomne na seba pôsobiacich sociálno-patologických javov, ktoré výrazne ovplyvňujú nielen život jednotlivca, ale i celej spoločnosti.

Kľúčové slová

obeta, obchodovanie s ľuďmi, reintegračný proces, reintegračný program, krízová intervencia, typológia páchatel'ov, etiketizácia, stigmatizácia,

Abstract

Posts containing a clarification of the process of reintegration and reintegration program, the issue of human trafficking, pointing out the differences in the perception and understanding of the success of the public and those who participate in its implementation, in order objectification of view of the structure interacts with the operating socio-pathologies that significantly affect not only the life of the individual, but also society as a whole.

Key words

Victim, human trafficking, the process of reintegration, reintegration program, crisis intervention, typology of offenders, labeling, positive stigma-

Ako dlhoročný neverejný poskytovateľ sociálnych služieb obetiam obchodovania s ľuďmi a obetiam domáceho násillia a ako zástupca organizácie SKC DOTYK, by som sa rada týmto príspevkom podelila s odbornou verejnosťou o svoje praktické poznatky týkajúce sa reintegračného procesu obetí obchodovania s ľuďmi.

Väčšina spoločnosti chápe **reintegračný proces** veľmi zjednodušene a to, ako *proces, počas ktorého sú všetci jedinci (dočasne zverení pomáhajúcemu subjektu) pozitívne naštartovaní dosiahnuť trvalú zmenu vo svojom živote, a ako proces, po ktorého ukončení sa jeho účastníci umiestnia na trhu práce, stanú sa samostatnými, sebestačnými, schopnými viesť plnohodnotný život*. Štát, inštitúcie, donori, ktorí finančne prispeli na realizáciu rôznych reintegračných programov, berú na zodpovednosť za úspešné alebo neúspešné sa začlenenie cieľových skupín do spoločnosti len ten subjekt (štátny alebo neštátny), ktorý ich ako posledný mal vo svojej starostlivosti, pričom si neuvedomujú, že tento subjekt sa len čiastkovo podieľal na celom procese a len určité časové obdobie, ktoré je ohraničené predovšetkým výškou finančných prostriedkov. Reintegračný proces ovplyvňuje celý rad faktorov. Preto posudzovať a vyhodnocovať činnosť - prácu niektorého z pomáhajúcich subjektov, len z hľadiska úspešnosti jeho klientov v ďalšom živote, nie je celkom objektívne.

Ako poskytovatelia sociálnych služieb sa stotožňujeme s definíciou, ktorá vysvetľuje reintegračný proces ako *súhrn procesov vzájomnej interakcie medzi spoločnosťou a jedincom, v ktorých by spoločnosť mala pôsobiť na jedinca tak, aby tento bol schopný vytvoriť si sám v sebe také psychologické predpoklady, ktoré sú nepostrádateľné k jeho participácii v spoločnosti - ako jej člena, ale i ako relatívne samostatnej osoby, schopnej riadiť svoje správanie a konanie a niesť za ne zodpovednosť*. Ide teda o proces socializácie jedinca, celoživotné učenie, v ktorom pri utváraní osobnosti veľkú úlohu zohrávajú nielen vplyvy sociálneho prostredia, ale aj genetické činitele.

Tento proces je dlhodobý a pozostáva z viacerých etáp, ktoré ovplyvňujú nielen **vonkajšie činitele** ako napr. sociálna politika štátu, miera nezamestnanosti, zákony, spoločenská klíma,

¹ Mgr. Elena Hatašová, SKC DOTYK, Beckov 87, 916 38 Beckov, dotyk@dotyk.sk, 0903704784, www.dotyk.sk

ale aj **vnútorné činitele** ako rodina, priatelia, kolegovia, komunita, samotní jedinci a pod. Do reintegračného procesu obetí obchodovania s ľuďmi vstupuje takmer vždy viac negatívnych vplyvov ako pozitívnych. Medzi pozitívne vplyvy patria napr. program MV SR, ktorý konkrétne definuje akej podpory a ochrany sa má dostať obeti obchodovania s ľuďmi, aby sa tejto pomohlo naštartovať pri jej začleňovaní sa späť do života a spoločnosti. Ďalším pozitívnym vplyvom je, že v spoločnosti existuje viacero subjektov, ktoré sú schopné vykonávať podporné aktivity ako napr.: poskytovanie krízovej intervencie, bezpečia a ochrany, ubytovania, poradenstva, osobnej asistencie, zabezpečenie základných životných potrieb, lekárskeho ošetrovania alebo hospitalizácie, sprostredkovanie vzdelávania atď. podľa potrieb klienta, a to v spolupráci nielen medzi sebou (MVO), ale aj v súčinnosti s inými subjektmi (napr. úpsvar., polícia, súdy...), ktoré akýmkoľvek spôsobom participujú na riešení problému, ktorý klient má.

Medzi najčastejšie negatívne faktory ovplyvňujúce úspech reintegračného procesu obetí obchodovania s ľuďmi patria: absencia základnej sociálnej jednotky (rodiny), priateľov, zázemia, úsilia o odstránenie príčiny problémov, absencia sebavedomia, vytrvalosti, trpezlivosti, ochoty vzdelávať sa, sústredenosti, akýchkoľvek životných cieľov, ale aj sociálnych návykov, pracovných zručností, zdravotný handicap, dlhodobá nezamestnanosť, kriminálna minulosť klienta, gravidita, genetické dispozície, závislosť na drogách, alkohole, tabaku, sexe, spôsobu života, prostredia... Je veľmi dôležité poznať pôsobenie všetkých týchto negatívnych faktorov na reintegračný proces, aby sme sa vyhli veľkému sklamaniu z očakávania prevratnej zmeny u klienta, ktorému sme poskytli všetky formy pomoci a ktorý i napriek tomu zlyhal.

Každý subjekt pri výkone svojej činnosti zameranej na pomoc klientovi musí vychádzať z nejakých pravidiel, postupov. Tieto sú buď dané, predpísané - ak ide o štátny subjekt, alebo sú vypracované samotným poskytovateľom - ak ide o neštátny subjekt, ktorý pri ich vypracovaní vychádzal z vlastných skúseností, zo skúseností spolupracujúcich subjektov, odborníkov, ale tiež aj z požiadaviek donorov, ktorí subjekt finančne podporili. Tieto postupy sú spracované v tzv. reintegračnom programe. Aký je rozdiel medzi reintegračným procesom a reintegračným programom? Reintegračný proces je dlhodobý, často celoživotný proces, v ktorom si jedinec hľadá svoje miesto v spoločnosti. Reintegračný program je len časovo obmedzená pomoc, alebo prostriedok, prostredníctvom ktorého je uľahčovaná cesta jedincovi, ktorý kráča za dosiahnutím svojho cieľa.

Reintegračný program si môžeme predstaviť ako jeden veľký balík, ktorý v sebe obsahuje rôzne služby a aktivity, ktoré vykonáva akýkoľvek pomáhajúci subjekt v prospech klienta za účelom jeho naštartovania k dosiahnutiu zlepšenia jeho momentálnej pozície - postavenia v rodine a spoločnosti.

Môžeme ho teda stručne charakterizovať ako:

1. integrovaný rámec služieb, ktorý zahŕňa v sebe všetky typy poradenstva (psychologicko-sociálno-právne) a sociálnej pomoci,
2. ucelený rámec aktivít, ktoré sú ponúknuté klientovi za účelom jeho socializácie,
3. nástroj, pomocou ktorého jednotlivé subjekty napomáhajú klientovi pri dosahovaní vytýčených cieľov.

Cieľom reintegračného programu nie je vykonávanie všetkých činností za klienta, cieľom je: byť mu nápomocný v poznávaní seba samého, svojich možností, nového prostredia, v orientácii sa v požiadavkách spoločnosti, v osvojovaní si pravidiel spolužitia a očakávaných spôsobov správania, vo vzdelávaní a pod.

Úlohou v reintegračnom programe je chrániť klienta v prípade jeho ohrozenia na živote, minimalizovať následky dopadu trestného činu, zabráňovať opätovnej viktimizácii, etiketizácii, dohliadať na dodržiavanie práv klienta.

Reintegračné programy podliehajú vývoju tak ako aj samotná spoločnosť. To znamená, že ich úroveň zodpovedá úrovni danej spoločnosti. Ak je spoločnosť vyspelá, hľadá nástroje, ako

riešiť problém s jedincami, ktorí nie sú pre ňu prínosom a majú problém so svojím začleňovaním sa. Jedným z pomocných nástrojov sú aj reintegračné programy. Ich úroveň pravdepodobne bude stále kolísať. Nie však z toho dôvodu, že nie je dostatok odborníkov, ktorí by ich realizovali, ale z dôvodu ich nestabilného financovania a nezabezpečenia kontinuity.

Reintegračný program pozostáva z niekoľkých etáp:

1. etapa **príprava** závisí od momentálnej dispozície klienta a jeho sociálnej situácie
2. etapa **vývoj** ide o analýzu možných riešení problémov klienta a dôsledky, ktoré možno predpokladať pre každé riešenie
3. etapa **rozhodnutie** táto etapa si predovšetkým vyžaduje negociácie, ale rozhodujúce slovo má klient, ktorý určuje, aké riešenie uprednostňuje
4. etapa **informovanosť** klient je pravdivo informovaný o koncepčnom riešení
5. etapa **monitorovanie** ide o mapovanie klientovej situácie, či koncepcie boli úspešne zavedené podľa spôsobov, ako boli naplánované
6. etapa **vyhodnotenie** klient po absolvovaní celého programu by mal byť schopný adaptácie v novom prostredí, adjustácie (aktívneho zasahovania do diania), sociálnej dezirability (schopnosti pohotovo sa správať sociálne žiadaným a schvaľovaným spôsobom)

Ak rozbalíme „balík“, ku ktorému sme si prirovnali reintegračný program, vysypú sa nám z neho rôzne služby a aktivity, ktoré sú vykonávané za jediným účelom: napomôcť klientovi vyriešiť jeho problémy a naštartovať ho k osobnej pozitívnej zmene. Napr. **krízová intervencia**. Túto ako poskytovateľ sociálnych služieb chápeme ako: *neodkladný zásah v dobe krízy, ktorým sa snažíme minimalizovať ohrozenie klienta, zabezpečiť mu základné životné potreby, posilniť jeho schopnosť vyrovnáť sa so záťažou tak, aby sa predišlo negatívnym deštruktívnym spôsobom riešenia situácie*. Obdobie poskytovania krízovej intervencie je cca 3 mesiace. Počas tejto doby žiadna pomoc klientovi nesmie byť ničím podmienená. Je to časový úsek, ktorý slúži klientovi na jeho zotavenie. Po uplynutí tejto doby sa však prikláňame k názoru, že poskytovanie ďalších foriem pomoci by už malo mať stanovené „mantinely“, ktoré klient musí rešpektovať a dodržiavať a taktiež by mali byť určené pravidlá, ktoré by klient mal akceptovať, aby sa zabránilo z jeho strany v špekuláciách a v zneužívaní pomoci. V rámci krízovej intervencie ide o široké spektrum špecifických služieb, ktoré sú poskytované obetiam obchodovania s ľuďmi za účelom ich ochrany, eliminácie pokračovania násilia, zabránenia opätovnej viktimizácii, zlepšenia ich psychického a fyzického stavu, zlepšenia ich orientácie vo vlastnej situácii a okolitej realite, stabilizácie a zvládnutia akútneho problému. Nakoľko vo väčšine prípadov nejde len o riešenie samotného problému obchodovania s ľuďmi, ale aj o biopsychosociálne väzby a intervenciu v niekoľkých rovinách, podieľajú sa na krízovej intervencii viacerí odborníci.

Ak si zoberieme ďalšiu formu pomoci v reintegračnom programe a to, poskytovanie **špecializovaného poradenstva** (psychologicko-sociálno-právneho), tak sa prikláňame k definícii, ktorá hovorí, že je to *akýkoľvek spôsob poskytovania pomoci zameraný na obsah, proces alebo štruktúru úloh, kde poradca nenesie skutočnú zodpovednosť za prevedenie samotnej úlohy, ale iba pomáha tým, ktorí túto zodpovednosť majú*.

Z hľadiska špecifickej odbornej činnosti je poradenstvo charakterizované ako:

„poradenská služba, zmluvne zaisťovaná a poskytovaná špeciálne vyškolenými a kvalifikovanými osobami, ktoré objektívnym a nezávislým spôsobom pomáhajú svojim klientom identifikovať a analyzovať ich problémy, odporúčajú riešenia týchto problémov a pomáhajú, ak sú o to požiadaní pri implementácii riešenia.

Kľúčovým rysom profesionality v oblasti poskytovania poradenstva je schopnosť kriticky zhodnotiť svoje vlastnosti, znalosti, zručnosti a diskretnosť. V rámci reintegračného programu je úlohou poradenských pracovníkov byť klientom nápomocní pri dosahovaní ich krátkodobých cieľov, ktoré si sami vybrali a ktoré oni pokladajú za dôležité a podporovanie tých aktivít, ktoré vedú k dosiahnutiu dlhodobého cieľa – zmeny ich sociálneho statusu.

Poradenstvo je paralelne prepojené s poskytovaním tých sociálnych služieb, ktoré klientovi zabezpečia strechu nad hlavou, stravu, ošatenie, lekársku starostlivosť. Bez tohto zabezpečenia nemôžeme žiadneho klienta „nútiť“, aby sa zúčastňoval podporných sedení. Od hladného a podvyživeného klienta, ktorý sa zo „sedenia“ vráti späť na ulicu, nemôžeme očakávať, že tento pochopí naše dobre mienené rady a odporúčania. Vždy musíme vychádzať z toho, že reálny stav klienta berieme ako východiskový stav a k tomu prispôsobujeme formy pomoci. V našej praxi najviac využívame individuálnu metódu poradenstva.

Reintegračný program obsahuje napr. aj **asistenčné služby**. Tieto pozostávajú z dohľadávania osobných dokladov klientov, spisovania a podávania písomných návrhov a žiadostí, sprevádzania do verejných inštitúcií (na políciu, súdy, zdravotnícke zariadenia...), za účelom umožnenia administratívnych, právnych, zdravotných a iných úkonov. Do osobnej asistencie zahrňujeme aj **obslužné činnosti**, ktoré sú vykonávané v našom ubytovacom zariadení alebo v bytoch s utajenou adresou a sú adresované tým klientom, ktorí nie sú schopní samostatne vykonávať bežné činnosti alebo samostatne hospodáriť. Všetky služby v reintegračnom programe poskytujeme klientom nielen ambulantnou formou, ale aj pobytovou a taktiež terénnou formou v prirodzenom prostredí klientov. Pri ich poskytovaní sa musíme zaoberať aj prvkom správnej **motivácie** klientov. Jej úlohou je totiž presvedčiť klientov o potrebe a nevyhnutnosti takých aktivít, ktoré im môžu zabezpečiť určitú ekonomickú samostatnosť, stabilitu, navrátiť sebadôveru. Neustálou motiváciou je možné v niektorých prípadoch docieľiť aspoň čiastočnú zmenu ich pasívneho prístupu k riešeniu životných situácií na aktívny prístup.

Uplatňovanie jednotlivých prvkov v reintegračnom programe má síce svoju postupnosť, avšak zahŕňa v sebe rôzne variácie pomoci, ktoré klientovi napomáhajú postupne zvládať životné situácie najskôr čiastočne samostatne, neskôr samostatne a taktiež orientovať sa v novom prostredí. K pozitívnej zmene však dochádza len vtedy, ak túto zmenu chcú obe strany: klient i pomáhajúci subjekt. A práve pomáhajúci subjekt by sa mal vyvarovať veľkého očakávania od klientov, aby nedošlo z jeho strany k rýchlemu vyhoreniu. Často sa totiž stáva, že cesta po ktorej mali klienti kráčať a na ktorú sme im uľahčili vstup prostredníctvom poskytnutia rôznych služieb pomoci, sa im zdala príliš ťažká a rozhodli sa radšej pre inú variantu i za cenu rizika opätovnej sociálnej izolovanosti.

Čo ovplyvňuje úspech reintegračného programu? Je to najmä: osobná dispozícia klienta, jeho momentálna sociálna situácia, spoločenská a sociálna situácia všeobecne, možnosti pomáhajúcich subjektov (personálne, finančné, materiálové), reakcia najbližšieho okolia klienta, reakcia, s ktorou sa klient stretáva na inštitúciách...

Dôvodov prečo klienti zlyhávajú v reintegračnom programe je niekoľko:

1. pochádzajú z komunít, pre ktoré je charakteristická veľká migrácia,
2. nedokážu sa natrvalo zbaviť niektorej zo svojich závislostí,
3. nedokážu narábať s nadobudnutou slobodou,
4. nedokážu zužitkovať v praxi nadobudnuté vedomosti a zručnosti,
5. nemajú dostatok vôľových vlastností na prekonávanie prekážok v reálnom živote,
6. pre stigmatizmus, etiketizáciu,
7. finančnú závislosť,
8. periférne postavenie v spoločnosti,
9. nízku vzdelanostnú úroveň,
10. výchovu k iným hodnotám,
11. dopyt po sexuálnych službách a lacnej pracovnej sile...

Žiadny reintegračný program nie je možné chápať ako izolovaný proces, ktorý si realizuje nejaký subjekt v rámci vykonávania svojich aktivít. Každý reintegračný program sa stáva súčasťou reintegračného procesu jedinca, pomáha mu vytvárať jeho osobný životný scenár a preto nie je jedno, ako ho budeme vykonávať a kým - akými odborníkmi.

INTERPRETÁCIA SOCIOLOGICKÝCH ZVLÁŠTNOSTÍ V POSKYTOVANÍ SLUŽIEB POMOCI V REINTEGRAČNOM PROGRAME OBETÍ OBCHODOVANIA S ĽUDMI

V reintegračnom programe obetí obchodovania s ľuďmi musíme oveľa častejšie pristupovať k modifikácii zaužívaných postupov ako u inej cieľovej skupiny. Je to tým, že už len samotné prostredie, z akého klienti pochádzajú má svoje špecifiká, ktoré musia byť brané v úvahu. Väčšina obetí obchodovania s ľuďmi, ktoré mala organizácia vo svojej starostlivosti pochádzala z najchudobnejších oblastí východného Slovenska z okolia Humenného, Veľkých Kapušian, Sečoviec, Sobraniec, Jarovnic, Hermanoviec - z tamojších rómskych osád. Obrovská chudoba, úžerníctvo, negramotnosť, takmer 100% nezamestnanosť, špina, alkoholizmu, drogy, vydieranie, krádeže, vandalizmus, prostitúcia, gravidita neplnoletých, každodenné bitky, ale i silné rodinné putá a závislosť na komunite – to je sociálne prostredie našich klientov, ktoré na nich vplývalo a formovalo ich. Bez dobrého poznania týchto vplyvov nie je možné začať uplatňovať jednotlivé prvky pomoci. Typickým znakom pre klientov z týchto lokalít je ich túžba neustále migrovať, mať pocit slobody, riadiť sa vlastnými zákonmi a pravidlami, neochota vzdelávať sa a pracovať. Každý poskytovateľ pomoci musí počítat s tým, že nebude môcť uplatňovať štandardné postupy v reintegračnom programe, že klienti sa nebudú dožadovať rekvalifikačných kurzov a poradenských služieb, ale pôjde skôr o poskytovanie materiálnej pomoci, zabezpečovanie lekárskej starostlivosti, pôrodu, finančných prostriedkov na prežitie, dohľadávanie osobných dokladov, rodných listov a pod. Veľký počet obetí tvoria odchovanci detských domovov, ktorých predali buď vlastné rodiny hneď po odchode z domova po dovŕšení 18-ho roku, alebo jedinci, ktorých predali priamo v osade vlastní rodičia, príbuzní alebo náborčici. Často išlo aj o maloletých, ktorí dovŕšili plnoletosť až v prostredí prostitúcie, do ktorej boli zvrhnutí. Taktiež nie je žiadnym tajomstvom, že tamojší osadníci predávajú svoje deti na tzv. víkendovú prostitúciu za sumu okolo 100 € návštevníkom z Čiech, ktorí ich odvádzajú najmä do oblastí Brna a Znojma na účely sexuálneho potešenia rakúskym alebo nemeckým občanom. A s akým postojom klientov sa stretáva pomáhajúci subjekt? Predovšetkým s ich neochotou priznať, že potrebujú odbornú pomoc (dožadujú sa len finančnej a materiálnej podpory), ďalej pochybujú o kompetencii sociálnych pracovníkov – o ich možnostiach zabezpečiť im ochranu pred prenasledovateľmi, s pochybnosťami o diskretnosti sociálnych pracovníkov (veľa obetí páchalo trestnú činnosť a nechce spolupracovať s políciou). V mnohých prípadoch si stav týchto klientov vyžaduje celý rad obslužných činností, najmä ak ide o mladé gravidné dievčatá, ktoré sa nedokážu samy o seba postarať alebo o dievčatá tesne po pôrode, ktoré len slovne avizujú, že si dieťa chcú nechať a len „dočasne“ ho potrebujú umiestniť do kojeneckého ústavu. Väčšina klientov z tohto prostredia vydrží v reintegračnom programe ani nie po dobu krízovej intervencie. Vracajú sa späť do svojich komunít, na ulicu, k svojim pasákom, k drogám a alkoholu, pretože dlhodobé pôsobenie predchádzajúceho prostredia nedokážu len tak zo seba striasť a nechcú sa znova prispôbovať niekomu a niečomu, o čom vedia, že aj tak raz skončí a znova budú odkázaní sami na seba. Je preto potrebné bližšie sa oboznámiť s tými faktormi, ktoré najviac zasahujú do reintegračného programu, a najviac ovplyvňujú aj celý reintegračný proces.

Migrácia

Rómovia žijúci v segregovaných osadách sa odmietajú prispôbiť stáročnej asimilácii i napriek tomu, že žijú pod hranicou chudoby. V osadách nemajú elektrinu, vodu, plyn, nemajú čo dať deťom jesť, trpia rôznymi chorobami – i pohlavnými, väčšina z nich nikdy nenavštívila zdravotnícke zariadenie a nedokončila ani základnú školskú dochádzku. Dievčatá majú v 11 roku svojho života už za sebou prvé sexuálne skúsenosti (ak nie skôr), často rodia ako 13 ročné a nie raz otcom ich dieťaťa je buď ich vlastný otec, brat alebo iný príbuzný. Vplyvom užívania omamných látok, fajčenia a pitia od útleho veku, neliečených chorôb, sa v osadách rodí čoraz viac mentálne postihnutých detí, ktoré sú pre rodičov bremenom a preto končia v detských domovoch.. V niektorých osadách je takmer 100% obyvateľstva

nezamestnaných, ktorí buď poberajú invalidný dôchodok, rodičovský príspevok alebo iné sociálne dávky, alebo nepoberajú nič a prispievajú do rodín krádežami. Ich túžba po slobode pohybu vyvoláva u nich potrebu neustále sa navštevovať, premiestňovať, meniť prostredie a pretože sú rodinne založení, nerobí im problém prijať medzi seba aj niekoľko desiatok ďalších príbuzných alebo známych. Ten pocit voľnosti, nezávislosti, riadenie sa vlastnými pravidlami, uznávanie vlastných zákonov si nesú všade so sebou – po celý život. Majú svoj vlastný svet, do ktorého si nechcú dať zvonka zasahovať. Muži pokladajú ženy za svoj majetok, muži a ženy spoločne zase deti za svoj majetok, a sú presvedčení, že o ich živote môžu rozhodovať len oni sami. U všetkých prevyšuje pocit slobody nad strachom a obavou z ďalšieho dňa. Naučili sa žiť zo dňa na deň, neakceptovateľní svojím okolím a spoločnosťou. Dávajú prednosť ulici, túlaniu sa z miesta na miesto pred teplom, pravidelnou stravou, prácou, pretože to je život, aký oni nepoznali a preto sa ho obávajú oveľa viac ako chudoby a násilia.

Závislosti

Čo sa týka drogovej, alkoholovej a sexuálnej závislosti, je dôležité poznať napríklad rozdelenie klientov (týka sa to mužov i žien) na skupiny podľa typu drog, ktoré berú a času, ktorý strávili v prostredí narkomanov a prostitúcie.

A - skupinu tvoria zväčša klienti pochádzajúci z najslabších sociálnych skupín a bezdomovcov, ktorí sú zvyčajne užívateľmi najlacnejších drog. Čuchajú toluén, fajčia marihuanu, kombinujú hypnotiká a sedatíva s domácky vyrobenou pálenkou alebo lacnými vínami.

B - skupinu tvoria klienti pouličnej alebo privátnej prostitúcie, ktorí sú užívateľmi mäkkých, ale aj tvrdých drog - najmä heroínu, alebo v prípade nedostatku finančných prostriedkov kombinujú pervitín a extázu, kokaín a alkohol, rohypnol s pervitínom a heroínom a pod. U tejto skupiny je vypestovaná už dosť silná závislosť.

C - skupinu tvoria klienti vykonávajúci prostitúciu buď z vlastného rozhodnutia, alebo klienti ktorí boli donútení ju vykonávať, ktorým bola obmedzovaná sloboda pohybu a ktorí boli na drogy naučení. Títo sú zvyčajne už silne závislí na tvrdých drogách - napr. na kokaíne. Klienti z tejto skupiny len veľmi krátku dobu zotrávajú v reintegračnom programe, pretože pomoc sa snažíme podmieňovať absolvovaním odvykacej kúry. Ide o dosť rizikových klientov, ktorí sú schopní pre zadováženie si drogy urobiť čokoľvek – teda aj predať všetky dôverné informácie o osobách, s ktorými prišli do styku - podsvetiu. So zhromažďovaním informácií osobného charakteru o poskytovateľovi pomoci sme sa u klientov stretli často. Je to ich bežná prax, ktorú sa naučili používať pri snahe prežiť na ulici, zadovážiť si drogu, získať náklonnosť pasáka, prípadne sa vykúpiť z problémov. U všetkých spomínaných skupín klientov je zreteľne viditeľná zvýšená sexuálna aktivita, čo tiež vplýva na ich adaptačný proces.

Sloboda

Klienti i napriek absolvovaniu celého radu prvkov, ktoré mali viesť k ich úspešnému zaradeniu sa do spoločnosti, nedokážu vo väčšine prípadov v nových životných podmienkach narábať so získanou slobodou a s určitou autonómiou, s pocitmi samorozhodovania sa, so svojím svedomím a zodpovednosťou. Je to z toho dôvodu, že v prostredí, v ktorom prežili časť svojho života, mala sloboda inú podobu, ako sloboda, ktorej sú zrazu vystavení a ktorá je ohraničená určitými mantinelmi - spoločenskými a právnymi normami.

Nevyužitie nadobudnutých znalostí a zručností

Súčasťou reintegračného programu býva aj učenie a vzdelávanie klientov. Učenie spočíva v osvojení si základných návykov, pracovných zručností a noriem správania. Vzdelávanie - v odstránení negramotnosti a v absolvovaní vhodných rekvalifikačných kurzov. Z praxe vyplýva, že realizácia týchto krokov tiež nepatrí medzi tie najľahšie činnosti. U obetí obchodovania s ľuďmi, ktoré vykonávali najmä pouličnú prostitúciu, absentujú základné hygienické návyky a základné pracovné zručnosti (nevedia variť, prať, upratovať, stolovať).

Ich prejavy správania sú spoločensky neakceptovateľné, napr. nerozoznajú význam tykania a vykiania – tykajú všetkým bez rozdielu a ku každému sa správajú ako k svojmu zákazníkovi, nekontrolujú na verejnosti svoje fyzické prejavy, radi provokujú, odhaľujú sa a podobne. V takýchto prípadoch je potrebné najskôr zahájiť proces učenia a až potom vzdelávania. Čo sa týka procesu vzdelávania, tak tu sa stretávame najskôr s prvotným nadšením, ktoré však veľmi rýchlo opadne. Medzi negatívne faktory patria aj charakterové vlastnosti klientov. Predovšetkým: lenivosť, neochota, nezáujem, nedostatok vytrvalosti, pohodlnosť, nedôslednosť, neustále hľadanie výhovoriek, zvaľovanie viny na okolie, lektorov, okolnosti. Ak sa aj niektorým klientom z tejto kategórie obetí podarí absolvovať určitý typ vzdelávania, nie je to ešte zárukou, že nadobudnuté vedomosti a zručnosti naozaj dokážu využiť vo svojom ďalšom živote. Tento neutešený stav je spôsobený dlhodobým pôsobením pôvodného prostredia, v ktorom žili, ale aj citovou naviazanosťou na tých, ktorí im síce ubližovali, ale tvorili ich rodinu, priateľov a naďalej majú na nich veľký negatívny vplyv.

Nedostatok vôľových vlastností

Klienti, ktorí boli dlhodobo vystavovaní násiliu, nemajú už dostatok vôľových vlastností na uskutočnenie radikálnej zmeny vo svojom živote. Stratili schopnosť zaujímať sa aj o iné stránky života, trpia fenoménom bezmocnosti, depresiami, posttraumatickou stresovou poruchou, úzkosťami, majú zníženú schopnosť prežívať emócie akéhokoľvek typu, sklony k samovražde, agresívnemu správaniu.. Takmer všetci naši klienti disponujú aj veľkou dávkou netrpezlivosti, čo sa prejavuje najmä v prístupe k uskutočňovaniu svojich predstáv a tiež neustálym porovnávaním sa s okolím. Túžba mať okamžite všetko to, čo im bolo dlho odopierané, ich vedie často k nepremysleným činom – k útekem alebo ku krádežiam. V niektorých prípadoch táto túžba vyplýva aj z tlaku rodinných príslušníkov, inokedy z vlastného emocionálneho tlaku – potreby okamžite sa zabezpečiť, ak by všetko nevyšlo tak, ako si predsavzali. Preto každá aktivita v reintegračnom programe musí obsahovať aj motivačné prvky na dosiahnutie najskôr krátkodobých cieľov, ktorými môžu byť napríklad: zbavenie sa permanentného strachu, snaha o zmenu v rebríčku hodnôt, prerušenie kontaktov s osobami z kriminálneho prostredia, naučenie sa dennému a nočnému režimu, uskutočnenie pôrodu v nemocnici a podobne. Dosiahnutie akéhokoľvek krátkodobého cieľa sa tak môže stať samo o sebe ďalším motivačným faktorom, ktorý zvýši sebavedomie klienta a podnieti jeho snahu o ďalšie zmeny

Genetická výbava

Každý z nás dostal do vienka určitú genetickú výbavu, ktorá ovplyvňuje či chceme alebo nechceme naše správanie a konanie. Ak k tomu pridáme zvyky, zlozvyky, návyky, ktoré sme získali v prostredí, v ktorom sme žili, ide o ďalšie faktory vplývajúce na našu socializáciu.

Finančná závislosť

Dosiahnutie ekonomickej nezávislosti klientov, je snahou každého pomáhajúceho subjektu. Ak však chceme, aby ju klienti dosiahli, musíme im poskytnúť šancu a ponúknuť možnosti, ako sa k nezávislosti dopracovať. Jediným východiskom je nájdenie dobre platenej práce, čo vo väčšine prípadov je problematické, nakoľko klienti zvyčajne majú najnižšie vzdelanie (ukončený 5. – 6. ročník ZŠ) a sú bez akýchkoľvek pracovných zručností. Ani po ich získaní si nedokážu zarobiť na stále stúpajúce životné náklady a preto sa ocitajú v začarovanom kruhu. Často sa pri styku s budúcimi zamestnávateľmi, na úpsvar. alebo v blízkom okolí stretávajú nielen s neochotou, ale i s etiketizáciou, stigmatizmom, čo spôsobuje ich rezignáciu a opätovný kontakt s bývalou komunitou. Nedostatok prostriedkov na svoje prežitie ich núti vracieť sa do pôvodného prostredia a privyrábať si aj spôsobom, pre ktorý sa dostali do predchádzajúcich problémov – a to, kriminálnou činnosťou.

Etiketizácia, stigmatizácia

Klienti, najmä tí, ktorí prostituovali, sa sťažujú na ich etiketizáciu a stigmatizáciu, čo sú vlastne znehodnocujúce postoje, predsudky a stereotypy spoločnosti, v ktorom sa pohybujú. S týmto sociálnym javom sa stretávajú najmä na inštitúciách, v zdravotníckych zariadeniach, u ľudí, s ktorými sú nútení prísť do kontaktu pri vybavovaní si osobných dokladov, potvrdení, ošetrovania, pred ktorými nie je možné zatajiť predchádzajúcu činnosť (zamestnanie). Toto pridelenie etikety, im narúša sebavedomie, začínajú sa s ním (ak už nie sú) stotožňovať, čo môže viesť k ďalšiemu ohrozeniu ich duševného života.

Dopyt po sexuálnych službách a po lacnej pracovnej sile

Úspech reintegračného programu je ohrozený nielen veľkým dopytom po sexuálnych službách, ktorý je takmer priamoúmerný ponuke, ale aj dopytom po lacnej pracovnej sile.

Vplyv mikroprostredia, v ktorom väčšina našich klientov žila, ktorého pôsobenie bolo priame, silne individuálne, často patogénne, protispoločenské, nie je možné odstrániť v tak krátkom čase, v akom klienti zotrávajú v reintegračnom programe. V mnohých prípadoch reintegračný program poslužil len nato, aby klientovi navrátil dôstojnosť prostredníctvom rešpektovania jeho osobnosti, jeho kladov i záporov, alebo rešpektovania jeho špecifických potrieb.

Ak sme už získali poznatky o prostredí, z akého nám klienti pochádzajú, o vplyvoch, ktoré na nich pôsobili, je dobré oboznámiť sa aj metódami obchodníkov s ľuďmi, ktorými sú v prípade obetí rómskeho pôvodu, vo väčšine prípadov samotní Rómovia.

Deskripcia mechanizmu obchodovania s ľuďmi

Obchodovanie s ľuďmi je potrebné vnímať ako široký pojem, ktorý v sebe zahŕňa nielen samotný predaj konkrétneho ľudského jedinca, ale aj jeho prípravu, sprostredkovanie, verbovanie, prevádzachstvo. Modus operandi (spôsob páchania) trestnej činnosti obchodovania s ľuďmi prebieha v niekoľkých rovinách a podieľa sa na ňom prevažne viacero osôb. Cieľom zúčastnených osôb je získanie profitu - zisku z obeť, ktorý je niekoľkonásobne vyšší v porovnaní s vynaloženými nákladmi. Na samotnom začiatku stojí vždy verbovanie vytipovanej osoby. Metóda verbovania podlieha účelu ďalšieho naloženia s obeťou (či je táto určená na otročnú prácu, prostitúciu, výrobu pornografie, odobratie orgánov...). Psychológia páchatel'ov je postavená predovšetkým na presvedčaní obeť, jej motivovaní drobnými pozornosťami, peniazmi, predkladaním falošných dôkazov, vytváraní skreslených predstáv, ilúzií... Pre páchatel'ov je oveľa jednoduchšie, ak obeť prejaví súhlas a dobrovoľne vycestuje, než ju násilím odvliecť a skryte prepraviť. Metódy verbovania sú stále „inovované“ o nové poznatky miestnych pomerov, sociálnej a ekonomickej situácie obyvateľstva, náladu v spoločnosti, nové trendy medzi mládežou, o spôsoby voľného pohybu v rámci turistiky, zamestnanosti a pod. Obchodníci s ľuďmi veľmi pružne reagujú na akúkoľvek spoločenskú či politickú zmenu. Pred rokom 1989 sa slovenská verejnosť dozvedela viac-menej len o metódach prevádzachských skupín, ktoré prepravovali migrujúce osoby cez tzv. „zelenú hranicu“, pretože Slovensko bolo v tomto období najmä tranzitnou krajinou. Až po „nežnej revolúcii“ sa z domácich „príležitostných“ partii (prevádzachčov) začali formovať kriminálne skupiny, v ktorých mali zastúpenie aj zahraničné osoby. Tieto osoby požívali na našom území rôzny status: utečenca, turistu, rezidenta, obchodníka... V skupinách získali zastúpenie aj osoby, žijúce vo svojej domovskej krajine (prevažne v Bulharsku, Rusku, na Ukrajine, Srbsku, Albánsku, Turecku, Česku, Maďarsku), ktoré prichádzali na Slovensko v rámci turizmu alebo rozširovania svojich podnikateľských aktivít, ktoré však nijako nesúviseli s ich skutočnou činnosťou. Kriminálne skupiny sa tak postupne napájali na medzinárodný organizovaný zločin a stratili svoj miestny alebo regionálny charakter.

Dynamický vývoj týchto skupín nastal po zmene politického režimu. Sloboda vo sfére podnikania umožnila zakladanie rôznych agentúr, firiem, ktoré skryte „podnikajú“ za účelom získania zisku z obchodovania s ľuďmi a prepierania špinavých peňazí. Ich „podnikateľská“

činnosť sa sústreďuje najmä na nábor - verbovanie- regrutovanie osôb (ide o ten istý význam pomenovania danej činnosti).

Typológia páchatel'ov

Na samotnom začiatku realizácie obchodu s ľuďmi stojí objednávateľ (spravidla ide o cudzinca vlastniaceho bordel, byty, fabriku, kluby, alebo o „domáceho“, ktorý žije v zahraničí). Objednávateľ súčasne môže byť aj dodávateľom osôb iným odberateľom. Objednávateľ si v príslušnej krajine nájde osobu - realizátora, ktorá mu zrealizuje jeho objednávku. Realizátor je v niektorých prípadoch súčasne aj kontaktérom, kupcom a prepravcom. V takýchto prípadoch, ale vždy ide len o menší počet regrutovaných osôb (1-3). Realizátor sa často s celou svojou rodinou a príbuznými podieľa na zákazke. Udržiava styky s tzv. kontaktérmi – náborčikmi. Medzi náborčikmi figurujú aj ženy, ktoré majú vytvárať imidž dôveryhodnosti a aj „ženskými zbraňami“ presvedčiť regrutovanú osobu. Náborčici prostredníctvom tzv. tipovačov regrutujú vytipované osoby. Tipovači zvyčajne nepatria do žiadnej organizovanej skupiny a pochádzajú z miestnych komunít alebo blízkych lokalít. Na predaji osôb rómskej národnosti sa aspoň v organizácii evidovaných prípadoch podieľali samotní Rómovia. Objednávateľmi boli vždy bohatí Rómovia dočasne žijúci v zahraničí, konkrétne v Anglicku a v Česku. Títo majú vytvorené dobré finančné zázemie, vlastnia drahé rodinné domy a autá, striedavo žijú doma a v zahraničí, dištancujú sa od komunity, v ktorej vyrastali, pretože sa obávajú „vlastných“, ktorých podviedli a predali. Disponujú však širokou sieťou tipovačov, náborčikov, miestnych prepravcov. V domácom prostredí majú svoje osoby, ktoré im dodávajú všetky potrebné informácie a zároveň vyvolávajú pocit strachu. V každej rómskej osade sa vie, kto stojí za vývozom ľudí do zahraničia, ale každý mlčí. Cielene vyvolávaný strach spôsobuje, že žiadny Róm nechce byť v pozícii svedka. Objednávatelia úzko spolupracujú s osobami, ktoré patria do siete podsvetia. Pre zregrutované osoby sú vyrábané falošné osobné doklady alebo sú im poskytnuté odcudzené. Jednou z podmienok dobrého fungovania obchodu s ľuďmi je vlastniť dostatok osobných dokladov alebo mať zabezpečenú ich výrobu. Tieto doklady okrem vytvárania falošnej identity sú používané aj za účelom páchania hospodárskej kriminality. Najmä v zahraničí sú na ne brané pôžičky samotnými realizátormi a objednávateľmi, rodinné prídavky, uzatvárané lízingové zmluvy a pod. Páchatel'om trestného činu obchodovania s ľuďmi môže byť aj návštevník lokality odporúčaný iným návštevníkom, využívajúci dobrovoľnú ponuku sexuálnych služieb v danej rómskej komunite.

Spôsoby vylákania – náborovania – regrutovania, sú podobné u Rómov aj u ne-Rómov. Rómski náborčici to však majú u svojich spoluobčanov jednoduchšie, pretože dobre poznajú prostredie i mentalitu. Verbovanie im uľahčuje aj samotný spôsob života Rómov, ich túžba migrovať, ľahko zarobiť peniaze, ale aj zbaviť sa biedy, úžery, dlhov. Ďalej negramotnosť, neinformovanosť, kriminálna minulosť, rôzne typy závislostí, vnímanie rodinných vzťahov, vzťahov i vlastnej sexuality. Regrutované osoby sú často mentálne zaostalé, retardované, takže nie sú schopné rozpoznať úmysel osôb, ktoré ich náborovali. V prípade, ak sa obchodníci cítia ohrození alebo sa obávajú v zahraničí problémov s políciou, predávajú svoje obete ďalším odberateľom, zvyčajne Pakistancom, ktorí ich nútia pracovať na farmách, v bordeloch, na privátoch alebo kraďnúť. Len v málo prípadoch došlo k tomu, že obeť kúpili lístok a poslali ju domov. Každý návrat obeť domov – do pôvodnej komunity je okamžite zaregistrovaný miestnym podsvetím. Obeť je po čase opäť kontaktovaná, vyvíjaný je na ňu a jej rodinu nátlak, je vydieraná, vyhrážajú sa jej likvidáciou, vymáhané sú od nej fiktívne dlhy a to dovtedy, kým nepodvolí, nezlomí sa a zo strachu opäť nevycestuje na sfalšované alebo ukradnuté doklady alebo nezačne pre nich pracovať doma, napr. kraďnúť, predávať drogy, robiť pasáka prostitutkám alebo prostituovať a pod. Len veľmi málo rómskych obetí sa odhodlá k úteku do iného štátu. Zvyčajne sa jedná o Českú republiku, pretože tam nemajú žiadnu komunikačnú bariéru. Nedisponujú peniazmi, často ani osobnými dokladmi, hľadajú sú políciou pre páchanie trestnej činnosti ešte pred tým, ako sa stali obeťami. Aj z týchto

dôvodov sa opäť vracajú späť do svojich komunít, kde sa nakoniec podvolia požiadavkám miestnej mafie.

Často sa stretávame s názorom, že za všetky problémy v živote si môže človek sám a najmä, ak je to Róm. Dúfam a verím, že tieto vyhlásenia sa netýkajú obchodovania s ľuďmi, pretože žiadna ľudská bytosť si nezaslúži, aby s ňou bolo nakladané ako s tovarom. Myslím si, že ide skôr o reakciu na problematiku vzťahov medzi občanmi rómskej národnosti a majoritnej spoločnosti, ktorá odráža množstvo nahromadených problémov z minulosti. Cieľom majoritnej spoločnosti je integrovať Rómov, cieľom Rómov je prežiť ako Rómovia. Ak ale Rómovia chcú docieľiť pozitívne zmeny v postoji majoritnej spoločnosti voči ich etniku, musia sa aj sami hlásiť k vlastnému rozvoju a aktívne sa ho zúčastňovať.

Na záver by som chcela poznamenať, že každú vedomosť, ktorú získame o prostredí, v ktorom naši klienti žijú, o ich mentalite, o problémoch, s ktorými sa stretávajú, príčinách ich zlyhania, o páchatel'och, pre ktorých sa stávajú ľahkou korisťou, je vlastne našou pridanou hodnotou v reintegračnom programe, pretože len na základe takéhoto poznania ho dokážeme inovovať. Reintegračný program je len štartovacou pištoľou, ktorá odštartuje beh klienta na dlhú trať.

Použité bibliografické odkazy sú dostupné u autorky.

PREVENCIA A SYSTÉM POMOCI OBETIAM OBCHODOVANIA S ĽUĎMI V SLOVENSKEJ KATOLÍCKEJ CHARITE

Andrea BEZÁKOVÁ¹

Abstrakt: Projekt Stop obchodovaniu s ľuďmi vznikol na pôde Slovenskej katolíckej charity v roku 2008, podľa vzoru projektu Magdala v Českej katolíckej charite, vďaka podpore Ministerstva vnútra SR.

Základnými piliermi programu je prevencia, vyhľadávanie a reintegrácia klientov, ktorí sa stali obeť obchodovania. Hlavným cieľom projektu je priama pomoc obetiam obchodovania s ľuďmi s ich reintegráciou do spoločnosti, poskytovaním komplexnej aj dlhodobej starostlivosti. V rámci preventívnych aktivít na školách, v detských a reedukačných domovoch, útlkoch, zariadeniach pre žiadateľov o azyl zvyšujeme povedomie o danej problematike: rizikách, možnostiach ako im predchádzať, ako riešiť krízové situácie, ak k nim dôjde. Cieľom návštev a kontaktu s rizikovými skupinami je tiež aktívne vyhľadávanie obetí obchodovania s ľuďmi s následnou ponukou pomoci. Slovenská katolícka charita je súčasťou dvoch medzinárodných sietí na boj proti obchodovaniu s ľuďmi: COATNET a RENATE.

Kľúčové slová: krízová intervencia, reintegrácia do spoločnosti, prevencia, vyhľadávanie obetí obchodovania s ľuďmi, zásady poskytovania pomoci

Abstract: The project Stop Human Trafficking has been launched by Caritas Slovakia in 2008 with the support of the Ministry of the Interior of the Slovak Republic based on the pilot project Magdala established by Caritas Czech Republic. The main pillars of the program are prevention, identification and reintegration of clients who fell victim to human trafficking. The main aim of this project is direct help to trafficking victims by their reintegration into the society and providing comprehensive and long-term care. We continuously raise awareness about human trafficking issues such as risks, risk prevention and how to solve crisis situation through the prevention activities at schools, children's and reeducation homes, shelters and institutions for asylum seekers. The aim of visits and contact with high-risk groups is also active identification of human trafficking victims and referrals to appropriate protection services.

Caritas Slovakia is part of the international networks COATNET and RENATE that combat human trafficking.

Key words: crisis intervention, reintegration into society, prevention, finding victims of human trafficking, the principle of providing assistance

V rámci Programu boja proti obchodovaniu s ľuďmi je Slovenská katolícka charita /SKCH/ jeden zo subjektov poskytujúcim starostlivosť a podporu pre obeť obchodovania. SKCH vytvorila svoj pilotný program „Stop obchodovaniu s ľuďmi“ podľa vzoru z Českej charity, projektu Magdala v roku 2008. Je výhodné, že SKCH je medzinárodnou organizáciou a zároveň vnútorne zosieťovanou, t.j. disponuje väčším počtom zariadení pre pomoc rôznym typom ľuďom v núdzi na Slovensku i v zahraničí.

Projekt SKCH je postavený na 3 pilieroch:

- prevencia a osвета,
- vyhľadávanie zahraničných obetí OSL v zariadeniach pre žiadateľov o azyl a v útvaroch policajného zaistenia,
- starostlivosť o obeť a ich dlhodobá reintegrácia do spoločnosti.

Cieľom preventívnych prednášok a besied SKCH je rozšíriť poznatky mládeže a rizikových skupín o tomto jave a uznať, že existuje tento problém, a vyvolať zmenu v postoji od ľahostajnosti k ochrane seba samého a iných. Súčasťou prednášok je poskytnutie informácie o dokladoch, o pracovnom povolení, ako zaistiť ich legitímnosť a vyhovieť požiadavkám na vycestovanie. Tiež poskytnutím informácií o skutočných mzdách a varovaním pred prípadnými rozpormi medzi pracovným miestom a sľúbeným platom. Zámerom je poskytnúť informácie a odporúčania pre prípad, že sa niečo stane, ale nie odradiť od migrácie.

¹ Mgr. Andrea Bezáková, Slovenská katolícka charita, Kapitulská 18, 814 15 Bratislava, stoptrafficking@charita.sk, 0918 994 754, <http://obchodsludmi.sk/>

Prednášky sa realizujú vo vyšších ročníkoch základných škôl, na stredných školách, v špeciálnych školách, v centrách voľného času a v pastoračných centrách, v detských a reedukačných domovoch, v domovoch na pol cesty, v zariadeniach núdzového bývania a v rómskych komunitných centrách. Od r. 2012 je SKCH súčasťou celoslovenskej kampane Červené stužky, ktorá vznikla za podpory Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a slovenskej kancelárie WHO na Gymnáziu sv. Františka v Žiline. V roku 2012 sa popri problematike zvýšenia vedomostí o HIV a AIDS po prvýkrát kampaň niesla aj v duchu boja proti obchodovaniu s ľuďmi.

V poslednom období sa cez skúsenosti partnerských charitatívnych organizácií v zahraničí ukázalo, že mnoho obetí obchodovania s ľuďmi sa nachádza v záchytných, pobytových a detenčných zariadeniach pre cudzincov. Ide nielen o obeť nútenej prostitúcie, ale aj nútenej práce. Títo ľudia majú buď priamu skúsenosť, alebo vo svojom okolí sa stretli s týmto fenoménom a sú potenciálne ohrozené. Projekt SKCH sa zameriava na prevenciu, vyhľadávanie a následnú podporu a pomoc obetí obchodovania s ľuďmi v zariadeniach pre žiadateľov o azyl v Humennom, v pobytových zariadeniach v Rohovciach a Opatovskej Novej Vsi a v útvaroch policajného zaistenia v Sečovciach a v Medveďove, a to prostredníctvom preventívnych besied, individuálnych konzultácií a poskytnutí poradenstva, pomoci, podpory v prípade odhalenia obetí obchodovania.

Cieľom reintegračného programu pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi je:

- pomôcť obchodovaným osobám navrátiť späť možnosť aktívnej účasti na normálnom živote,
- znovu nájsť svoju dôstojnosť a slobodu,
- prevziať plnú zodpovednosť za svoj ďalší život,
- pomôcť im získať stratenú dôveru nielen vo svoje okolie,
- ale predovšetkým samých v seba, vo svoje schopnosti, získať sebaistotu a predpoklady k tomu, aby boli schopné uplatniť svoje získané nové skúsenosti v ďalšom živote, vo svojom budúcom zamestnaní, v novej rodine.

Samotný návrat do vlasti nerieši problémy ľudí, ktoré sa stali obeťami obchodovania. Nadalej im hrozí nebezpečenstvo, že ich obchodník vyhľadá, že sa im bude chcieť pomstiť, že sa opäť stanú obeťami obchodovania. Tiež im hrozí, že padnú do rúk iného priekupníckeho gangu.

Poškodené obeť, vrátené do zeme pôvodu sa obvykle nestihnú spamätať z utrpenia, ktoré prežili a nie sú natoľko zotavené, aby mohli viesť nezávislý život. Vracajú sa do miest a podmienok, z ktorých sa snažili uniknúť. Vzhľadom k svojmu postaveniu sú odmietané a spoločensky marginalizované. V mnohých prípadoch ich odmietne prijať ich vlastná rodina alebo ľudia v okolí, resp. pochádzajú z problematických a chudobných rodín a nemajú sa kam vrátiť.

Osoby, ktoré sa stali obeťami obchodovania, prichádzajúce do sociálnej asistencie:

- s postraumatickou stresovou poruchou,
- sú v kritickom psychickom a fyzickom stave,
- niekedy sú závislé na alkohole, psychotropných látkach, na agresorovi.

Model práce s klientom:

- Klient prichádza:
- Cez políciu, zvlášť cez špeciálny Útvar boja proti nelegálnej migrácii
- Cez partnerské organizácie v SR: Dotyk, IOM, OZ Prima
- Cez partnerské organizácie v zahraničí: Caritas Europa, Caritas Internationalis, Solwodi, Karo v Nemecku, Magdala, La Strada v Českej republike.
- Cez medzinárodné siete: RENATE, COATNET a iné.
- Klient prichádza sám.

- Klient bol v kontakte s pracovníkmi, ktoré realizujú v utečeneckých táboroch vyhľadávanie zahraničných obetí.

Postup v organizácii SKCH:

- SKCH koordinuje projekty proti obchodovaniu s ľuďmi prostredníctvom koordinačného centra, ktoré tvorí koordinátorka.
- Koordinačné centrum prijíma podnet, získava potrebné informácie, preberá klientku.
- Koordinačné centrum vyhodnocuje informácie a kontaktuje vhodné zariadenia – chránené bývanie s utajenou adresou v rámci vybraných zariadení SKCH po celom Slovensku.
- Koordinačné centrum spoločne so zvoleným zariadením pripravuje krízový a individuálny plán práce.
- Koordinačné centrum zaistí osobné odovzdanie klienta zvolenému pracovisku. Klientovi je pracoviskom pridelená osobná asistentka, sociálna pracovníčka, ktorá je naďalej vzťahovou osobou v jednaní s klientom, pracuje pod supervíziou odborného garanta.
- Koordinačné centrum informuje v prípade človeka, ktorý sa stal obeťou obchodovania s ľuďmi, k tomu účelu určeného pracovníka Ministerstva vnútra a vyjednáva o zaradení klienta do Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi za účelom sexuálneho vykorisťovania alebo nútenej práce, núteného žobrania alebo núteného sobáša, pokiaľ si to klient praje. Klient podpíše prehlásenie o vstupe do Programu MV.
- Zvolené zariadenie postupuje spolu s klientom podľa dohodnutého individuálneho plánu. Ten je priebežne upravovaný a doplňovaný v spolupráci s klientom a podľa jeho životnej situácie v danej situácii. Pripravované, upravované a spoločne zaznamenávané sú priebežne klientove krátkodobé a dlhodobé ciele.
- Zariadenie vedie záznamy o všetkých dôležitých okolnostiach, o poskytovaných službách a starostlivosti, o potrebách klientky, o všetkých dôležitých skutočnostiach a daniach spojených s klientom a príp. jeho deťmi.
- Zariadenie využíva svoje kontakty so spolupracujúcimi odborníkmi v danom regióne podľa potreby /praktický lekár, gynekológ, detský lekár, psychológ.../.
- Zariadenie priebežne informuje koordinačné centrum, konzultuje vývoj príbehu klienta, vyžiada si odbornú pomoc prostredníctvom koordinačného centra, ak je to potrebné.
- V priebehu práce s klientom je možné usporiadať supervízne, intervízne alebo konzultačné sedenie osôb, prípadne organizácií zapojených do tejto práce, pokiaľ si to situácia vyžaduje.
- Všetka dokumentácia a všetky informácie týkajúce sa klientky sú udržiavané v prísnom utajení. Všetci účastníci sú povinní zachovávať absolútnu mlčanlivosť o všetkých údajoch, ktoré by mohli ohroziť bezpečnosť ako klienta, jeho detí, príbuzných, priateľov, pracovníkov a organizácií, ktoré sa podieľajú na práci s klientom. Klient sám informácie o svojej situácii nikomu nezdieľuje, ani ostatným klientom – obyvateľom zariadenia.
- Mlčanlivosť je zaistená podpisom osobitného formulára o mlčanlivosti, bezpečnosť dokumentácie je zaistená uchovávaním na utajenom a uzamknutom mieste. Mlčanlivosť o faktoch a mieste pobytu podpisuje okrem pracovníkov tiež klient. Je vypracovaný systém organizácie styku s úradmi, s organizáciami, príbuznými a priateľmi – korešpondencia, telefóny, návštevy. Napríklad je vhodné, aby všetka korešpondencia a to i s úradmi a organizáciami bola adresovaná cez kontaktnú adresu SKCH: Koordinačné centrum, SKCH, Kapitulská 18, 814 15 Bratislava.

- V prípade veľmi prísneho utajenia je vhodné, aby o pobyte klienta a jeho detí vedel len vedúci zariadenia a osobná asistentka.
- Utajenie chráneného bývania spočíva v tom, že nikdy nehovoríme o type ani o umiestnení ubytovania klienta.
- Zariadenie po zakončení práce s klientom urobí vyhodnotenie prípadu, vypracuje prípadovú štúdiu tak, že faktá nie sú zdieľované /osobné údaje sú buď vynechané alebo zmenené/ a zašle koordinačnému centru k štatistickému spracovaniu, za účelom vypracovania preventívnych informujúcich materiálov, získaniu finančných prostriedkov na pomoc obetiam, vzdelávanie pracovníkov, spracovanie pre verejnosť atď.

Postup práce s klientom:

Cieľom sociálnej práce je osamostatnenie klienta a jeho reintegrácia.

Podstatné je si uvedomovať, že cieľom nie je klientovi navrhovať rôzne riešenia jeho situácie, ale predovšetkým mu načúvať, sprevádzať ho a podporovať v samostatnom rozhodovaní.

1. Naviazanie kontaktu – otvorený, jasný, dôveryhodný a bezpečný prístup pracovníka charity. Formulácie sú zrozumiteľné, stručné, dávame otvorené, krátke, praktické otázky, ktoré sa týkajú zaistenia základných potrieb klienta a jeho detí.
2. Okamžité poskytnutie najnutnejších potrieb pre ženu, matku a jej deti – bezpečie, sucho, teplo, tekutiny, strava, primerané oblečenie, možnosť hygieny – podľa situácie. Prípadné okamžité zaistenie zdravotníckej starostlivosti pri akútnom stave. Je vhodné predtým osobne kontaktovať lekára a stručne mu vysvetliť, že ide v prípade nášho klienta o obeť násilia.
3. Uzavretie písomnej dohody, resp. zmluvy. Každé zariadenie má svoj formulár. Klient a zariadenie podpíšu zmluvu o spolupráci, ubytovaní a pravidlách vzájomnej spolupráce. Podpíšu osobitný formulár o mlčanlivosti. Každé zariadenie má svoje pravidlá a pod.
4. Klientovi je pridelený osobný asistent.
5. V priebehu pomoci sa zameriava pozornosť podľa potreby klienta na:
 - Krízovú prácu.
 - Stanovenie a spresnenie životných cieľov a krokov, ktoré k cieľom vedú, priebežnú prácu na dohode o poskytovaných službách.
 - Psychologickú podporu a doprevádzanie, psychiatrickú pomoc, socioterapiu, psychoterapie.
 - Starostlivosť ženy o seba a svoje dieťa /sebapoznávanie a vzťah k dieťaťu, príp. deťom, výchova detí/.
 - Vzťah k mužovi – k partnerovi, k ostatným ľuďom.
 - Duchovnú podporu.
 - Zdravotnícku starostlivosť.
 - V sociálnej oblasti: podpora pri vybavovaní vecí na úradoch, u cudzincov povolenie k pobytu, osobné dokumenty, prípadné vzťahy s políciou, ochranu pred obchodníkmi a pasákmi.
 - Hľadanie vlastného ubytovania.
 - Hľadanie pracovných príležitostí – resocializácia, rekvalifikácia, písanie CV.
 - Vedenie domácnosti, zachádzanie s peniazmi, vzťah k práci a životnému naplneniu.
 - Práca s voľným časom a jeho využitie.
 - Postupné osamostatňovanie a splnomocňovanie seba, hľadanie svojho vlastného štýlu života.
6. V ponuke služieb SKCH sú zatiaľ tieto typy ubytovania, ktoré sa môžu meniť v spolupráci s klientom:

- Krízový byt na dobu krízovej intervencie
 - Krízové stredisko pre maloleté obeť obchodovania s ľuďmi
 - Útulok pre ženy a dievčatá
 - Zariadenie núdzového bývania pre matky s deťmi
 - Zariadenie pre mužov bez prístrešia
 - Zariadenie pre mužov a ženy - obeť, ktoré prichádzajú závislé
7. Neskôr je obetiam poskytovaná dlhodobá podpora prostredníctvom **sociálnych sietí**, ktoré si jednotlivé zariadenia vytvárajú.

Integrácia do spoločnosti je problematická. Ako už bolo povedané, reintegrácia do miest, odkiaľ obeť pochádzajú, sa často stretáva s odmietavým postojom okolia. Zariadenia, v niektorých prípadoch vyjednávajú s rodinou obeť, v snahe znovu naviazať kontakt a zistiť, do akých podmienok sa obeť bude vracieť.

Integrácia do spoločnosti zahŕňa fázu profesnú, ktorú ide veľmi ťažko zabezpečiť v zemiach, ktoré poskytujú málo pracovných príležitostí, predovšetkým príležitosti pre ženy a malé obce. Preto je súčasťou Programu Ministerstva vnútra aj poskytnutie financií na rekvalifikačné kurzy pre obeť, aby sme ich mohli vyškoliť k výkonu jednoduchých zamestnaní, v ktorých sa môžu uplatniť kdekoľvek, dokonca i v miestach s veľmi malým počtom obyvateľov. V iných prípadoch môže prospieť komplexnejšie vzdelávanie, vrátane profesného zamerania a prípravy životopisov.

Vzhľadom k tomu, že obeť obchodovania, ktoré sú v našej starostlivosti, mali ešte pred obchodovaním vážne zdravotné, zvlášť psychické a psychiatrické problémy: diagnostikované rôzne poruchy osobnosti /napr. histriónsku, hraničnú, schizoafektívnu, závislú.../ poruchy správania, psychiatrické diagnózy /schizofréniu, manicko-depresívnu.../, telesné a mentálne postihnutia, dokonca sme u nich zaznamenali negramotnosť, je veľmi náročné stanoviť s nimi ciele úspešnej reintegrácie do spoločnosti. Podľa skúseností, mnohí klienti nie sú schopní dodržiavať štandardné pravidlá a poriadok v zariadeniach, ktoré majú smerovať k ich reintegrácii a sami si radšej volia „slobodný život“ človeka bez prístrešia. Na ošetrenie ich traumat je v psychoterapii potrebné abstraktné myslenie, t.j. primeraná inteligencia. Keďže väčšina obeť v našej starostlivosti mala doteraz inteligenciu pod hraničným pásmom, nebolo možné, použiť psychoterapiu na liečenie týchto traumat a na stabilizáciu ich psychického stavu.

Zásady poskytovanej pomoci obeť obchodovania s ľuďmi:

- individuálny, komplexný a participačný prístup
- rešpektovanie voľby individuality
- dávať prednosť záujmom jednotlivca pred záujmom sociálnych služieb, verejných orgánov a organizácií
- dôvernosť informácií
- nezaujímať kriticky postoj, nesúdiť, nemoralizovať
- kompletné a jasné stanovisko týkajúce sa štatútu, služieb a iných foriem pomoci

Obeť, ktoré končia program reintegrácie by mali mať tieto zručnosti:

- orientovať sa v spoločnosti a využívať možností, ktoré spoločnosť poskytuje
- ak je treba, využívať miestnu dostupnú pomoc – poradenskú – v novom bývaní v kombinácii so svojimi schopnosťami prijímať čo najväčšiu zodpovednosť a stávať sa sebestačným
- klient by mal zvládať kontrolu ohrozujúceho správania, môže byť i naďalej vedený poradenskou cestou ako zabezpečiť svoje práva
- klient by mal dokázať využívať vlastné sily a schopnosti

Následná starostlivosť môže spočívať v ďalších kontaktoch s klientmi a jeho deťmi. Pokiaľ má klient a jeho deti záujem, môžu sa po odsťahovaní z chráneného bývania, zúčastňovať aj naďalej niektorých programov v zariadení, kde býval, kde to poznajú a svoje koníčky a záujmy môžu nerušene bez nátlaku dokončiť.

Odchod zo zariadenia je potom nenásilný a je len na nich aké prechodné časové obdobie zvolia, kým úplne zakotvia v novom prostredí. Prechodné obdobie je dôležité najmä pre deti klientov.

Klientov pripravujeme pre nezávislý život a poskytujeme podporu v prvom období po odchode z chráneného bývania. Klientom je ponúknutý ďalší kontakt v podobe vopred dohodnutých termínov v poradni pomáhajúcej organizácie, tzv. návštevy alebo ku kontaktom dochádza v novom domove s pracovníkom organizácie. Opäť sú termíny vopred dohodnuté. Výsledky sú vidieť až po dlhšom časovom období.

Pomoc a služby by sa mali zameriavať na vytvorenie podmienok priaznivých pre aktívne zapojenie, harmonický a všestranný rozvoj, ochranu ľudských práv, slobôd a oprávnených záujmov obchodovaných osôb a uspokojenie kultúrnych a duchovných potrieb.

Mimoriadne dôležité je opätovné získanie dôvery a sebaúcty u obetí obchodovania v procese rekonvalescencie. Bez nich nebude žiadna pomoc dostatočne účinná.

Použité bibliografické odkazy sú dostupné u autorky.

VÝZNAM SOCIÁLNEJ PRÁCE V PREVENCII OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

Dana ROSOVÁ¹

Abstrakt: Odborný príspevok sa zameriava na obchodovanie s ľuďmi ako novým fenoménom súčasnosti a poukazuje na možnosti sociálneho pracovníka informovať o tomto probléme. Materiál obsahuje edukatívny program, ktorý ponúka preventívne aktivity na školách.

Kľúčové slová: sociálna práca, sociálny pracovník, prevencia, edukatívny program, obchodovanie s ľuďmi

Abstract: The scientific essay is focused on topic of human trafficking as the recent phenomenon which points to possibilities social worker how to inform about this problem. The materials contains an educational program which offer a variety of training in the school system.

Key words: social work science, social worker, prevention, educational program, human trafficking

ÚVOD

Fenomén obchodovania s ľuďmi sa objavil na Slovensku po roku 1989. Slovensko je v súčasnosti stále krajinou pôvodu, teda krajinou, odkiaľ sú predovšetkým mladé ženy obchodované do rôznych krajín sveta. Najčastejším prostriedkom pre obchodníkov s ľuďmi na získanie obetí pritom býva lukratívna, dobre platená práca v zahraničí.

Rozsah problému na Slovensku nie je úplne známy vzhľadom na to, že len málo obchodovaných osôb je ochotných alebo schopných vypovedať a svedčiť o tom, čo sa im stalo. Dostupné štatistické údaje však ukazujú, že problém sa naďalej prehľbuje. Policajné štatistiky pritom nezaznamenávajú počet obchodovaných osôb, ale iba prípady, kde bolo vznesené obvinenie v rámci trestného činu obchodu s ľuďmi. Preto je potrebné podniknúť zásadné kroky na riešenie problému a zaviesť primerané preventívne opatrenia, ktoré by eliminovali riziká spojené s prácou v zahraničí.

Základným medzinárodnoprávnym dokumentom upravujúcim problematiku obchodovania s ľuďmi je dodatkový *Protokol o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi*, ktorý dopĺňa *Dohovor OSN o boji proti nadnárodnému organizovanému zločinu*, podpísaný za Slovenskú republiku v roku 2000 v Palerme. *Protokol* obsahuje prvú všeobecne akceptovanú definíciu obchodovania s ľuďmi, ktoré charakterizuje ako verbovanie, prepravu, transfer, prechovávanie alebo získavanie ľudí pod hrozbou násilia, únosmi, podvodom, prinútením silou, zneužívaním pozície, v rámci ktorej nemá táto osoba žiadnu inú reálnu a akceptovateľnú možnosť, iba prijať uvedenú hrozbu, poskytovaním alebo prijímaním peňazí alebo iného prospechu za účelom získania súhlasu osoby majúcej kontrolu nad inou osobou s cieľom jej zneužívania, nezávisle od toho, či obeť obchodovania súhlasili s účelom zneužívania. Zneužívanie zahŕňa, ako minimum, zneužívanie prostitúciou iných alebo iné formy sexuálneho zneužívania, vynútenú prácu alebo služby, otroctvo alebo praktiky podobné otroctvu, zotročovanie alebo odoberanie orgánov na nelegálne účely (Kubovičová, 2010).

PREVENTÍVNA SOCIÁLNA PRÁCA

V súčasnosti sa v našej spoločnosti zvyšuje výskyt sociálno-patologických javov a tak otázka prevencie obchodovania s ľuďmi v dnešných podmienkach nadobúda na aktuálnosti (Rosová, 2010). O. Matoušek (2001), O. Matoušek, J. Koláčková, P. Kodymová (2005) považujú prevenciu za dôležitú súčasť sociálnej práce.

¹ PhDr. Dana Rosová, PhD., UPJŠ Košice, FF, Katedra sociálnej práce, dana.rosova@upjs.sk

Definovanie dominantného záberu sociálnej práce nie je jednoduché a vôbec nie jednoznačné. E. Žiaková, J. Čechová, J. Kredátus (2001) uvádzajú, že sociálna práca je disciplína, ktorej teória vychádza zo základov psychológie, sociológie, etiky, pedagogiky, lekárskeho, právnických a ekonomických vied. Teoretické poznatky integruje a aplikuje do praktickej činnosti metódami a pracovnými postupmi. Špecifikum sociálnej práce je v komplexnom prístupe ku problémom sociálnych klientov, ktoré chápe v celom sociálnom kontexte.

V preventívnej sociálnej práci sa uplatňujú vysokokvalifikovaní sociálni pracovníci, ktorí sa zameriavajú na predchádzanie vzniku dysfunkčných sociálnych procesov v spoločenskom živote. Na základe skúseností z praxe sociálnej práce konštatujeme, že sociálny pracovník by mal byť expertom na sociálne prostredie. Intrapsychický záber je sekundárny, primárnou sférou je interpersonálna rovina, porozumenie a práca so sociálnym rozmerom osobnosti (Rosová, 2010).

PREVENTÍVNY PROGRAM

Z hľadiska organizácie prevencie odborná literatúra rozlišuje tri typy prevencie: primárnu, sekundárnu a terciárnu. Preventívny program, ktorý podrobne opisujeme, spadá do oblasti primárnej prevencie, ktorá smeruje k celej populácii mladých ľudí.

Jedným z cieľov *Protokolu o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi* je informovať verejnosť o obchodovaní s ľuďmi. Znamená to vhodnou formou poskytnúť informácie nielen dospelým ľuďom, ale aj žiakom a študentom škôl a upozorniť ich na túto hrozbu násilia, s ktorou sa môžu už aj v našich podmienkach stretnúť a byť na ňu adekvátne pripravení.

V rámci primárnej prevencie, cieľom ktorej je poskytnúť informácie a sociálne spôsobilosti, ktoré pomôžu redukovať pravdepodobnosť negatívneho vývoja, realizujeme v školských podmienkach už deväť rokov edukatívny program *Prevencia obchodovania s ľuďmi*. Je určený pre žiakov 9. ročníka základnej školy a stredoškolákov. Hlavným cieľom programu je naučiť žiakov i študentov:

- ako rozpoznať nebezpečenstvo obchodovania s ľuďmi a ako predchádzať jeho vzniku,
- ako sa správať v situáciách, pri ktorých môže byť človek obchodovaný.

V príspevku prinášame podrobnejšiu štruktúru uvedeného edukatívneho programu a uvádzame aktivity, ktoré sa osvedčili pri aplikácii programu.

Štruktúra programu je delená nasledujúcim spôsobom:

1. **Úvod, zoznámenie sa, navodenie atmosféry komunikácie, stanovenie pravidiel skupiny.** Z teórie i skúseností z praxe môžeme konštatovať, že pri tomto type programu sa najlepšie pracuje so skupinou do 20 členov. Pri tomto počte si členovia skupiny dokážu oveľa efektívnejšie osvojiť nové poznatky a informácie, intenzívne na ne reagovať, vymieňať si názory a zanietene diskutovať. Začíname usporiadaním sedenia do kruhu, vrátane vedúceho skupiny, pričom žiadna stolička nie je prázdna. Realizujeme tieto aktivity:

- „*Volám sa...*“ - každý člen skupiny povie svoje krstné meno a na počiatočné písmeno krstného mena pozitívny prívlastok;
- „*Od dnešného stretnutia očakávam...*“ - každý člen skupiny sa vyjadrí svoj názor;
- „*Vymenia si miesto...*“ - napr. tí, ktorí už boli v zahraničí, ktorí už počuli o danej problematike. Technika slúži na uvoľnenie emocionálneho napätia, poznávanie sa navzájom, vytvorenie uvoľnenej dynamickej atmosféry, prelomenie nedôvery voči vedúcemu skupiny i medzi členmi skupiny. Aktivitu ukončí vedúci skupiny;
- „*Pravidlá skupiny*“ - základom úspešnej skupinovej práce je, aby mal každý z členov skupiny právo byť vypočutý a rešpektovaný. Aby mal každý priestor na vyslovenie svojho presvedčenia, na diskusiu bez odsudzovania, k čomu je potrebné vytvoriť atmosféru pre otvorenú a dôvernú komunikáciu. Skupina sa sama dohodne na pravidlách, ktoré bude dodržiavať počas trvania programu (Rosová, 2005).

2. Uvedomenie si problému – rozpoznanie nebezpečenstva obchodovania s ľuďmi.

Cieľom je, aby si mladí ľudia uvedomili, aký závažný spoločenský problém predstavuje.

- „*Čo je obchodovanie s ľuďmi? Aké myšlienky, predstavy si spájate s týmto pojmom?*“ Skupinu, s ktorou pracujeme, rozdelíme na štyri menšie skupinky. Dostanú za úlohu napísať na papier všetky slovné asociácie na tému „obchod“. Po čase, hovorcovia jednotlivých skupiniek napíšu postupne všetky slovné asociácie na tabuľu. Nasleduje diskusia.

Opäť pracujeme v štyroch skupinkách a v spoločnej diskusii hľadáme odpovede na otázky: „*kto sa stáva obeťou obchodovania, v akých podmienkach sú obchodované osoby nútené žiť, ako dochádza k obchodovaniu s ľuďmi, aké typy prác sú obchodované osoby nútené robiť*“. Skupinky majú čas 10 minút na prípravu prezentácie k danej téme. Potom prostredníctvom svojho hovorcu postupne vyjadrujú svoje názory, postrehy pred celou skupinou, pričom sa snažíme podnecovať diskusiu a poskytovať odborné informácie.

Hľadáme odpovede na otázky:

- „*Kto sa stáva obeťou obchodovania?*“ Najčastejšie odpovede sú: mladé naivné ženy, deti z rizikových rodín, mladiství, deti, ženy, muži, dôverčiví ľudia, naivní, neskúsení, brigádnici v cudzine, ženy v rizikových činnostiach – tanečnice, opatrovatelky, nepriebojní, neinformovaní...
- „*V akých podmienkach sú obchodované osoby nútené žiť?*“ Nedôstojnosť, nesloboda, minimálna mzda alebo žiadna mzda, nenávisť, drogy, psychické a fyzické násilie – nátlak, vydieranie – že bude ublížené rodine...
- „*Ako k tomu dochádza?*“ Hľadanie zamestnania v cudzine, možný únos detí, lanárenie mladých na diskotéke, práca načierno, túžba po lacnom a rýchlom zisku, ekonomické pomery doma, často lukratívna ponuka v tlači, túžba po veľkom zárobku bez znalosti jazyka, predstieraná láska, nedôveryhodné sú mobilné čísla – stretnutia v kaviarni...
- „*Aké typy prác sú obchodované osoby nútené robiť?*“ Sex, podradné činnosti, práca nedohodnutá v zmluve, pornografia, nebezpečná práca, špinavá práca, práca s nízkym zárobkom, ťažká manuálna práca...
- „*Informačný blok*“ – poskytujeme základné preventívne informácie ako sa pripraviť na prácu a pobyt v zahraničí, koho kontaktovať v prípade krízovej situácie a podobne.
- *Videofilm* – odporúčaný MŠ SR, najnovší sa týka nelegálnych brigád, potom nasleduje diskusia (Rosová, 2005).

3. Vytváranie motivácie pre zmenu správania. Hlavným zámerom je, aby mladí ľudia dokázali rozpoznať nebezpečenstvo obchodovania s ľuďmi.

- „*Hľadám brigádu*“ - cieľom je naučiť sa rozlišovať v ponukách brigád práce, ktoré môžu skrývať nebezpečenstvo, ako identifikovať „rizikové“ inzeráty a ako si overiť dôveryhodnosť práce. Členov skupiny rozdelíme do menších skupiniek, každá dostane dva inzeráty s ponukou práce, pričom ich požiadame o to, aby sa vyjadrili, či ich považujú za rizikové a prečo. Vedeťme diskusiu na témy: „*Prečo si myslíte, že práve tento inzerát môže skrývať nebezpečenstvo?*“, „*Aké riziko sa za ním skrýva?*“, „*Ako si môžete overiť daný inzerát?*“
- „*Výhody a nevýhody práce v zahraničí*“ - zámerom je identifikovať motiváciu, riziká a spôsoby ich znižovania pri práci v zahraničí. Skupinu rozdelíme na štyri skupinky, pričom každá dostane inú inštrukciu. Prvá sa má zamyslieť nad výhodami práce na Slovensku, druhá nad nevýhodami práce na Slovensku, tretia, aké sú výhody práce v zahraničí, štvrtá nad nevýhodami práce v zahraničí. Skupinky zapisujú svoje názory na papier a prostredníctvom hovorcov ich prezentujú pred celou skupinou (Rosová, 2010).

Upozorňujeme na nasledujúce **pravidlá pri príprave na cestu do zahraničia**:

- Pri ceste do zahraničia musíš mať platný cestovný pas (okrem väčšiny európskych krajín, kam stačí občiansky preukaz). Väčšina krajín vyžaduje, aby bol pas v čase vstupu do krajiny platný ďalších 2-6 mesiacov.
- Pred cestou si na webovej stránke Ministerstva zahraničných vecí SR alebo na veľvyslanectve krajiny, kam cestuješ, zisti podmienky vstupu do tejto krajiny a podmienky vstupu do krajín, cez ktoré budeš prechádzať. Informuj sa tiež, aké formality si budeš musieť vybaviť pri vstupe do cudziny.
- Ak má Slovensko voči danej krajine vízovú povinnosť, musíš si vopred vybaviť víza na príslušnom veľvyslanectve. Je možné, že budeš potrebovať aj tranzitné víza do krajín, cez ktoré budeš prechádzať.
- Na prácu alebo študijný pobyt potrebuješ vo väčšine krajín špeciálne víza. Podrobnejšie informácie ti poskytne veľvyslanectvo alebo konzulát danej krajiny.
- Vybav si medzinárodnú platobnú kartu alebo cestovné šeky – sú vhodnejšie ako nosenie väčšej hotovosti. Ak sa tomu nedá vyhnúť, ulož si peniaze na viac miest.
- K batožine pribaľ slovník jazyka krajiny, kam cestuješ a nauč sa základné frázy (Kubovičová, 2010).

Rovnako dôležité sú **pravidlá pre pobyt v zahraničí**:

- Nikomu za žiadnych okolností nedávaj svoj pas. Všetky potrebné náležitosti si má vybavovať každý sám. Ani pri práci načierno zamestnávateľ tvoj pas nepotrebuje.
- Pas a ostatné dôležité doklady (napr. pracovné povolenie) nos vždy so sebou. Ak ti niekto pas vezme, alebo ho stratíš, okamžite to nahlás na políciu a kontaktuj slovenské veľvyslanectvo v danej krajine.
- Stratu, krádež peňazí, cestovného pasu alebo iného dokladu nahlás na miestnej polícii. Trvaj na vydaní písomného potvrdenia o hlásení straty alebo krádeže.
- Ozývaj sa rodičom alebo známym tak, ako ste sa pred odchodom dohodli.
- Oznám domov každú zmenu pobytu.
- Neprijímaj žiadne dary ani pôžičky, nebuď nikomu zaviazaný.
- Dávaj na seba dobrý pozor, vyhýbaj sa neosvetleným uliciam, nebezpečným štvrtiam, nenos so sebou cennosti a pod.
- Zákony sú v každej krajine iné, rovnako aj sankcie za ich porušenie. Zodpovednosť za protiprávne konanie nesie každý sám. Nezabúdaj, že v každej krajine platia aj špecifické zákony, ktoré pre nás nemusia byť samozrejmosťou.
- Vyhýbaj sa akémukoľvek kontaktu s drogami. Hrozia ti sankcie vo forme finančnej pokuty, trestu odňatia slobody alebo v niektorých štátoch, ako je napr. Thajsko, aj trest smrti.
- Aj keď sa nechystáš v zahraničí šoférovať, oboznám sa aspoň so základnými miestnymi pravidlami cestnej premávky.
- V prípade potreby neváhaj kontaktovať slovenské veľvyslanectvo alebo konzulát. V zahraničí ti v núdzi pomôže slovenský konzulát, ktorý je zvyčajne súčasťou veľvyslanectva. Zisti si jeho telefónne číslo ešte pred odchodom zo Slovenska (Kubovičová, 2010).

Užitočné rady o práci v zahraničí:

- Dobré si prever agentúru alebo človeka, ktorý ti ponúka prácu v zahraničí. Každá pracovná agentúra musí mať na svoju činnosť povolenie Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny.
- Informácie poskytnuté agentúrou si prever u svojho budúceho zamestnávateľa. Seriózna pracovná agentúra poskytne meno kontaktnej osoby a jej telefónne číslo.

- Neprijmi prácu načierno. Vycestuj, až keď podpíšeš pracovnú zmluvu, získaš pracovné povolenie alebo víza.
- Podpiš len pracovnú zmluvu v jazyku, ktorému dobre rozumieš. Podpis pracovnej zmluvy negarantuje bezpečnosť ponúkanej práce.
- V žiadnom prípade neprijmi prácu v cudzine na základe ústneho prísľubu, ani keby ti ju ponúkali ľudia, ktorých poznáš.
- V krajine, kam odchádzaš pracovať, si nájdi čo najviac kontaktov /napr. od známych, ktorí tam už boli/.
- Aj keď pracuješ načierno, v núdzi sa obráť na políciu. Pri najmenšom náznaku, že ide o obeť obchodovania, s ňou úrady vo väčšine európskych krajín zaobchádzajú ako s obeťou násillia.
- Ak sú pracovné podmienky iné, než je uvedené v zmluve, obráť sa na agentúru alebo osobu, ktorá ti prácu sprostredkovala a informuj o tom svojich blízkych doma (Kubovičová, 2010).

4. Osvojenie si spôsobilostí potrebných pre získanie nevyhnutných informácií o práci – aké otázky klásť a akým spôsobom, aby človek predišiel rôznym manipuláciám, neúplným informáciám, polopravdám.

- *Simulácia rozhovoru v agentúre* - v situácii uchádzač o prácu – sprostredkovateľ práce, naučiť sa klásť otázky, ktorých zodpovedanie je dôležité pri rozhodovaní sa pre určitú prácu, zistiť čo najviac informácií, rozpoznať nebezpečenstvá a riziká pri hľadaní práce v zahraničí prostredníctvom agentúr. Opäť rozdelíme skupinu na štyri menšie skupinky. Trom dáme rovnakú inštrukciu, aby na veľký hárok papiera napísali čo najviac otázok, ktoré by položili predstaviteľovi agentúry sprostredkujúcej zamestnanie. Štvrtú skupinku vyzveme, aby sa vžila do role agentúry sprostredkujúcej prácu, vymyslela si rôzne rizikovejšie práce (napr. barové tanečnice, barmanky, masérky), o ktorých možných rizikách bude chcieť informovať uchádzačov o prácu len v obmedzenej miere. Po určitom čase 10-15 minút spojíme skupinky do veľkej skupiny a požiadame hovorcov, aby prečítali otázky, ktoré vymysleli. Spoločne o uvedených otázkach diskutujeme. Potom požiadame dobrovoľníkov, aby si skúsili prehrať možné rozhovory s účastníkmi štvrtej skupinky (Rosová, 2010).

5. Asertívne správanie:

- *Navodenie atmosféry odmietnutia* - skupine poskytujeme priestor na nácvik „asertívneho odmietnutia“. Všetci sedíme v kruhu. Postupne každý člen skupiny požiada vedľa sediaceho o pomoc, vymyslenú vec...ten reaguje odmietnutím - tak získavajú skúsenosť a zážitok na sebe, aké je odmietat' a byť odmietnutý. Poukazujeme na skutočnosť, že aj v prípade práce v zahraničí môžu nastať situácie, kedy zamestnávateľ robí nátlak na zamestnanca, aby vykonal určitú činnosť, ktorá je v rozpore s jeho pracovnou náplňou, osobnou morálkou a podobne (Rosová, 2009).

6. Záverečná reflexia, spätná väzba na záver je užitočné dozvedieť sa, čo sa mladí ľudia v priebehu programu naučili, čo im to prinieslo.

- „Čo sme získali“ – spoločne diskutujeme ku otázkam: „Ako použijem to, čo som sa naučil/a?“, „Na čo mi to bude dobré?“, „Komu môžem porozprávať o tom, že by to aj pre neho/ňu bolo užitočné naučiť sa takéto veci?“
- „Myšlienka s ktorou odchádzam...“ – cieľom je získať spätnú väzbu od účastníkov a umožniť im reflektovať výrazné zážitky a nové skúsenosti (Rosová, 2010).

Pri prezentácii danej problematiky v školách považujeme za dôležité odovzdať členom skupiny posolstvo, že je potrebné sa na odchod do zahraničia pripraviť. V žiadnom prípade nezastrašujeme „nechoďte do zahraničia“, ale zdôrazňujeme, že obchod s ľuďmi a riziká spojené s pobytom v zahraničí sa môžu týkať každého (Rosová, 2010). Skúsenosti z aplikácie edukatívneho programu v školách potvrdzujú, že téma žiakov i študentov zaujala a vyburcovala ich k zanietenej diskusii. Počas realizácie programu prezentovali svoje vlastné

názory a postoje, aktívne počúvali názory svojich rovesníkov a zapájali sa do skupinovej činnosti (Rosová, 2009).

PRIESKUM

Zaujímala nás všeobecná informovanosť o danom probléme, preto sme uskutočnili prieskum, ktorého sa zúčastnilo 100 respondentov vo veku 17 rokov. Cieľom prieskumu bolo zistiť:

- **aká je informovanosť mladých ľudí o nelegálnom obchodovaní s ľuďmi,**
- **aká forma prevencie je podľa mladých ľudí najefektívnejšia,**
- **kedy je najvhodnejšie začať s prevenciou.**

V našom prieskume sme stanovili tieto hypotézy:

H1: Predpokladali sme, že mladí ľudia sú informovaní o problematike obchodovania s ľuďmi.

H2: Predpokladali sme, že preventívne opatrenia voči nelegálnemu obchodovaniu s ľuďmi je najlepšie uskutočňovať už na základných školách.

H3: Predpokladali sme, že najefektívnejšou primárnou prevenciou je forma edukatívneho programu na základných alebo stredných školách.

Ako výskumnú metódu sme zvolili metódu dotazníka.

Respondenti odpovedali na tieto otázky:

1. „Za akú krajinu je podľa Vás považované Slovensko v súvislosti s obeťami nelegálneho obchodu?“
2. „Ktoré sú podľa Vás najčastejšie cieľové krajiny pri nelegálnom obchode s ľuďmi?“
3. „Aké sú podľa Vás najčastejšie príčiny nelegálneho obchodu s ľuďmi?“
4. „Stretli ste sa, alebo poznáte niekoho, kto sa stal obeťou obchodovania s ľuďmi?“
5. „Aká forma primárnej prevencie tohto nežiadúceho sociálno-patologického javu je podľa Vás najefektívnejšia?“
6. „Kedy je podľa Vás najvhodnejšie a najefektívnejšie začať s prevenciou obchodovania s ľuďmi?“

Vyhodnotenie otázok:

1. 43% respondentov odpovedalo, že Slovensko považuje za krajinu pôvodu obeť obchodovania, 42% respondentov považuje Slovensko za krajinu tranzitu, čo znamená, že obeť obchodu s ľuďmi sú cez Slovensko prepravované ďalej na západ alebo juh. 13% opýtaných nevedelo odpovedať na túto otázku a 2% respondentov považujú Slovensko za cieľovú krajinu, do ktorej sú obeť dovážané za cieľom napríklad nútenej práce.
2. Za najčastejšie cieľové krajiny pri nelegálnom obchodovaní s ľuďmi 58% oslovených mladých ľudí odpovedalo, že sú to krajiny západnej Európy, 31% sa domnieva, že ďalej nasledujú krajiny južnej Európy, 8% oslovených nevedelo odpovedať na túto otázku a 3% sa domnievajú, že ide o krajiny severnej Európy.
3. 31% opýtaných uvádza, že najčastejšou príčinou, ktorá podnecuje ku vzniku nelegálneho obchodovania s ľuďmi je zlá ekonomická situácia v krajine obeť, 19% respondentov si myslí, že sú to zlé životné podmienky (infekčné choroby, povodne, nedostatok jedla) v krajine obeť, 19% oslovených sa domnieva, že dôvodom je „potláčanie osobných slobôd“ v krajine a 8% respondentov sa nevedelo vyjadriť.
4. Väčšina respondentov (až 90%) uviedla, že sa nestretli s osobou, ani nepoznajú človeka, ktorý by bol obeťou obchodovania s ľuďmi. 10% opýtaných má vo svojom okolí osobu, respektíve pozná niekoho, kto sa stal obeťou obchodovania.
5. 50% respondentov si myslí, že sú to edukatívne programy na školách, 25% odpovedalo, že najefektívnejšou formou prevencie je internet a televízia, 17%

opýtaných sa domnieva, že najefektívnejšou formou sú propagačné kampane, 8% respondentov uvádza iné formy (napr. noviny, časopisy).

6. Najpočetnejšie zastúpenie má odpoveď „základné školy“ - myslí si to až 73% opýtaných, 19% mladých ľudí uvádza „stredné školy“ a 8% respondentov nevie, kedy je najvhodnejšie a najefektívnejšie začať s prevenciou.

Vyhodnotenie hypotéz:

H1: Predpokladali sme, že mladí ľudia sú informovaní o problematike nelegálneho obchodu s ľuďmi. *Hypotéza bola potvrdená, čo znamená, že mladí ľudia sú informovaní o problematike obchodovania s ľuďmi.*

H2: Predpokladali sme, že preventívne opatrenia voči nelegálnemu obchodovaniu s ľuďmi je najlepšie uskutočňovať už na základných školách. *Hypotéza sa potvrdila, pretože na otázku č.6 až 73% respondentov odpovedalo „na základnej škole“.*

H3: Predpokladali sme, že najefektívnejšou primárnou prevenciou je forma edukatívneho programu na základných alebo stredných školách. *Hypotéza sa potvrdila, pretože až 50% opýtaných na otázku č. 5 odpovedalo „edukatívne programy na základných a stredných školách“.*

ZÁVER

Dlhoročné skúsenosti z praxe sociálnej práce v prevencii sociálno-patologických javov nám dovoľujú upozorniť na význam sociálnej práce aj v prevencii obchodovania s ľuďmi a zároveň nám umožňujú poukázať na možné pole pôsobnosti sociálneho pracovníka v oblasti prevencie sociálnej patológie. Domnievame sa, že výsledky uskutočneného prieskumu a naše odborné skúsenosti z aplikácie edukatívneho programu v školách, môžu napomôcť k motivácii ďalších sociálnych pracovníkov pre prácu v prevencii obchodovania s ľuďmi.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

KUBOVIČOVÁ, K. 2010. *Základné informácie o problematike obchodovania s ľuďmi*. Bratislava: IOM, 2010. 100 s. ISBN 978-80-89506-06-4.

MATOUŠEK, O.- KOLÁČKOVÁ, J.- KODYMOVÁ, P. (eds.). 2005. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. 351 s. ISBN 80-7367-002-X.

ROSOVÁ, D. 2005. Prevencia obchodovania s ľuďmi – skúsenosti z aplikácie v skupinových aktivitách u deviatakov základných škôl. In: *Prevencia. Informačný bulletin zameraný na prevenciu sociálno-patologických javov v rezorte školstva*. Bratislava: ÚIaPŠ, 2005. roč. IV. č.3., s.66-69. ISSN 1336 – 3689.

ROSOVÁ, D. 2009. Prevencia obchodovania s ľuďmi. In: *Prevencia. Informačný bulletin zameraný na prevenciu sociálno-patologických javov v rezorte školstva*, Bratislava: ÚIaPŠ, 2009. roč. VIII, č.4, s.47-50. ISSN 1336 – 3689.

ROSOVÁ, D. 2010. Skúsenosti z aplikácie preventívneho programu “Obchodovanie s ľuďmi” v školách. In: INHACÍK, J. (ed.). 2010. *Psychologické poradenstvo po transformácii v školstve. Zborník referátov z odbornej konferencie pri príležitosti 50. Výročia vzniku Psychologickej výchovnej kliniky v Košiciach*. Košice: CPPPaP, 2010. s. 187-193. ISBN 978-80-970464-6-0.

ROSOVÁ, D. 2010. Možnosti sociálneho pracovníka v prevencii obchodovania s ľuďmi. In: SEDLÁKOVÁ, M., ŠLOSÁR, Dušan (ed.). 2010. *Budovanie spoločnej cesty v sociálnej inklúzii. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Košice: RZLPSI CESTA n.o. a KSP FF UPJŠ, 2010. s. 177-182. ISBN 978-80-97543-1-1.

ROSOVÁ, D. 2010. Prevencia obchodovania s ľuďmi. In: *DISPUTATIONES SCIENTIFICAE UNIVERSITATIS CATHOLICAE IN RUŽOMBEROK*. Ružomberok: VERBUM, 2010. roč. XIII, č.3., s.74-81. ISSN 1335-9185.

ŽIAKOVÁ, E., ČECHOVÁ, J., KREDÁTUS, J. 2001. *Psychosociálne aspekty sociálnej práce*. Prešov : FF PU, 2001. 232 s. ISBN 80-8068-060-4.

NÚTENÁ PRÁCA A PREVENCIA MEDZI PRÍSLUŠNÍKMI RÓMSKÝCH LOKALÍT

Romana MEDVEĎOVÁ¹

Abstrakt: Príspevok poukazuje na mechanizmy a faktory zvyšujúce zraniteľnosť príslušníkov sociálne vylúčených rómskych lokalít vo vzťahu k obchodovaniu s ľuďmi, ktoré boli zistené v rámci terénneho výskumu realizovaného v čase máj-september 2013 organizáciou Člověk v tísni Slovensko a Crossroads. Zameriava sa najmä na prípady nútenej práce, ich mechanizmus, aktérov, socio-ekonomické faktory a prevenčné opatrenia, ktoré by mohli viesť k zníženiu počtov prípadov rómskych obetí zo sociálne vylúčených lokalít.

Kľúčové slová: nútená práca, prevencia, obchodovanie s ľuďmi, rómski príslušníci

Abstract: This paper highlights the mechanisms and factors increasing vulnerability of socially excluded Roma in relation to trafficking in human beings, which have been identified in the field research conducted from May to September 2013 by the organization People in Need Slovakia and Crossroads. It focuses in particular on cases of forced labour, its mechanism, actors, socio-economic factors and preventive measures, which could lead to reducing the number of Roma victims from socially excluded localities.

Keywords: forced labour, prevention, human trafficking, Roma citizens

ÚVOD

Hlavným cieľom výskumu, ktorý je súčasťou projektu „**Posilnenie spoločných opatrení v prevencii nútenej práce príslušníkov rómskych komunít a rozvoj referenčného mechanizmu**“ a je realizovaný organizáciou Člověk v tísni – Slovensko a organizáciou Crossroads v spolupráci s Ministerstvom vnútra SR, bolo zmapovať fenomén obchodovania s ľuďmi a jeho príčiny so zameraním sa na **príslušníkov vylúčených rómskych lokalít na Slovensku a v Spojenom kráľovstve Veľkej Británie a Severného Írska** (ďalej len Spojené kráľovstvo)². Spomínaná cieľová skupina podľa aktuálnych odhadov³ predstavuje v súčasnosti najzraniteľnejšiu a najviac ohrozenú skupinu obyvateľstva vo vzťahu k obchodovaniu s ľuďmi na Slovensku. Vo všeobecnosti je dostupných pomerne málo odborných štúdií⁴, ktoré by sa zaoberali špecifickými faktormi, zvyšujúcimi riziko obchodovania s ľuďmi (ďalej len OSĽ) práve tejto skupiny.

Na základe najnovších štatistických údajov⁵ ILO sme považovali za dôležité zamerať sa pri analyzovaní problematiky OSĽ rómskych príslušníkov zo Slovenska najmä na prípady, ktoré boli spáchané **za účelom nútenej práce, núteného žobrania a nútenej kriminality**. Predovšetkým z dôvodu, že počet prípadov pracovného vykorisťovania je podľa celosvetových štatistík ILO momentálne vyšší ako počet prípadov sexuálneho vykorisťovania.

METODOLÓGIA A VÝSLEDKY VÝSKUMU

1 Metodológia

V rámci výskumu sme sa primárne zamerali na celkové zmapovanie prípadov obchodovania s ľuďmi v rámci Slovenskej republiky a Spojeného kráľovstva so zameraním sa na rómskych príslušníkov zo sociálne vylúčených lokalít a prípady nútenej práce - ich aktuálnych procesov, socio-ekonomického prostredia aktérov, príčin a dôsledkov OSĽ, ako aj súčasných prevenčných nastavení, aby sme následne mohli zo zistených údajov lepšie popísať mechanizmy a faktory

¹ Mag. Romana MEDVEĎOVÁ, Člověk v tísni – Slovensko, Svoradova 5, 811 03 Bratislava, romana.medvedova@peopleinneed.sk, 0911 791 717, www.peopleinneed.sk

² Najčastejšia cieľová krajina slovenských migrantov v Bahna (2011): Migrácia zo Slovenska po vstupe do Európskej únie. Veda. Bratislava

³ Správa: Trafficking in Romani Communities (2011) ERRC. Hungary.

⁴ Okrem štúdie „Obchodovanie s ľuďmi v kontexte vylúčených rómskych lokalít v strednej a východnej Európe“ (Hapalová 2011) nie sú na Slovensku dostupné žiadne štúdie venujúce sa problematike OSĽ so zameraním sa na špecifické faktory zvyšujúce riziko obchodovania s ľuďmi práve tejto skupiny

⁵ ILO štatistické údaje: <http://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/lang--en/index.htm>

ohrožujúce práve rómskych príslušníkov zo sociálne vylúčených lokalít a stanoviť tak v závere návrhy na adresnú prevenciu.

Na začiatku sme vychádzali z predpokladu, že obeť obchodovania s ľuďmi sa budú vo veľkej miere vyskytovať práve v sociálne vylúčených rómskych lokalitách, keďže faktory ako chudoba, nízke vzdelanie, nezamestnanosť a nevyhovujúce podmienky bývania spájajúce sa s takýmito lokalitami robia ich obyvateľov zraniteľnejšími voči OSĽ. Blízke vzťahy medzi páchatelmi a obeťami, ústne verbovanie v rámci lokality a veľká dôvera a naivita voči páchatelom patria medzi zistenia z výskumu, ktoré naše pôvodné východiská potvrdzujú. Avšak je potrebné dodať, že súvislosť sociálneho vylúčenia a ohrozenia obchodovaním s ľuďmi nie je vždy priama, pretože pri najviac segregovaných rómskych príslušníkoch je úroveň sociálnej a ekonomickej izolácie taká veľká, že v ich prípade je podľa väčšiny respondentov nepravdepodobné využitie akýchkoľvek stratégií, ktoré by im umožnili odchod za prácou z miesta bydliska.

Z dôvodu slabého povedomia o problematike OSĽ na strane zástupcov inštitúcií ako aj celkovej verejnosti v oboch skúmaných krajinách, stále sa meniacich postupov zneužívania na strane páchatelov, slabej právnej ochrany zo strany štátu a z toho vyplývajúci strach z vyhrážania a ohrozenia života na strane obetí a lokálnych subjektov zodpovedných za identifikáciu, ako aj z dôvodu zlých socio-ekonomických podmienok, v ktorých žije cieľová skupina, sme sa rozhodli v rámci terénneho výskumu v záujme získania **diverzifikovaného počtu údajov** a súvislostí zvoliť **kvalitatívnu metódu zberu dát**.

Reprezentatívnym kritériom výberu lokalít v rámci výskumu boli primárne informácie a odporúčania od **národných subjektov** pracujúcich v oblasti OSĽ.

Terénny výskum sa v rámci Slovenskej republiky zameriaval na tri kraje: **Košický, Prešovský a Banskobystrický**. Tieto kraje predstavujú zároveň regióny Slovenska, v ktorých sa podľa aktuálnych štatistík vyskytuje najviac prípadov OSĽ, ako aj najviac sociálne vylúčených rómskych lokalít v rámci Slovenska.¹ V rámci výskumu sme spolu na všetkých úrovniach (komunitná, lokálna a národná úroveň) zrealizovali **141 rozhovorov** (viď. tabuľka 1) v rámci **19 lokalít** KE, PO a BB kraja (národná úroveň najmä v rámci BA-kraja). Osobne sme dotazovali **25 obetí** obchodovania s ľuďmi, ktoré boli všetky rómskeho pôvodu, v dospelom veku a veľká väčšina z nich pochádzala zo sociálne vylúčených lokalít.

Tabuľka 1: Počet dotazovaných osôb podľa jednotlivých lokalít a štyroch úrovní

Lokalita	Obeť	Komunita	Lokalita	Nár. úroveň
Košický kraj				
1. Okres Košice-okolie	5	1	8	
2. Košice	2	1	4	4
3. Okres Spišská Nová Ves	4	1	3	
4. Okres Michalovce	1	1	6	
5. Michalovce			5	
6. Bystrany/Žehra	2	2	6	
Prešovský kraj				
7. Spišské Podhradie		1	3	1
8. Petrová			1	
9. Sabinov/Lipany	2	2	10	
10. Okres Snina	2		4	
11. Jarovnice			5	
12. Lomnička/Podolíne		2	4	
13. Okres Stropkov	2		2	
14. Humenné			1	
Banskobystrický kraj				

¹ Atlas rómskych komunit Slovenska 2004 a 2013. Dostupné na http://www.minv.sk/?atlas_2013

15. Lučenec		2	5	1
16. Detva	1	2	4	
17. Žiar nad Hronom	2	3	8	
18. Rimavská Sobota			1	1
19. Okres Veľký Krtíš			2	
Okres BA				11
SÚČET (141)	25	16	82	18

Terénny výskum v rámci Veľkej Británie pozostával z rozhovorov vedených na štyroch úrovniach. Na úrovni členov rómskej komunity bolo v oblasti *Govanhill* (Glasgow) zapojených 16 respondentov, kde v prevažnej miere išlo o členov slovenskej rómskej komunity. Z celkového počtu 16 respondentov bolo 6 osôb identifikovaných ako obeť OSĽ. Osobných rozhovorov sa zúčastnilo 6 inštitúcií: *TARA (Trafficking Awareness Raising Alliance)*, *Migrant Help* (Škótsko), Sociálny úrad (“Oddelenie pre rómske rodiny v lokalite Govanhill”), *Govanhill Law Centre (GLC)*, miestna polícia a *National Human Trafficking Unit*. Telefonický rozhovor poskytli 4 inštitúcie: *IOM* (Medzinárodná organizácia pre migráciu), *Counter Human Trafficking Bureau*, *Migrant Help* (Dover, Anglicko) a *Salvation Army*. Sprostredkovane sa k situácii vyjadrila riaditeľka miestnej základnej školy *Annette Street Primary* a organizácia *West of Scotland Regional Equality Council (WSREC)*.

2 Výsledky výskumu

Trend migrácie rómskych príslušníkov do zahraničia sa podľa väčšiny respondentov týka najmä migrantov pochádzajúcich z Prešovského a Košického kraja. Situácia v Banskobystrickom kraji je podľa získaných poznatkov odlišná. V minulosti a ani v súčasnosti neprichádza k „masovému“ odchádzaniu obyvateľov do zahraničia, ako to bolo po minulé roky vo väčšine lokalít východného Slovenska. Avšak pracovná mobilita v rámci Slovenskej a Českej republiky je aj medzi rómskymi obyvateľmi z tohto regiónu rozšírená. Spomedzi všetkých krajín západnej Európy predstavuje **Spojené kráľovstvo najčastejší cieľ** cesty pre slovenských migrantov. Výnimkou sú opäť regióny Banskobystrického kraja, odkiaľ migrujú rómski príslušníci rovnako často do **Nemecka, Švédska, Holandska, Francúzska** alebo spomínaného **Spojeného kráľovstva**. V rámci Anglicka sa väčšina východoslovenských Rómov koncentruje v strednej kontinentálnej časti krajiny a to konkrétne v mestách **Peterborough, Sheffield, Leicester, Derby, Halifax, Coventry a Birmingham**. Rómske obeť pochádzajú pôvodom najčastejšie z okresu Michalovce, Košice-okolie, Spišská Nová Ves a Snina.

Najčastejším spôsobom lákania obetí zo strany náborára je osobný kontakt. **Priamym ústnym oslovením**, najčastejšie vo verejnom priestore a dôveryhodným vystupovaním náborár naláka obeť na prácu a poberanie sociálnych dávok v zahraničí. Vzťahy medzi obchodníkom a obeťou sú rôzne, avšak väčšinou ide o ľudí z neďalekých rómskych komunít v rámci toho istého okresu, ktorých obeť pozná z videnia. Obeť najčastejšie prevezú do zahraničia autom.

Podľa celkových výsledkov výskumu bolo najviac obetí obchodovania s ľuďmi zneužívaných za účelom **nútenej práce**. Súčasne sú v mnohých prípadoch nútenej práce zneužívané aj osobné údaje obetí za účelom poberania sociálnych dávok, t.j. obeť je zneužitá dvakrát. Najprv ide o pracovné vykorisťovanie, ktoré spravidla prebieha v spojitosti so zneužitím osobných údajov za účelom otvorenia osobných bankových účtov v mene obetí, bez ich vedomia a súhlasu. V podmienkach, v ktorých sú obeť držané, sú zväčša dobré s tendenciou zhoršovať sa.

Popri prípadoch nútenej práce, núteného žobrania a sexuálneho vykorisťovania sme sa v lokalitách s častým výskytom prípadov OSĽ taktiež stretli aktuálne s rozšíreným fenoménom „**zinscenovaných sobášov**“, ktoré predstavujú takisto riziko. V prípade zaranžovania „zinscenovaného“ sobáša je klient zväčša obyvateľ nelegálne pobývajúcí na území cieľovej krajiny (napr. Spojeného kráľovstva), ktorému sobáš s občanom EÚ umožňuje zlegalizovať jeho pobyt, pričom mu je často krát prostredníctvom náborára sprostredkovaná

nevesta z vylúčenej rómskej lokality na Slovensku, ktorá vďaka finančnej odmene zo strany ženicha so sobášom dobrovoľne súhlasí.

Obet' nútenej práce je zväčša v mladšom strednom veku (25-35rokov), muž, ženatý, má deti a skúsenosti s predošlou prácou na stavbách v rámci Slovenska. Do zahraničia odchádzajú obeť najmä za zárobkom, z ktorého by si následne chceli zlepšiť bývanie doma na Slovensku, t.j. zlepšiť si svoju životnú úroveň. Pri prípadoch nútenej práce je zväčša páchatel' sprostredkovateľom a zároveň vykorisťovateľom.

Ohľadom **identifikácie** môžeme na základe výsledkov konštatovať, že počty identifikovaných osôb sú priamo úmerné otvorenému aktívnemu vzťahu medzi predstaviteľmi lokálnych inštitúcií pôsobiacich v rómskych lokalitách a ich obyvateľmi. Avšak podľa získaných údajov vieme, že takéto dôverné vzťahy medzi zástupcami lokálnych inštitúcií a obyvateľmi lokalít sú skôr zriedkavé. Dôvodom je podľa respondentov najmä **vyťaženosť rómskych špecialistov ich pracovnou náplňou**, ktorí musia počas pracovnej doby okrem prevenčných aktivít v rámci rómskej lokality, vykonávať aj množstvo **represívnych činností**. Tieto im podľa mnohých výpovedí nielen uberajú z pracovného času, ktorý by mohli namiesto toho venovať prevencii, ale taktiež sa na základe represívnych intervencií v rámci rómskej lokality narušuje dôverný vzťah medzi nimi a obyvateľmi lokality. Tento sa spätne len veľmi ťažko obnovuje. Ďalším problémom sú časté obmeny na postoch „rómsky špecialista“ v jednotlivých lokalitách, ktoré vylučujú akúkoľvek dlhodobú naviazanosť a hlbšiu angažovanosť policajtov v lokalite. U terénnych sociálnych pracovníkov predstavuje nízku identifikáciu často krát nízke povedomie o OSĽ, ako aj pracovná vyťaženosť. Kľúčovým problémom absencie podávania trestných oznámení zo strany obetí je podľa výpovedí respondentov nedostatočná ochrana obetí, ich strach pred páchatel'om a nedostatočné právne povedomie na strane obetí a predstaviteľov lokálnych inštitúcií.

ZÁVER

Na základe výsledkov a zistených súvislostí v lokalitách môžeme konštatovať, že najdôležitejšími faktormi ovplyvňujúcimi riziko obchodovania s ľuďmi na strane rómskych príslušníkov zo sociálne vylúčených lokalít sú: **chudoba, diskriminácia, dlhodobá nezamestnanosť, slabá vzdelanostná úroveň, závislosť na sociálnom systéme, zadlženosť a úžera, slabé povedomie o OSĽ v rómskych lokalitách, domáce násilie a samotný proces vyšetrovania OSĽ**. Ich odstránenie by pomohlo prispieť k zníženiu prípadov OSĽ v rámci rómskych vylúčených lokalít.

Vhodnými prevenčnými aktivitami vzhľadom na šírenie informácii o potenciálnych rizikách OSĽ medzi rómskymi príslušníkmi vo vylúčených lokalitách je individuálna komunikácia s potenciálnymi obeťami, využitie televíznych programov na sprostredkovanie rizík vo forme príbehov, ako aj zvyšovania povedomia o mechanizmoch OSĽ na strane lokálnych inštitúcií pomocou propagačných materiálov. Dôležitým procesom je takisto pravidelná spolupráca a výmena aktuálnych informácii vzhľadom na prípady OSĽ medzi subjektmi lokálnej, národnej a medzinárodnej úrovni.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BAHNA M. (2011): Migrácia zo Slovenska po vstupe do Európskej únie. Veda. Bratislava
HAPALOVÁ M.(2011): Obchodovanie s ľuďmi v kontexte vylúčených rómskych lokalít v strednej a východnej Európe. Človek v tísi – Slovensko. Bratislava
EUROPEAN ROMA RIGHTS CENTRE and PEOPLE IN NEED (2011): Breaking the silence. Trafficking in Romani Communities. Budapest

INFORMOVANOSŤ OSÔB PRACUJÚCICH V SEX-BIZNISE O PROBLEMATIKE OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

Magdaléna HALÁSOVÁ¹ - Petra OLŠANSKÁ²

Abstrakt: Príspevok sa orientuje na informovanosť osôb pracujúcich v pouličnom sex-biznise o problematike obchodovania s ľuďmi. Teoretické východiská sú zamerané na terénnu prácu s cieľovou skupinou, definovanie pojmu obchodovanie s ľuďmi a mechanizmu obchodovania s ľuďmi. Obsah príspevku dopĺňa prieskum, ktorý bol vykonávaný s klientkami programov Združenia STORM formou pološtruktúrovaného rozhovoru a návrhy využitia jeho výsledkov v praxi.

Kľúčové slová: informovanosť, obchodovanie s ľuďmi, sex-biznis, terénna práca

Abstract: The contribution deals with the informedness of persons working in sex business about the issue of human trafficking. Theoretical starting points focus on outreach work with the target group, definition of the term 'human trafficking', and mechanism of human trafficking. The contribution also contains a survey conducted on the clients of STORM association's programs by means of a semi-structured interview and suggestions for implementation of its results into practice.

Key words: informedness, human trafficking, sex business, outreach work

ÚVOD

Motiváciou pre vypracovanie príspevku zameraného na osoby pracujúce v sex-biznise a ich informovanosť v problematike obchodovania s ľuďmi, bola viacročná prax autoriek v práci s cieľovou skupinou. Rovnako ako nadobudnutá prax, aj prieskum bol vykonávaný v programoch Združenia STORM. Konkrétne v terénnom programe KROK VPRED (funguje od roku 2003) a nízkoprahovom kontaktnom centre pre užívateľov drog a osoby pracujúce v sex-biznise ZÓNA (funguje od roku 2012). Obsahovo sa zameriava na prácu s dotknutou cieľovou skupinou v nízkoprahových programoch, definícii a mechanizmu obchodovania s ľuďmi, ktorý sa stal podkladom pre vypracovanie štruktúry rozhovoru v realizovanom prieskume. Predstavuje samotný prieskum a z neho plynúce implikácie pre ďalší výskum a odporúčania do praxe.

1 PRÁCA S OSOBAMI PRACUJÚCIMI V SEX-BIZNISE V NÍZKOPRAHOVÝCH PROGRAMOCH ZDRUŽENIA STORM

Sex-biznis je termín týkajúci sa platených sexuálnych služieb, ktorý začalo OZ Odyseus používať v roku 2002. Reagovalo tým na fakt, že v našich pomeroch má termín prostitúcia nepresný, dehonestujúci a stigmatizujúci náboj. Rovnako na svetový trend, ktorý považuje termín prostitúcia za nepresný a samotné organizácie, ktoré sú tvorené osobami pracujúcimi v sex-biznise majú k pojmu prostitúcia odmietavý postoj. Termín je odvodený od anglických termínov sex work alebo commercial sex (Sex-biznis, 2013). Pracovníci Združenia STORM sa rovnako prikláňajú k používaniu termínu sex-biznis a preto v celom príspevku bude využívaný daný termín.

Talens a Landman (2003) uvádzajú, že terénna práca zohráva dôležitú úlohu pri informovaní a zorientoovaní žien, s ktorými bolo obchodované. Terénni pracovníci sú často prvým kontaktom pre ženy pracujúce v sex-biznise a nevyhnutne pre obchodované ženy nútené k prostitúcii. Značná časť terénnej práce pozostáva z informovania a prevencie v oblasti zdravia (bezpečný sex, pohlavne prenosné choroby a zneužívanie látok).

¹ Mgr. Magdaléna Halášová, KSPaSV FSVaZ UKF v Nitre, Kraskova ul. 1, 949 74 Nitra, magdalena.halasova@ukf.sk, www.kspsv.fsvaz.ukf.sk

² Mgr. Petra Olšanská, Združenie STORM, Murgašova 4, 949 78 Nitra, petra.stormnr@gmail.com
www.zdruzeniestorm.sk

Ide o:

- a) proaktívny prístup, ktorý sa zameriava na zníženie zdravotných rizík u žien pracujúcich v sex-biznise,
- b) reaktívny prístup, ktorého cieľom je poskytnúť informácie a rady v právnych a sociálnych otázkach.

Okrem uvedených oblastí pracovníci nízkoprahových služieb motivujú osoby k dodržiavaniu bezpečnostných zásad špecifických pre tento druh práce.

Ako príklad možno uviesť:

- dohodnúť sa s kolegynami na poplašných signáloch,
- mať pri sebe veci, ktoré môžu pomôcť v sebaobrane,
- nikdy neprijímať naraz viac ako jedného zákazníka bez ohľadu na sumu, ktorú ponúknu,
- pre prácu si vyberať miesta, ktoré sú dobre osvetlené a nie sú izolované a pod.

Dôležité sú tiež rady pri obliekaní:

- nenosiť dlhé, pevne zapnuté náušnice,
- nenosiť šál ani šatku okolo krku, ktoré by mohli byť použité ako zbraň,
- nenosiť dlhé vlasy, prípadne ich zakrývať parochňou, ktorú možno ľahko zvliecť,
- nenosiť dlhé úzke súkne znemožňujúce útek,
- nenosiť topánky na vysokom podpätku, v ktorých sa ťažko rýchlo beží a pod. (Tampep, 2005).

Pracovníci nízkoprahových programov poskytujú dôvernú a nezaujatú službu, ktorá často pomáha získať si dôveru žien pracujúcich v sex-biznise. Tá je nevyhnutná pri práci s cieľovou skupinou.

Ako uvádzajú Talens a Landman (2003) poskytovanie prevencie sa zameriava tiež na zneužívanie látok. Osoby pracujúce v sex-biznise využívajúce programy Združenia STORM sú vo väčšine prípadov osoby užívajúce drogy injekčným spôsobom. V nami realizovanom prieskume to platí o všetkých ženách, s ktorými boli uskutočnené rozhovory.

Z nášho pohľadu je významnou rolou pracovníkov v nízkoprahových službách, najmä tých terénnych, prevencia obchodovania s ľuďmi. Dôležitou súčasťou je aj identifikácia žien, ktoré nevykonávajú prácu v sex-biznise dobrovoľne a stali sa obeťami. Tým by mali dokázať zabezpečiť adekvátnu pomoc prostredníctvom kontaktovania inštitúcií a organizácií, ktoré sa pomoci cieľovým skupinám venujú. Na identifikáciu by mali poznať varovné indikátory a okruhy otázok, prostredníctvom, ktorých možno vyhodnotiť, že sa osoba stala obeťou obchodovania s ľuďmi a postúpiť prípad.

2 DEFINOVANIE OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

Obchodovanie s ľuďmi je považované za jeden z najzávažnejších latentných trestných činov, ktorý porušuje základné ľudské práva a slobody. Je to vážny fenomén, ktorý zasahuje krajiny na celom svete, nevynímajúc Slovenskú republiku. V prieskume sa venujeme informovanosti o tomto jave a preto považujeme za nevyhnutné definovať ho.

Základným medzinárodným dokumentom, ktorý upravuje problematiku obchodovania s ľuďmi je Protokol o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi tzv. Palermský protokol, ktorý dopĺňa Dohovor OSN o boji proti národnému organizovanému zločinu.

Obchodovanie s ľuďmi je v ňom definované ako „verbovanie, preprava, transfer, prechovávanie alebo získavanie ľudí pod hrozbou násillia, únosmi, podvodom, lŕstou, prinútením silou, zneužívaním pozície, v rámci ktorej nemá táto osoba žiadnu inú reálnu a akceptovateľnú možnosť iba prijať uvedenú hrozbu, poskytovaním alebo prijímaním peňazí alebo iného prospechu za účelom získania súhlasu osoby majúcej kontrolu nad inou osobou s cieľom jej zneužívania, nezávisle od toho, či obeť obchodovania súhlasili s účelom zneužívania. Zneužívanie zahŕňa, ako minimum, zneužívanie prostitúciou iných alebo iné formy sexuálneho zneužívania, vynútenú prácu alebo služby, otroctvo alebo praktiky podobné otroctvu, zotročovanie alebo odoberanie orgánov na nelegálne účely“ (UN, 2000, s. 2).

Aktuálny Trestný zákon 300/2005 Z.z. v Slovenskej republike interpretuje definíciu obchodovania s ľuďmi v § 179 nasledovne: Kto s použitím podvodného konania, ľsti, obmedzovania osobnej slobody, únosu, násilia, hrozby násilia, hrozby inej ťažkej ujmy alebo iných foriem donucovania, prijatia alebo poskytnutia peňažného plnenia či iných výhod na dosiahnutie súhlasu osoby, na ktorú je iná osoba odkázaná, alebo zneužitia svojho postavenia alebo zneužitia bezbrannosti alebo inak zraniteľného postavenia zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezie iného, hoci aj s jeho súhlasom, na účel jeho prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane pornografie, nútenej práce či nútenej služby vrátane žobrania, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, núteného sobáša, zneužívania na páchanie trestnej činnosti, odoberania orgánov, tkanív či bunky alebo iných foriem vykorisťovania, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov.

V rámci základnej skutkovej podstaty oproti definícii v Trestnom zákone pred jeho novelizáciou boli rozšírené prostriedky páchania trestného činu obchodovania s ľuďmi o únos a účel obchodovania s ľuďmi bol rozšírený o nútené žobranie ako jednu z foriem nútenej práce, nútený sobáš a zneužívanie na páchanie trestnej činnosti (Novelizácia Trestného zákona a Trestného poriadku, 2013).

Definícia a čin obchodovania s ľuďmi v sebe zahŕňa tri základné prvky, ktoré ho odlišujú od iných trestných činov. Sú to:

1. Konanie (odpovedá na otázku čo?) : nábor, transport, transfer, prechovávanie alebo prevzatie osôb.
2. Prostriedok (odpovedá na otázku ako?) : hrozbou alebo použitím sily, nátlaku, únosu, podvodu, zneužitím právomoci alebo zraniteľného postavenia, poskytovaním platieb alebo iných benefitov osobám, ktoré majú pod kontrolou obeť.
3. Účel (odpovedá na otázku prečo?) : na účely zneužívania inej osoby, čo zahŕňa zneužívanie druhých na prostitúciu, sexuálne vykorisťovanie, nútenú prácu, otroctvo alebo praktiky podobné otroctvu a odoberanie orgánov (UNODC, 2009).

Obchodovanie s ľuďmi bolo v minulosti často spájané výhradne so sexuálnym vykorisťovaním, a teda aj s prostitúciou, ale čoraz častejšie sa tento fenomén rozrastá do oblasti nútenej práce. Môžeme hovoriť o viacerých účeloch obchodovania s ľuďmi ako je už spomínané sexuálne vykorisťovanie napr. práca v sex-biznise alebo nútený sobáš. Ďalším účelom je ekonomické vykorisťovanie, ktoré v sebe zahŕňa nútenú prácu, nevoľníctvo, otroctvo, ale aj žobranie a pokútny pouličný predaj. Rovnako je to aj obchodovanie s ľuďmi s cieľom nelegálnej adopcie a nelegálnym obchodovaním s ľudskými orgánmi. To znamená, že obeťou obchodovania s ľuďmi sa môže stať hocikto, či už ide o ženu, muža alebo dieťa.

V kontexte obchodovania s ľuďmi je práca osôb v sex-biznise riziková a z tohto dôvodu sme zameriavali pozornosť v prieskume na danú cieľovú skupinu. Ak nemáme dostatok informácií o informovanosti, je komplikované nastaviť prevenciu tak, aby bola efektívna.

3 MECHANIZMUS OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

Otázky rozhovoru v prieskume kopírovali mechanizmus a jednotlivé fázy mechanizmu, z tohto dôvodu uvádzame v príspevku časť, ktorá sa mu venuje.

Mechanizmus obchodovania s ľuďmi predstavuje niekoľko fáz. Celý mechanizmus sa môže zopakovať aj viackrát. Každá fáza môže mať rôznu dĺžku trvania a iné špecifické črty.

Dôvody prečo sa osoby rozhodnú opustiť krajinu pôvodu môžu byť rôzne. Často sa uvádza kombinácia tzv. „push“ a „pull“ faktorov, teda kombinácia faktorov ťahu a tlaku. „Push“ faktory sa vzťahujú na dôvody ľudí opustiť krajinu. Príkladom sú horšie životné podmienky v porovnaní s inými krajinami, politická nestabilita, vysoká nezamestnanosť, potláčanie osobných slobôd, represie, prírodné katastrofy alebo vojny. „Pull“ faktory sú tie, ktoré motivujú ľudí odísť do cudziny. Môže to byť vyšší životný štandard, lepšie pracovné a životné podmienky, demokracia či sloboda (IOM, 2009).

Fázy mechanizmu obchodovania s ľuďmi:

1. Nábor

2. Transport
3. Prechovávanie
4. Prijímanie
5. Donútenie
6. Zneužívanie
7. Vyslobodenie
8. Reintegrácia

Nábor

Jedným z častých spôsobov získavania ľudí – náboru, je lákavá ponuka práce v zahraničí. Ponuka môže byť formálnou cestou, prostredníctvom agentúry. Osoba reaguje na pracovnú ponuku, podpíše nezrozumiteľnú zmluvu alebo v jazyku, ktorému nerozumie. Na vybavenie potrebných náležitostí sa podujme agentúra, spravidla za poplatok alebo na dlh. Po príchode na miesto výkonu práce sú osobe odobraté doklady. Bez znalosti prostredia a jazyka sa tak stáva osoba veľmi zraniteľnou. Neformálna cesta predstavuje prípady, ak pracovná ponuka prichádza od známej osoby, príbuzného, ale aj neznámej osoby, ktorá vzbudzuje dojem, že chce úprimne pomôcť. Všetko je založené na ústnych dohodách. Najčastejšie sú ponúkané pozície ako barmanka, čašníčka, au-pair, pričom sa nevyžaduje znalosť jazyka. Spôsobom náboru môže byť „predstieranie lásky“. Žena sa zoznámi s príťažlivým mužom, do ktorého sa zaľúbi, majú spolu vzťah. Vytvorí v nej pocit, že mu možno dôverovať. Je k nej pozorný, obdarúva ju rôznymi darmi. Časom spolu plánujú dovolenku alebo prácu v zahraničí. V zahraničí ju sám vykorisťuje alebo predá iným obchodníkom. Nábor môže byť realizovaný aj prostredníctvom zoznamovacích inzerátov a inzerátov, ktoré ponúkajú sobáš s cudzincom. Sú prípady náboru ponukou modelingových agentúr. Najmenej využívanou formou náboru je únos (Inášová, 2007).

Transport

Transport je jedným z charakteristických znakov obchodovania s ľuďmi. V slovenských podmienkach sa najčastejšie využíva automobilová a letecká doprava. Obete obchodovania podľa policajných odhadov pravdepodobne prechádzajú cez oficiálne hraničné priechody, kedy obeť najprv súhlasia s odchodom do zahraničia a až v krajine určenia zistia, že účel cesty je iný ako bolo dohodnuté. Koordinácia prepravy je pravdepodobne organizovaná mimo nášho územia, avšak je potrebné upozorniť, že obchodovanie sa môže diať aj v rámci krajiny, kedy obeť nemusí prekročiť hranice. Vtedy sa jedná o vnútroštátne obchodovanie (IOM, 2010).

Prechovávanie

Pri preprave a následne po príchode sú obeť ukrývané na rôznych miestach. Tieto miesta sú strážené, aby obeť nemali možnosť uniknúť. Žijú v zlých podmienkach, mnohokrát sú väznené, vydierané, týrané, sú im odobraté doklady a pracujú zadarmo prípadne za minimálnu mzdu (IOM, 2010).

Prijímanie

Prelína sa s fázou prechovávania. Obchodované osoby v tejto fáze spoznávajú svojich nových „zamestnávateľov“, pasákov, klientov (Inášová, 2007).

Donútenie

V zahraničí obetiam často vezmú doklady, čím sa stávajú zraniteľnejšími. Vyhrážkami, násilím, podávaním drog sú obeť nútené robiť prácu, na ktorú boli predané. Keďže ich postavenie často nie je legálne (nemajú pracovné povolenie, víza a pod.), obeť sa dajú ľahko vydierať, prípadne zastrášať. Za prácu nedostávajú žiadne peniaze, alebo minimum, pretože obchodníkom musia zaplatiť „dlh“ za sprostredkovanie práce, ubytovanie a podobne. Nie všetky obchodované osoby sú vystavené všetkým z uvedených spôsobov donútenia. Fyzické násilie sa nemusí vyskytnúť. Príkladom je, ak sa osobám predávaným za účelom poskytovania sexuálnych služieb odopiera lekárske vyšetrenie, nemajú možnosť výberu alebo odmietnutia zákazníka, či niektorých sexuálnych praktík (IOM, 2010).

Zneužívanie

Ak je človek k práci nútený a pôvodne dohodnuté podmienky sú vážnym spôsobom porušované, s veľkou pravdepodobnosťou sa jedná o prípad obchodovania s ľuďmi (IOM, 2010).

Vyslobodenie

Ak sa vyslobodenie podarí, neexistuje jeho typický scenár. Únik sa môže podariť v nestráženej, v ktorej sa obeť rozhodne ujsť, vďaka policajnej razii alebo pomoci tretej osoby. Vyslobodenie je však iba začiatkom, ktorý musia obeť obchodovania zvládnuť (IOM, 2010).

Reintegrácia

Reintegrácia obetí obchodovania s ľuďmi predstavuje zložitý proces. Mnohé z obetí sa nechcú so svojou traumatickou skúsenosťou nikomu zdôveriť. Dôvody môžu byť rôzne. Strach o seba a svojich blízkych, pocity hanby za to, čo sa im stalo (IOM, 2010).

Zaradenie sa do bežného života býva pre obeť obchodovania s ľuďmi spravidla veľmi náročné, preto sa odporúča vyhľadať odbornú pomoc, ktorú predstavujú psychológovia, terapeuti, právnici a pod. Dôležitou súčasťou v procese reintegrácie býva rodina, a zároveň nie vždy chce obeť kontaktovať svojich príbuzných.

Poskytovanie pomoci obchodovania s ľuďmi je v Slovenskej republike zabezpečené Programom podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi. Program je legislatívne upravený v Nariadení ministra vnútra Slovenskej republiky o zabezpečení programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi.

Organizácie, ktoré sa venujú pomoci dospelým obetiam obchodovania s ľuďmi v Slovenskej republike:

- Medzinárodná organizácia pre migráciu
- Slovenské krízové centrum DOTYK
- Slovenská katolícka charita.

Združenie STORM je organizáciou, ktorá v rámci nízkoprahových služieb venovaných cieľovým skupinám osôb pracujúcich v sex-biznise vykonáva identifikáciu obetí a sprostredkováva kontakt s relevantnými inštitúciami.

4 PRIESKUM INFORMOVANOSTI OSÔB PRACUJÚCICH V SEX-BIZNISE O PROBLEMATIKE OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

Cieľom prieskumu bolo zistiť informovanosť osôb pracujúcich v sex-biznise o problematike obchodovania s ľuďmi. Prieskum bol realizovaný s klientkami programov Združenia STORM v rozmedzí mesiaca a pol. Podmienkou účasti v prieskume bolo využívanie služieb programov združenia, práca v pouličnom sex-biznise a dobrovoľnosť. Dáta boli získané prostredníctvom pološtruktúrovaných rozhovorov, z ktorých boli následne obsahovou analýzou vytvorené indukované kategórie a určená početnosť výskytu jednotlivých odpovedí. Prieskum bol vykonávaný autorkami príspevku, ktoré zároveň pôsobia ako terénne pracovníčky a za účelom vyššej účasti osôb pracujúcich v sex-biznise okrem terénnych služieb navštevovali nízkoprahové kontaktné centrum pre injekčných užívateľov drog a osoby pracujúce v sex-biznise v meste Sereď. Hlavný cieľ prieskumu bol rozčlenený na dva čiastkové ciele. Tie sa zameriavali na informovanosť vo fáze náboru v rámci mechanizmu obchodovania s ľuďmi a informovanosť o možnostiach pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi. Otázky v rozhovore kopírovali mechanizmus obchodovania s ľuďmi, z tohto dôvodu figuruje v teoretických východiskách príspevku. Sme si vedomí, že výsledky prieskumu nemožno zovšeobecniť a odporúčania do praxe sú rovnako ako prieskum zamerané na programy Združenia STORM, čo však nevylučuje možnosť využiť ich obdobnými programami.

V rámci hlavného cieľa a teda informovanosti osôb pracujúcich v sex-biznise o problematike obchodovania s ľuďmi, sme zvolili dva čiastkové ciele:

- Zistiť, aká je informovanosť o fáze náboru v rámci mechanizmu obchodovania s ľuďmi

- Zistiť, aká je informovanosť o možnostiach pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi

Prieskumné otázky:

- Aká je informovanosť o fáze náboru v rámci mechanizmu obchodovania s ľuďmi?
- Aká je informovanosť o možnostiach pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi?

Okrem nami zvolených cieľov a prieskumných otázok nám z rozhovorov vyplynuli zistenia, ktoré uvádzame v závere kapitoly.

Tab.1 Prieskumná vzorka

Prieskumná vzorka	Početnosť
Osoby pracujúce v sex-biznise (2013)	25
Osoby pracujúce v sex-biznise (obdobie prieskumu)	16
Oslovené osoby	12
Osoby zapojené do prieskumu	7

Prieskumnú vzorku tvorilo 7 žien, osôb pracujúcich v sex-biznise, ktoré využívajú programy Združenia STORM. Ich priemerný vek bol 35 rokov. Pre predstavu o využívaní programov uvádzame relevantné štatistické údaje. Z počtu osôb 25 osôb, ktoré v roku 2013 využili buď terénny program alebo nízkoprahové centrum aspoň jedenkrát, 16 osôb ho využilo v dobe realizácie prieskumu. Z oslovených 12 osôb sa do prieskumu zapojilo 7 osôb.

1. Aká je informovanosť o fáze náboru v rámci mechanizmu obchodovania s ľuďmi?

Prieskumnou otázkou sme chceli odpovedať na nami stanovený čiastkový cieľ, ktorým bolo zistiť aká je informovanosť o fáze náboru v rámci mechanizmu obchodovania s ľuďmi.

Viazali sa na ňu tri otázky rozhovoru a to:

- Kto sa podľa Vás môže stať obeťou obchodovania s ľuďmi?
- Akým spôsobom sa môžu osoby stať obeťami obchodovania s ľuďmi?
- Kto alebo čo môže byť obchodníkom s ľuďmi?

Tab. 2 Odpovede na otázku: „Kto sa podľa Vás môže stať obeťou obchodovania s ľuďmi?“

Indukovaná kategória	Početnosť
Akýkoľvek jednotlivec	5
Cieľové skupiny	5
Osoba s rizikovými vlastnosťami	6
Iné	3
Celkový počet výrokov	19

Najpočetnejšou kategóriou bola „osoba s rizikovými vlastnosťami“, kde boli zaradené odpovede, ktoré popisovali vlastnosti osôb. Napríklad osoby naivné, hlúpe, dôverčivé. Zhodne kategória „akýkoľvek jednotlivec“ a kategória „cieľové skupiny“, príkladom ktorých bol bezdomovec na lavičke, mladá pekná baba a pod. Do kategórie „iné“ boli zaradené odpovede osoba, ktorá sa nechá oklamať, človek, ktorý je v núdzi.

Tab.3 Odpovede na otázku: „Akým spôsobom sa môžu osoby stať obeťami obchodovania s ľuďmi?“

Indukovaná kategória	Početnosť
Prostredníctvom praktík obchodníkov s ľuďmi	7
Životná situácia	2
Iné	2
Celkový počet výrokov	11

Najpočetnejšou kategóriou, pri zisťovaní, akým spôsobom sa môžu osoby stať obeťami obchodovania s ľuďmi, bola kategória „prostredníctvom praktík obchodníkov s ľuďmi“. Do kategórie zaradili klamstvo, ponuku inej práce, ktorá sa nezhoduje s tou, ktorú človek vykonáva a pod. Praktiky obchodníkov osoby uvádzali konkrétne, z dôvodu toho, že viacero osôb, s ktorými bol realizovaný rozhovor, malo osobnú skúsenosť s obchodovaním s ľuďmi.

Tab.4 Odpovede na otázku: „Kto alebo čo môže byť obchodníkom s ľuďmi?“

Indukovaná kategória	Početnosť
Organizovaná skupina	1
Akýkoľvek jednotlivec	2
Nikto	1
Konkrétna osoba	4
Konkrétna osoba (osobná skúsenosť)	1
Celkový počet výrokov	9

Významnou kategóriou je z nášho pohľadu kategória „nikto“, keďže z jedného rozhovoru vyplynulo, že jedna z osôb, ktoré sa zúčastnili prieskumu vnímala obchodovanie s ľuďmi výhradne iba ako obchod s ľuďmi za účelom predaja orgánov a teda nevnímala pričinenie inej osoby na predaji. Zámerom bolo klásť otázku s uvedením možností, kto alebo čo, keďže sme položením otázky chceli vytvoriť priestor na uvádzanie nielen osôb, ale aj uvedenie možnosti napr. agentúr na sprostredkovanie práce.

2. Aká je informovanosť o možnostiach pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi?

Prieskumnou otázkou sme chceli odpovedať na nami stanovený čiastkový cieľ, ktorým bolo zistiť aká je informovanosť o možnostiach pomoci.

- Akým spôsobom sa môžu obchodované osoby vyslobodiť?
- Kto môže pomôcť obetiam obchodovania s ľuďmi?
- Poznáte inštitúcie / organizácie / zariadenia, ktoré sa venujú pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi?

Tab.5 Odpovede na otázku: „Akým spôsobom sa môžu obchodované osoby vyslobodiť?“

Indukovaná kategória	Početnosť
Svojpomoc	2
Útek	4
Prostredníctvom iných osôb	3
Smrť	2
Celkový počet výrokov	11

Osoby uvádzali „útek“ ako jednu z možností, tiež možnosť vyslobodiť sa „prostredníctvom iných osôb“. Do iných osôb boli zaradení jednotlivci, napríklad zákazník. Žiadna z osôb neuvádzala možnosť vyslobodenia prostredníctvom polície, prípadne policajných razií. Kategória „smrť“ bola vnímaná ako vražda aj ako samovražda, hlavne v prenesenom zmysle ako únik zo situácie obchodovania s ľuďmi.

Tab.6 Odpovede na otázku: „Kto môže pomôcť obetiam obchodovania s ľuďmi?“

Indukovaná kategória	Početnosť
Pomáhajúce organizácie a inštitúcie	9
Svojpomoc	1
Akýkoľvek jednotlivec	1
Neviem	1
Nikto	1
Celkový počet výrokov	13

Najvýraznejšou kategóriou boli „pomáhajúce organizácie a inštitúcie“, kam osoby zaradili políciu, červený kríž, ambasádu, krízové centrá a pod.

Tab.7 Odpovede na otázku: „Poznáte inštitúcie / organizácie / zariadenia, ktoré sa venujú pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi?“

Indukovaná kategória	Početnosť
Nepoznám	3
Poznám (zahraničné organizácie)	1
Poznám (bez uvedenia názvu)	1
Poznám (konkrétny názov)	1
Celkový počet výrokov	6

Pri odpovediach na danú otázku bol pre nás prekvapujúci fakt, že napriek tomu, že bolo pracovníkmi realizovaných viacero aktivít zameraných na zvýšenie informovanosti o prevencii obchodovania s ľuďmi medzi klientmi a klientkami programov Združenia STORM, iba jedna osoba vnímala organizáciu, ako možnosť pri poskytnutí pomoci. Najvýraznejšou kategóriou bola kategória „nepoznám“.

ZÁVER

Osoby pracujúce v sex-biznise, ktoré sa zúčastnili prieskumu uvádzali, že obeťou obchodovania s ľuďmi sa môže stať akýkoľvek jednotlivец, prípadne osoba s rizikovými vlastnosťami. Žiadna z osôb nehovorila o práci v sex-biznise ako o rizikovej v kontexte tohto fenoménu. Ako náborárov vnímajú konkrétne osoby a osobná skúsenosť u troch zo siedmich žien z nášho pohľadu umožnila identifikovať konkrétne taktiky, ktoré sú využívané pri náboře obetí.

V otázkach pomoci obetiam osoby uvádzali svojpomoc a útek ako možnosť obetí, ako sa vyslobodiť. Pomáhajúcimi organizáciami a inštitúciami sú podľa dopytovaných ambasáda, červený kríž, polícia a krízové centrá, ktoré boli menované len všeobecne. Tri zo siedmich osôb nevedelo menovať žiadnu organizáciu, inštitúciu alebo zariadenie, ktoré sa venujú pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi, napriek tomu, že rovnaký počet osôb mal s týmto javom osobnú skúsenosť.

Z rozhovorov nám vyplynuli zistenia, ktoré sa nedotýkali žiadneho z nami stanovených čiastkových cieľov, no považovali sme za prínosné ich zakomponovať do príspevku. Prvým zistením bolo, že až tri zo siedmich osôb pracujúcich v sex-biznise, ktoré sa zúčastnili prieskumu malo osobnú skúsenosť s obchodovaním s ľuďmi. Tento fakt sa odrazil pri dopytovaní sa na donucovacie prostriedky, ktoré využívajú obchodníci s ľuďmi a pri popisovaní dôsledkov, ktoré môže mať obchodovanie na jeho obeť. Príkladom je odpoveď klientky: „Fatálne - psychické, fyzické - v podstate ide o sociálnu fóbiu, ľudia sú zničení, boja sa chodiť von, niekedy je to naozaj také, že sa nedokážu ani s inými baviť a vtedy treba minimálne teda pomoc psychologickú, ak nie až psychiatrickú...“. Pri otázke na druhy práce a činnosti, ktorými sme chceli zistiť účel, na aký môžu byť osoby obchodované absentovali nútené sobáše, práce v domácnosti a žobrania. Jedna z osôb vnímala obchodovanie s ľuďmi iba ako odoberanie orgánov a tkanív. Všetky opýtané vedeli jasne identifikovať, že obchodovanie s ľuďmi je v Slovenskej republike trestným činom.

Prieskum bol realizovaný s klientkami programov Združenia STORM a jeho výsledky nemožno zovšeobecniť. Možno ich však využiť v práci s cieľovou skupinou v oblasti prevencie obchodovania s ľuďmi.

Odporúčania pre prax

- Letáky a brožúry pre osoby pracujúce v sex-biznise s témou obchodovania s ľuďmi (spolupráca s klientkami)

Nakoľko z prieskumu vyplynulo, že napriek aktivitám realizovaným pracovníkmi združenia, osoby nevnímali združenie ako organizáciu, ktorá by mohla pomôcť obetiam obchodovania

s ľuďmi, navrhujeme tvorbu letákov a brožúr v tejto téme. Informácie by sa mali zameriavať priamo na osoby pracujúce v sex-biznise, obsahovať informáciu o pomáhajúcich organizáciách, jazyk by mal byť zrozumiteľný a prispôsobený cieľovej skupine. K tomuto by mohla dopomôcť spolupráca priamo s klientkami programov.

- Preventívne stretnutia o obchodovaní s ľuďmi v programe ZÓNA

Združenie STORM od roku 2012 prevádzkuje nízkoprahové centrum pre injekčných užívateľov drog a osoby pracujúce v sex-biznise a kontaktná miestnosť centra je vhodná na usporiadanie preventívnych stretnutí. Stretnutie by opäť malo byť prispôbené cieľovej skupine, pre ktorú je určené.

- Obchodovanie s ľuďmi- tematický mesiac

V priamej práci s klientkami programov určiť mesiac (napr. október, keďže je v tento mesiac Európsky deň boja proti obchodovaniu s ľuďmi), v ktorom sa budú pracovníci viac v rozhovoroch venovať téme obchodovania s ľuďmi a prinášať v rozhovoroch preventívne informácie, pracovať s mýtmi v téme.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

INÁŠOVÁ, L. 2007. *Pracovné listy. Projekt „Prevencia obchodovania s ľuďmi so špeciálnym zameraním na mládež v zariadeniach ústavnej starostlivosti v Českej a Slovenskej republike“*. Spišské podhradie : Človek v tísni, o. p. s., pobočka Slovensko, 2007. 32 s.

IOM. 2009. *Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi medzi migrantmi v SR*. Bratislava: IOM. 2009. 106 s. ISBN 978-80-970307-1-1.

IOM. 2010. *Základné informácie o problematike obchodovania s ľuďmi*. Bratislava: IOM. 2010. 101 s. ISBN 978-80-89506-06-4.

Novelizácia Trestného zákona a Trestného poriadku. [online]. 2013, [citované 2013-09-10]. Dostupné na internete: <<http://www.minv.sk/?aktuality-19&sprava=novelizacia-trestneho-zakona-a-trestneho-poriadku>>.

Sex-biznis. [online]. 2013, [cit. 2013-03-10]. Dostupné na internete: <http://www.odysseus.org/index.php?option=com_content&view=article&id=87&Itemid=137>.

TALENS, C. – LANDMAN, C. 2003. Good practices on (re)integration of victims of trafficking in human beings in six european countries. [online]. 2003, [citované 2013-09-25]. Dostupné na internete:

<http://ec.europa.eu/justice_home/daphnetoolkit/files/projects/2001_010/int_reintegration_of_victims_of_trafficking_good_practices_2003.pdf>.

TAMPEP. 2005. *Chráňte sa (Rady pre prácu a osobnú bezpečnosť) – informačný leták*.

UN. 2000. General Assembly. *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, 15 November 2000*. [online]. 2000, [citované 2013-03-29] Dostupné na internete:

<<http://www.unhcr.org/refworld/docid/4720706c0.html>>.

UNODC. 2009. *Combating trafficking in persons*. Vienna : UNODC, 2009. 121 p. ISBN 978-92-1-133665-8.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu UGA VIII/1/2013: Analýza súčasného stavu poskytovaných služieb v oblasti reintegrácie obetí obchodovania s ľuďmi.

OBCHODOVANIE S ĽUĎMI AKO NOVODOBÁ FORMA ZOTROČOVANIA A JEHO PREVENCIA

Ivan PODHOREC¹ - Martina MOJTOVÁ² - Ľudovít GALBAVÝ³

Abstrakt: Článok sa zaoberá problematikou obchodovania s ľuďmi, pričom sa zameriava na súčasnú situáciu vo svete, predovšetkým v Európskej únii. Objasňuje pojem obchodovania s ľuďmi a uvádza jeho formy. Príspevok venuje najväčšiu pozornosť prevencii obchodovania s ľuďmi v zmysle stratégií Európskej Únie a špecifikuje nápravné opatrenia, ktoré by členské štáty mali implementovať za účelom zníženia miery kriminality v tejto oblasti. Príspevok zároveň popisuje zaobchádzanie s obetami obchodovania s ľuďmi a vymenováva hlavné orgány zaoberajúce sa touto problematikou v Slovenskej republike, Európe ako aj v celosvetovom meradle.

Kľúčové slová: obchodovanie s ľuďmi, ľudské práva, prevencia, otroctvo, obeť obchodovania s ľuďmi, sexuálne vykorisťovanie, nútená práca

Abstract: The article describes topic of human trafficking by focusing on the current situation in the world, particularly in European Union. It clarifies the term of human trafficking and introduces its forms. The paper as such pays the most attention to the human trafficking prevention with the meaning of the European Union strategies and specifies corrective measures that are supposed to be implemented in order to mitigate criminality of this kind. The paper also determines ways of human trafficking victim treatment and lists main bodies dealing with this topic in Slovak republic, Europe as well as worldwide.

Key words: human trafficking, human rights, prevention, slavery, human trafficking victims, sex trafficking, forced labor

ÚVOD

Podľa Palermského protokolu, podpísaného dňa 12. decembra 2000, V zmysle článku 3 písm. a) Protokolu o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi, s ktorého podpisom vyslovila vláda Slovenskej republiky súhlas svojím uznesením č. 571 zo dňa 20. júna 2001, je obchodovanie s ľuďmi charakterizované troma základnými vzájomne prepojenými prvkami:

- Konaním: nábor, preprava, poskytovanie ľudí na prácu, prechovávanie alebo prevzatie ľudí
- Prostriedkami: yhrázaním alebo použitím násilia, inými formami donucovania, únosom, podvodom, ľst'ou, zneužitím právomoci, či zraniteľného postavenia
- Účelom: prostitúciou alebo inou formou sexuálneho vykorisťovania, otroctva alebo praktikami podobnými otroctvu, nevoľníctvom, odoberaním orgánov, tkanív, či buniek alebo inými formami vykorisťovania.

Legislatívny rámec pre problematiku obchodovania s ľuďmi aktuálne poskytuje hlavne smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ. Ďalší postup v oblasti prevencie obchodovania s ľuďmi špecifikuje Stratégia EÚ na roky 2012 – 2016 zameraná na odstránenie obchodovania s ľuďmi, ktorú Komisia spravidla oznamuje inštitúciám Európskej Únie.

OBCHODOVANIE S ĽUĎMI V SÚČASNOSTI A JEHO PREVENCIA

Obchodovanie s ľuďmi sa považuje za závažný trestný čin, páchaný buď v rámci organizovaného zločinu, alebo ako závažné porušenie ľudských práv, pričom Charta základných práv Európskej únie ho vyslovene zakazuje. Predchádzanie a boj proti

¹ JUDr. PaedDr. Ivan Podhorec, PhD., Katedra sociálnej práce a sociálnych vied FSVaZ UKF v Nitre, Kraskova 1, 949 74 Nitra, ipodhorec@ukf.sk

² doc. PhDr. Martina Mojtoová, PhD., Katedra sociálnej práce a sociálnych vied FSVaZ UKF v Nitre, Kraskova 1, 949 74 Nitra, mmojtova@ukf.sk

³ JUDr. Ľudovít Galbavý, PhD., Katedra sociálnej práce a sociálnych vied FSVaZ UKF v Nitre, Kraskova 1, 949 74 Nitra, lgalbavy@ukf.sk

obchodovaniu s ľuďmi je prioritou tak Európske spoločenstvo, ako aj pre jednotlivé členské štáty.

Obchodovanie s ľuďmi je aktuálnou podobou zotročovania. Obete sú nezriedka násilne, pod nátlakom alebo prostredníctvom podvodu získavané, prepravované alebo zadržované v nepriaznivých podmienkach, ktoré môžu zahŕňať sexuálne vykorisťovanie, nútené práce alebo služby, žobranie, trestnú činnosť alebo odoberanie orgánov. Toto sa považuje za hrubé porušovanie osobnej slobody a závažný druh trestnej činnosti, ktorej dôsledky jednotlivé krajiny mnohokrát nie sú schopné vyriešiť samy. Obchodovanie s ľuďmi má veľa rôznych foriem a je rozdielne v závislosti od sociálno-ekonomických podmienok. Zameriava sa predovšetkým na ženy a mužov, dievčatá a chlapcov v zraniteľnej situácii. Na základe aktuálnych odhadov Medzinárodnej organizácie práce z júna 2012 pojednávajúcich o období 2002 – 2011 dosahuje počet obetí nútenej práce vrátane núteného sexuálneho vykorisťovania v celosvetovom meradle 20,9 milióna, pričom sa predpokladá, že 5,5 milióna obetí obchodovania s ľuďmi sú deti.

Obchodovanie s ľuďmi je výnosnou trestnou činnosťou, ktorá páchatelom prináša zisk vo výške viacerých miliárd eur ročne. V správach Úradu OSN pre drogy a kriminalitu posledných rokov sa uvádza, že 79 % identifikovaných obetí obchodovania s ľuďmi bolo vystavených sexuálnemu vykorisťovaniu, 18 % núteným prácam a 3 % iným formám vykorisťovania. Percentuálne rozlíšenie veku a pohlavia bolo takéto: 66 % žien, 13 % dievčat, 12 % mužov a 9 % chlapcov. Informácie o obetiach obchodovania s ľuďmi, policajných vyšetrovaniach, trestných stíhaniach a odsúdeniach, ktoré Komisia zverejnila v septembri 2011, sú v súčasnosti spracovávané z hľadiska pohlavia, veku, formy vykorisťovania a štátnej príslušnosti obetí. Zdá sa, že predbežné výsledky sú v súlade so štatistikami uvedenými v správe Úradu OSN pre drogy a kriminalitu. S tromi štvrtinami registrovaných obetí sa obchodovalo na účely sexuálneho vykorisťovania, zvyšné obete boli predmetom nútených prác, núteného žobrania (3 %) a domáceho zotročovania (1 %). Z týchto informácií vyplýva, že za uvedené tri roky boli obeťami obchodovania s ľuďmi predovšetkým ženy a dievčatá. Obete ženského pohlavia tvorili 79 % (z toho 12 % boli dievčatá) a obete mužského pohlavia 21 % (z toho 3 % boli chlapci). Väčšina členských štátov sa vyjadrila, že väčšia časť obetí pochádzala z EÚ, a to najmä z Rumunska, Bulharska, Poľska a Maďarska. Najviac nahlasovaných obetí z krajín mimo EÚ pochádza z Vietnamu, Ukrajiny, Nigérie, Ruska a Číny. Obchodovanie s ľuďmi sa stalo komplexným nadnárodným fenoménom prameniacim zo zraniteľnosti súvisiacej s chudobou, nefunkčnosťou demokracie, z rodovej nerovnosti a násilia voči ženám, z konfliktných a po-konfliktných situácií, z nedostatočnosti sociálnej integrácie, príležitostí a pracovných miest, nedostatočnej možnosti vzdelávania, z detskej práce a diskriminácie.

Článok 5 Charty základných práv Európskej únie obchodovanie s ľuďmi vyslovene zakazuje. EÚ sa s týmto problémom hodlá pasovať a robí tak prostredníctvom veľkého počtu iniciatív, opatrení a programov financovania, ktoré sa v EÚ aj v tretích krajinách začali tvoriť už v 90-tych rokoch minulého storočia. Významným progresom bolo uvedenie do platnosti smernice 2011/36/EÚ o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania. Touto smernicou sa prijíma komplexný, integrovaný prístup, ktorý sa zameriava najmä na ľudské práva a pomoc obetiam a zohľadňuje rodové aspekty. Smernica sa nezameriava len na práva ako také, ale má za cieľ aj prevenciu trestných činov a zabezpečenie toho, aby mali obete obchodovania možnosť zotaviť sa a znovu sa začleniť do spoločnosti. Na riešenie problému obchodovania s ľuďmi sa používa viacero nástrojov EÚ v rôznych oblastiach politik. Smernicu týkajúcu sa obchodovania s ľuďmi dopĺňajú právne predpisy EÚ o právach obetí obchodovania s ľuďmi na pobyt v EÚ, sexuálneho vykorisťovania detí a sankcií proti zamestnávateľom, ktorí vedome dávajú prácu štátnym príslušníkom tretích krajín bez povolenia na pobyt. Obchodovaním s ľuďmi sa zaoberá aj stratégia vnútornej bezpečnosti EÚ. Spolupráca s tretími krajinami pôvodu, tranzitu a cieľovými krajinami je veľmi dôležitá, kým prevencia a znižovanie nelegálnej migrácie a obchodovania s ľuďmi sa považujú za

základné ciele politiky zaoberajúcej sa touto tematikou. Tohto prístupu sa pridrižiava aj dokument z roku 2009 o opatreniach na posilnenie vonkajšieho rozmeru EÚ v boji proti obchodovaniu s ľuďmi. Obchodovaním s ľuďmi sa zaoberajú aj mnohé nástroje vonkajších vzťahov, ako sú výročné správy k progresu v kandidátskych krajinách, plány realizácie a akčné plány týkajúce sa dialógov o voľnejšom fungovaní vízového režimu s tretími krajinami, dokumenty o stratégiách jednotlivých krajín, národné a miestne programy a programy v rámci európskej susedskej politiky. Táto otázka sa rozoberá aj v bilaterálnych akčných plánoch a prebiehajúcom politickom dialógu s tretími krajinami. Pri takomto širokom zábere legislatívnych a politických opatrení vzniká riziko prekryvania sa a duplicity iniciatív. Cieľom tejto stratégie je teda navrhnuť kompaktný rámec pre aktuálne a budúce iniciatívy, stanoviť priority, preklenúť medzery a doplniť tak danú smernicu. Komisia už vymenovala koordinátorku EÚ pre boj proti obchodovaniu s ľuďmi, ktorá so zastávaním svojej funkcie začala v marci 2011, a ktorá bude dohliadať na vykonávanie tejto stratégie. Komisia vytvorila aj web stránku venovanú tematike boja proti obchodovaniu s ľuďmi, ktorá je pravidelne aktualizovaná. Táto web stránka plní funkciu jednotného kontaktného miesta pre špecialistov v tejto oblasti ako aj širokú verejnosť

Problematike obchodovania s ľuďmi sa už v celosvetovom meradle venovala veľká pozornosť. K najdôležitejším nástrojom patrí Palermský protokol OSN, týkajúci sa obchodovania s ľuďmi a Dohovor Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi. Aj keď všetky členské štáty by mali ratifikovať oba uvedené právne nástroje, nie všetky tak urobili.

Európska komisia sa v tejto stratégii plánuje sústrediť na konkrétne opatrenia, ktoré podporia vykonávanie smernice 2011/36/EÚ, prinesú pridanú hodnotu a doplnia prácu vykonávanú vládami, medzinárodnými organizáciami a občianskou spoločnosťou v EÚ a tretích krajinách. Hlavnú zodpovednosť za riešenie problému obchodovania s ľuďmi nesú členské štáty. Účelom tohto oznámenia je objasniť, ako Európska komisia zamýšľa podporovať členské štáty v tomto úsilí a podnikne preto isté kroky. Tieto kroky zahŕňajú nábor pracovníkov, vyšetrovanie, stíhanie, ochranu ľudských práv a ochranu obetí. Ak majú orgány informácie o výskyte obchodovania s ľuďmi alebo o existencii rizika, že sa osoba stane obeťou takéhoto obchodovania, sú povinné implementovať potrebné opatrenia. Opatrenia, ktoré sú súčasťou tejto stratégie sú výsledkom dôkladného testovania zavedených opatrení a politik, práce špecialistov a rozhovorov s vládami, organizáciami občianskej spoločnosti, sociálnymi partnermi, odborníkmi, medzinárodnými organizáciami, národnými spravodajcami alebo podobnými mechanizmami, či inými zainteresovanými stranami. V stratégii sa prihliada aj na mienku obetí obchodovania s ľuďmi.

Táto stratégia stanovuje päť priorít, na ktoré je potrebné sa sústrediť. Určuje aj opatrenia, ktoré Európska komisia odporúča implementovať v priebehu nasledujúcich piatich rokov spolu s ďalšími aktérmi vrátane členských štátov, Európskej služby pre vonkajšiu činnosť, inštitúcií EÚ, agentúr EÚ, medzinárodných organizácií, tretích krajín, občianskej spoločnosti a súkromného sektora. Ide o tieto priority:

1. Identifikácia a ochrana obetí obchodovania s ľuďmi a pomoc týmto obetiam
2. Zintenzívnenie predchádzania obchodovaniu s ľuďmi
3. Zintenzívnenie stíhania obchodníkov s ľuďmi
4. Posilnenie koordinácie a spolupráce medzi kľúčovými aktérmi a posilnenie súdržnosti politik
5. Zlepšovanie poznatkov o účinných reakciách na problémy objavujúce sa v súvislosti so všetkými formami obchodovania s ľuďmi.

Politika proti obchodovaniu s ľuďmi si vyžaduje zapojenie rôznych aktérov do jej tvorby. V tomto prípade by malo ísť o prokurátorov, právnikov, policajnú administratívu, pohraničnú stráž, imigračných a azylových úradníkov, sudcov a súdnych úradníkov, inšpektorov v oblasti bývania, práce, zdravia, sociálnych vecí a bezpečnosti, organizácie občianskej spoločnosti, sociálnych pracovníkov a pracovníkov s mládežou, spotrebiteľské organizácie, odbory a pod. Odporúča sa zapojiť aj dobrovoľníkov a osoby pracujúce v konfliktných situáciách.

1. Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi nie je jednoduchá. Napriek tomu však osoby z rôznych spoločenských oblastí môžu prísť do styku s takouto obeťou. Je dôležité identifikovať možné obeť obchodovania s ľuďmi a to z toho dôvodu, aby ktokoľvek, kto sa dostane do kontaktu s takýmito obeťami, mohol čo najlepšie reagovať na „päť hlavných potrieb obetí“, t. j. prejavenie úcty a uznania, poskytnutie pomoci, ochrana, prístup k spravodlivosti a odškodnenie. Zároveň je potrebné implementovať nástroje na ochranu obetí obchodovania, pomôcť týmto obeťam a opätovne ich začleniť do spoločnosti. Podľa smernice z roku 2011 by táto pomoc mala odzrkadľovať individuálne potreby obeť a jej súčasťou by malo byť aspoň vhodné a bezpečné ubytovanie, materiálna pomoc, medicínska pomoc, psychologická podpora, konzultácie a poskytovanie informácií, či prekladateľské a tlmočnicke služby.
2. Súčasťou vhodného prístupu k prevencii musí byť trestné stíhanie páchatel'ov a ochrana obetí ako aj riešenie akýchkoľvek aspektov obchodovania s ľuďmi. Rovnako je potrebné zosilniť prevenciu s ohľadom na hlavné príčiny náklonnosti osôb podľahnúť obchodovaniu s ľuďmi. Riešenie týchto príčin by malo byť prioritou prevencie obchodovaniu s ľuďmi v Európskom spoločenstve a v tretích krajinách.
3. Obchodovanie s ľuďmi sa považuje za cezhraničnú problematiku a netýka sa teda výlučne daného členského štátu. Prevažné množstvo obchodníkov s ľuďmi používa dokonale vybudované siete, ktoré im umožňujú transport obetí za hranice alebo z jedného miesta na druhé v rámci jedného štátu. Obchodovanie s ľuďmi v rámci jedného štátu, pri ktorom sú mnohé obeť občanmi EÚ, rastie. Aj keď sa v poslednom čase venovala zvýšená pozornosť vyšetrovaniu a trestnému stíhaniu prípadov obchodovania s ľuďmi, celkový počet potrestaných v EÚ je stále nízky.
4. Koordinácia a spolupráca medzi kľúčovými hráčmi pôsobiace v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi sa musí zlepšiť, a to aj vďaka multisektorovému a multidisciplinárnemu prístupu. Úspešnú spoluprácu medzi rôznymi aktérmi možno najlepšie docieľiť použitím formalizovaných nástrojov a postupov, vďaka ktorým sa stanoví jasný záväzok a vyjasnia sa roly a úlohy zainteresovaných subjektov. Spoločná dohoda agentúr EÚ pre oblasť spravodlivosti a vnútorných záležitostí pojednáva o lepšej prevencii obchodovania s ľuďmi, efektívnejšom vyšetrovaní a trestnom stíhaní páchatel'ov, ako aj o účinnejšej ochrane obetí, ktorá by sa zakladala na základných právach a do úvahy by brala rodovú príslušnosť obetí.
5. Tendencie, postupy a metódy operovania obchodníkov s ľuďmi sa vo všetkých formách obchodovania s ľuďmi líšia a prispôbujú sa danej ponuke a dopytu. Formy vykorisťovania sa často prelínajú a prepájajú, čo sťažuje exaktnú identifikáciu formy vykorisťovania, ktorému sú obeť vystavované. Samozrejme, v takýchto prípadoch je identifikácia obetí o to ťažšia. Na tieto tendencie, trendy a postupy je potrebné flexibilné reagovať.

Na Slovensku problematiku obchodovania s ľuďmi reguluje Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. o zmene a doplnení niektorých zákonov, Druhá hlava, Trestné činy proti slobode a ľudskej dôstojnosti, § 179 ustanovuje:

V ods. 1) kto s použitím podvodného konania, ľsti, obmedzovania osobnej slobody, únosu, násilia, hrozby násilia, hrozby inej ťažkej ujmy alebo iných foriem donucovania, prijatia alebo poskytnutia peňažného plnenia či iných výhod na dosiahnutie súhlasu osoby, na ktorú je iná osoba odkázaná, alebo zneužitia svojho postavenia alebo zneužitia bezbrannosti alebo inak zraniteľného postavenia zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme iného, hoci aj s jeho súhlasom, na účel jeho prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane pornografie, nútenej práce či nútenej služby vrátane žobrania, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, núteného sobáša, zneužívania na páchanie

trestnej činnosti, odoberania orgánov, tkanív či bunky alebo iných foriem vykorisťovania, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov.

V ods. 2) rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme dieťa, hoci aj s jeho súhlasom, na účel detskej prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane detskej pornografie, nútenej práce či nútenej služby vrátane žobrania, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, núteného sobáša, zneužívania na páchanie trestnej činnosti, nezákonnej adopcie, odoberania orgánov, tkanív či bunky alebo iných foriem vykorisťovania.

V ods. 3) odňatím slobody na sedem rokov až dvanásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2

- a) a získa ním pre seba alebo pre iného väčší prospech,
- b) a vydá takýmto činom iného do nebezpečenstva ťažkej ujmy na zdraví alebo smrti,
- c) ako verejný činiteľ,
- d) na chránenej osobe,
- e) z osobitného motívu, alebo
- f) závažnejším spôsobom konania.

V ods. 4) odňatím slobody na dvanásť rokov až dvadsať rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2

- a) a získa ním pre seba alebo pre iného značný prospech,
- b) a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť, alebo iný obzvlášť závažný následok,
- c) alebo ako člen nebezpečného zoskupenia.

V ods. 5) odňatím slobody na dvadsať rokov až dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2

- a) a získa ním pre seba alebo pre iného prospech veľkého rozsahu, alebo
- b) a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví viacerým osobám alebo smrť viacerých osôb.

Zákon č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 7 zasa zriaďuje Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality. Toto centrum bolo zriadené zariadenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky bez právnej subjektivity. Sídli v Bratislave a okrem iného sa venuje aj zberu dát, ich spracovaniu a vytváraniu štatistických informácií a analýz. Zároveň je gestorom informačného systému o obchodovaní s ľuďmi.

Európska Unia má vlastného koordinátora pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi so sídlom v Bruseli. Špecializovaného koordinátora pre túto oblasť má aj Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe. Problematikou obchodovania s ľuďmi sa v rámci Európy zaoberajú aj Európska sieť pre prevenciu kriminality, Európska organizácia kriminálnej polície – EUROPOL a Rada Európy.

Na medzinárodnom poli túto tematiku rieši:

Medzinárodná organizácia kriminálnej polície INTERPOL

Úrad OSN pre drogy a kriminalitu

Medzinárodná organizácia pre migráciu IOM

Medzinárodná organizácia práce ILO

ECPAT

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

<http://ec.europa.eu/anti-trafficking/index>

<http://ec.europa.eu/immigration>

<http://e-justice.europa.eu>

Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM), „The Causes and Consequences of Re-trafficking: Evidence from the IOM Human Trafficking Database“ (Príčiny a dôsledky opätovnej viktimizácie: dôkazy vyplývajúce z údajov databázy IOM o obchodovaní s ľuďmi), 2010.

Protokol Organizácie Spojených národov o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi, dopĺňujúci Dohovor Organizácie Spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu, Sériá európskych zmlúv, zväzok 2237, s. 319;. Dohovor a boji proti obchodovaniu s ľuďmi (SZRE č. 197), Rada Európy, Varšava, 16.5.2005. Smernica 2011/36/EÚ o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania

The Globalization of Crime: A Transnational Organized Crime Threat Assessment“ (Globalizácia trestnej činnosti: hodnotenie hrozieb nadnárodnej organizovanej trestnej činnosti), UNODC, 2010.

Zákon č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti o zmene a doplnení niektorých zákonov

Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. o zmene a doplnení niektorých zákonov

Stratégia EÚ na roky 2012 – 2016 zameraná na odstránenie obchodovania s ľuďmi

PORUŠOVANIE ĽUDSKÝCH PRÁV PRI OBCHODOVANÍ S ĽUĎMI

Ľudovít GALBAVÝ¹ - Martina MOJTOVÁ² - Ivan PODHOREC³

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá obchodovaním s ľuďmi so zameraním na medzinárodnú legislatívu ako aj na Slovenskú legislatívu. Poukazuje na Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi. Príspevok charakterizuje obeť trestného činu Obchodovania s ľuďmi, profil obchodníkov s ľuďmi, účely obchodovania s ľuďmi, mechanizmus obchodovania s ľuďmi ako aj cieľ obchodovania s ľuďmi.

Kľúčové slová: obchodovanie s ľuďmi, trestný čin, obeť trestnej činnosti, hrozba násilia, vydieranie, zneužívanie obetí, ľudské práva.

Abstract: The paper discusses human trafficking and focuses on international as well as Slovak legislation. It also analyzes National program on the fight against human trafficking and defines human trafficking victims, characterizes human traffickers' profiles, purposes of human trafficking, its mechanism as well as the aim of human trafficking.

Key words: human trafficking, crime, human trafficking victims, threat of violence, blackmailing, abuse of victims, human rights

ÚVOD

Pojem obchod s bielym mäsom je síce atraktívny pre bulvárne médiá, ale významovo vystihuje len obchodovanie s ľuďmi na nútenú prostitúciu. Je nevhodný a zároveň je aj nálepkou vyvolávajúcou predsudky voči osobám, ktoré boli obchodované za účelom prostitúcie čím by sme nepomohli ich snahám znovu sa integrovať do spoločnosti. Keďže v súčasnosti je dominantným účelom nútená práca, mal by sa používať výstižnejší termín novodobé otroctvo. Obchodovaním s ľuďmi sa porušujú práva zaručené v ustanoveniach najvyššieho a najzákladnejšieho zákona štátu t.j. ústavnom zákone č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov. Z obsahového hľadiska trestný čin obchodovania s ľuďmi korešponduje s definíciou obchodovania s ľuďmi obsiahnutou v Palermskom protokole kde obchodovanie s ľuďmi definuje podľa Protokolu o prevencii, potláčaní a trestaní, obchodovanie s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi, podľa ktorého je obchodovanie s ľuďmi verbovanie, preprava, transfer, prechovávanie alebo získavanie ľudí pod hrozbou násilia, únosmi, podvodom, lŕšou, prinútením silou, zneužívaním pozície, v rámci ktorej nemá táto osoba žiadnu inú reálnu a akceptovateľnú možnosť ako prijať uvedenú hrozbu, poskytovaním alebo prijímaním peňazí alebo iného prospechu za účelom získania súhlasu osoby majúcej kontrolu na inou osobou s cieľom jej zneužívania, nezávisle od toho, či obeť obchodovania súhlasili s účelom zneužívania.

Zneužívanie zahŕňa ako minimum zneužívanie prostitúciou iných alebo iné formy sexuálneho zneužívania, vynútenú prácu alebo služby, otroctvo alebo praktiky podobné otroctvu, zotročovanie alebo odoberanie orgánov na legálne účely (Kubovičová 2009, s. 10).

Činnosti, na ktoré sú zneužívané obeť obchodu s ľuďmi, môžeme rozdeliť do niekoľkých kategórií:

- a) práca v sexuálnom priemysle,
- b) domáce práce,
- c) nútené práce,
- d) nútený sobáš,

¹ JUDr. PaedDr. Ivan Podhorec, PhD., Katedra sociálnej práce a sociálnych vied FSVaZ UKF v Nitre, Kraskova 1, 949 74 Nitra, ipodhorec@ukf.sk

² doc. PhDr. Martina Mojtoová, PhD., Katedra sociálnej práce a sociálnych vied FSVaZ UKF v Nitre, Kraskova 1, 949 74 Nitra, mmojtova@ukf.sk

³ JUDr. Ľudovít Galbavý, PhD., Katedra sociálnej práce a sociálnych vied FSVaZ UKF v Nitre, Kraskova 1, 949 74 Nitra, lgalbavy@ukf.sk

e) žobranie,

f) odoberanie orgánov (Kyseličková 2007, s. 11)

Stoecker (In Bruckej, Parent 2002, s. 13) považuje obchod s ľuďmi za veľmi významné odvetvie aktivít organizovaného zločinu: „*Po obchode s drogami a zbraňami patrí obchod s ľuďmi medzi najlepšie vynášajúce trestné činnosti*“. (Obetou obchodovania s ľuďmi sa ročne stane v Európe do 200.000 ľudí, s. 2010) Hurtošová (2008 podľa Dafne pomohla už 249 obetiam obchodovania s ľuďmi vrátiť sa, 2008) uvádza, že sa podľa niektorých zdrojov obchod s ľuďmi presunul už na druhé miesto „*Jednou z najdôležitejších vecí, ktorú si treba o nelegálnom obchodovaní zapamätať, je, že na rozdiel od nezákonného obchodu s drogami a ďalším tovarom možno tento „tovar“ poľahky nahradiť a straty sú minimálne.*“ (Kaneová a kol. 2007, s. 8)

Pri zaoberaní sa problematikou obchodu s ľuďmi je nutné odlišovať od tohto fenoménu ďalší často sa vyskytujúci jav a to migráciu (hlavne nelegálnu). V príručke vydanej Medzinárodnou organizáciou pre migráciu sa uvádza, že „v kontexte cezhraničnej nelegálnej migrácie je nevyhnutné rozlišovať medzi obchodovaním s ľuďmi a trestným činom prevádzkačstva. Obet' obchodovania s ľuďmi môže, ale vôbec nemusí byť nelegálnym migrantom. Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi medzi migrantmi v SR 2009/ 10)

Slovenská legislatíva zaoberajúca sa obchodom s ľuďmi

Za najdôležitejší zákon upravujúci problematiku obchodu s ľuďmi je možné považovať zákon 300/2005 Z.z., v ktorom je definovaný základný pojem obchod s ľuďmi a zároveň, sú tu charakterizované možné tresty, uložené za tento trestný čin, pričom sa dôraz kladie na §179 Obchodovanie s ľuďmi v nasledujúcom znení: *(1) Kto s použitím podvodného konania, lsti, obmedzovania osobnej slobody, násilia, hrozby násilia, hrozby inej ťažkej ujmy alebo iných foriem donucovania, prijatia alebo poskytnutia peňažného plnenia či iných výhod na dosiahnutie súhlasu osoby, na ktorú je iná osoba odkázaná, alebo zneužitia svojho postavenia alebo zneužitia bezbrannosti alebo iných zraniteľného postavenia zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme iného, hoci aj s jeho súhlasom, na účel jeho prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane pornografie, nútenej práce či nútenej služby, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, odoberania orgánov, tkanív či bunky alebo iných foriem vykorisťovania, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov.* (Obchodovanie s ľuďmi z pohľadu legislatívy. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky)

Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2011 - 2014

„Cieľom Národného programu boja proti obchodovaniu s ľuďmi je zabezpečiť komplexnú a účinnú stratégiu boja proti obchodovaniu s ľuďmi, ktorá podporuje rozvoj vzájomného porozumenia a koordinovanie činnosti všetkých zainteresovaných subjektov v rámci eliminácie rizík a predchádzania spáchaniu trestného činu obchodovania s ľuďmi a zabezpečenia ochrany ich ľudských práv a dôstojnosti.“ (Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2008 - 2010)

Obchod s ľuďmi v Slovenskej republike

Obchod s ľuďmi na území Slovenskej republiky je pomerne novým fenoménom. Jeho nástup a následný rozvoj je spájaný so špecifickou migračnou situáciou po uvoľnení režimu na štátnych hraniciach európskych štátov začiatkom 90-tych rokov 20. storočia. V tomto období sa predovšetkým ženy z východnej a juhovýchodnej Európy stali žiadaným tovarom na západoeurópskom trhu. Tento jav zasiahol aj Slovenskú republiku, ktorá sa však v priebehu 90-tych rokov zmenila z čisto zdrojovej krajiny na krajinu zdrojovo - tranzitnú. Obchodovanie s ľuďmi z pohľadu legislatívy. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Cieľovými krajinami pre obete obchodníkov s ľuďmi sa stávajú krajiny ako Cyprus, Česká republika, Francúzsko, Holandsko, Nemecko, Rakúsko, Slovinsko, Španielsko, Švédsko, Taliansko a Veľká Británia. Obete často pochádzajú z krajín ležiacich na východ od Slovenskej republiky ako

napr. Ukrajina, Moldavsko, Rusko a Bielorusko alebo z balkánskeho regiónu a to hlavne z Rumunska a Bulharska (Kubovičová 2009).

Okrem presunu obetí cez hranice do iných krajín je zaznamenaný obchod aj v rámci územia Slovenskej republiky. Cieľovými mestami sa stávajú prevažne Bratislava, Košice, Humenné, Lučenec, Komárno a Kežmarok (Kubovičová 2009).

Profil obetí obchodovania s ľuďmi v Slovenskej republike

Podľa štatistík sú v súčasnosti hlavnými obeťami obchodovania s ľuďmi ženy. To súvisí aj s rastúcou feminizáciou migrácie. Najčastejším účelom, na ktorý sú zneužívané, je sexuálne vykorisťovanie (Kubovičová 2009). Šalingová uvádza negatívum, ktoré sa vyskytuje pri automatickom spájaní obchodu s ľuďmi s prostitúciou. „Fakt, že obchod s ľuďmi sa automaticky spája s prostitúciou, takisto zahmlieva jeho zločineckú podstatu. Keďže prostitútky spoločnosť vníma ako negatívny jav, aj záujem o problematiku ľudských práv v súvislosti s prostitúciou, ako aj v súvislosti s obchodom s ľuďmi klesá.“ (Šalingová, cit. podľa Farkašovej 2007, s. 68)

Predpokladá sa, že tento trend sa bude meniť a narastie ako počet mužských obetí, tak sa zvýši počet obetí zneužívaných na účely nútenej práce. Počty mužských obetí sú ťažšie zaznamenateľné, keďže pomocné organizácie sa sústreďujú prevažne na ženské obeť a zároveň pri mužských obetiach je ťažšie rozlíšiteľné, kedy sa jedná o nelegálnu migráciu a kedy o obchod s ľuďmi, keďže výsledné podmienky života sú často podobné (Kubovičová 2009).

Výrazný je aj počet detských obetí. „Empirické skúsenosti organizácii, ktoré poskytujú pomoc obetiam obchodovania, ukazujú, že významný počet detských obetí pochádza z nestabilného domáceho prostredia, z rodín s jedným rodičom, detských domov, utečeneckých centier alebo z ulice, kde sa ocitli po úteku z domu.“ (Kubovičová 2009).

Najrozšírenejšie aktivity, na ktoré sú detské obeť zneužívané sú prostitúcia a výroba pornografie, prípadne nútené sexuálne praktiky alebo nútené sobášy. Detské obeť sa využívajú aj na páchanie drobných priestupkov, keďže nie sú trestnoprávne zodpovedné, sú fyzicky zneužívané na nútenú prácu, zneužívané na isté druhy športu, zneužívané ako detskí vojaci alebo na nelegálne adopcie (Kubovičová 2009).

Podľa veku možno detské obeť pochádzajúce zo Slovenskej republiky rozdeliť do troch skupín. Jedná sa o obeť vo veku 16-17 rokov. Vo väčšine prípadov sa jedná o dievčatá, ktoré sú vykorisťované na sexuálne účely. Druhú skupinu tvoria predpubertálne deti, ktoré sú častejšie vykorisťované na nútenú prácu, a tretiu skupinu tvoria hlavne novorodenci, ktorí sú využívaní na účely nelegálnej adopcie (Kubovičová 2009). Slovensko je kritizované zo strany Agentúry EÚ pre základné práva, že definícia obchodu s deťmi nie je primeraná a že nevypracovalo Národný akčný plán pre boj proti obchodu s deťmi (Obetou obchodu sa každoročne stáva veľký počet detí 2009).

Obeť obchodovania s ľuďmi pochádzajúce zo Slovenskej republiky majú často neukončené vzdelanie, prípadne navštevovali stredné školy bez maturitného ukončenia. Výnimočné nie sú ani obeť, ktoré navštevovali špeciálne školy z dôvodu fyzického alebo mentálneho postihnutia (Kubovičová 2009).

„Na základe uvedených skutočností možno zhrnúť, že väčšina obetí má podobný základný profil: zažili zneužívanie v rodine, majú nízku úroveň vzdelania a pochádzajú z vidieka.“ (Kubovičová 2009, s. 23).

Častými obeťami obchodníkov s ľuďmi sa stávajú ženy rómskej národnosti v zlej sociálnej situácii, ktorá ich robí zraniteľnejšími a ľahšie dostupnými pre obchod s ľuďmi (Kubovičová 2009). „Medzi dôležité faktory zvyšujúce zraniteľnosť potenciálnych obetí patrí aj prežitie násilie alebo zneužívanie. Výskum naznačuje, že náchylnosť stať sa obeť obchodovania môže byť dôsledkom zníženej sebaúcty, pocitov hanby a zraniteľnosti vyplývajúcich zo zneužitia v maloletom veku.“ (Kubovičová 2009, s. 23)

Kara (2009) uvádza niekoľko faktorov, zvyšujúcich náchylnosť stať sa obeťou obchodu s ľuďmi: chudoba, predsudky voči pohlaviu alebo etnicite, zločinnosť, vojenský konflikt, sociálna nestabilita a ekonomický úpadok.

Profil obchodníkov s ľuďmi

Môžeme odlišiť dva modely fungovania zločineckých organizácií zaoberajúcich sa obchodom s ľuďmi. Sieťový model zahŕňa voľne spojené, decentralizované skupiny. V rámci každej skupiny sú rozdelené úlohy pre jednotlivých členov. Častejší je ale amatérsky model, kde jednotliví členovia organizácie vykonávajú istú veľmi úzko špecializovanú službu, často nepostihnuteľnú priamo ako obchod s ľuďmi a často sa sami ani za obchodníkov nepovažujú (Kaneová 2007, s. 9). Profil obchodníkov sa mení podľa organizovanosti činnosti. Na Slovensku sa vyskytujú ako prípady individuálnej tak aj organizovanej trestnej činnosti, ktorá siaha od malých skupiniek (3-4 členovia) po veľké organizované skupiny prepojené na organizovaný zločin. (Kubovičová 2009). V skupinách majú jednotliví páchatelia svoju konkrétnu úlohu. „Organizátor získava kontakty na majiteľov erotických podnikov v zahraničí a dohaduje počet žien a ceny, za ktoré ich bude majiteľovi dodávať. Ďalší členovia skupiny majú za úlohu vyhľadávať ženy a podávajú inzeráty do novin, ďalší prevádzajú ženy cez hranice do určených podnikov.“ (Halcin 2007, s. 48). Častejšie sú páchatelia muži, ako ženy a ich veková škála je veľmi rozsiahla, väčšinou závislá od zastávanej pozície. V rámci národnostnej príslušnosti sú najčastejšie usvedčovaní občania Slovenskej republiky a v prípade individuálnej trestnej činnosti ide o príslušníkov rómskej národnosti, kde dochádza k získavaniu obetí priamo z príbuzenstva (Kubovičová 2009). Základným determinantom celej problematiky je ale vysoká latencia tohto druhu trestnej činnosti, čoho znakom je veľmi nízky počet prípadov. Halcin (2007, s. 46) ako základné faktory vplývajúce na latenciu prípadov uvádza hlavne „nižšie riziko odhalenia a potrestania páchatel'ov, pretože využívajú bezmocné postavenie, v ktorom sa ich obeť často nachádzajú, a to najmä z dôvodu nelegálneho pobytu na území cudzieho štátu.“

Účely obchodovania s ľuďmi

Základné účely, na ktoré sú obeť pochádzajúce zo Slovenska zneužívané, možno rozdeliť do 4 skupín:

- 1) obchodovanie s ľuďmi na účel sexuálneho vykorisťovania,
- 2) obchodovanie s ľuďmi na účel ekonomického vykorisťovania,
- 3) obchodovanie s ľuďmi na účel nelegálnej adopcie,
- 4) obchodovanie s ľuďmi na účel nelegálneho obchodovania s ľudskými orgánmi.

„Aktuálne poznatky vyplývajúce z analýz správ medzinárodných agentúr a orgánov činných v trestnom konaní naznačujú tieto trendy v obchodovaní s ľuďmi: nárast obchodovania s ľuďmi na účely rôznych foriem pracovného vykorisťovania v krajinách Európskej únie a v susedných štátoch, nárast obchodovania s ľuďmi na účely odoberania orgánov, najmä obličiek, nárast miestneho, regionálneho a interkontinentálneho obchodovania s ľuďmi, rastúca participácia organizovaných zločineckých skupín, posilňujúca sa úloha žien - obchodníčok s ľuďmi, pretrvávajúci vplyv korupcie štátnych úradníkov, najmä príslušných orgánov činných v trestnom konaní a úradníkov pracujúcich s osobnými dokladmi a vízami, vysoký nárast ziskov, nárast obchodovania s deťmi na účely všetkých foriem vykorisťovania.“ Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi medzi migrantmi v SR uvádza aj ďalší trend. Obeť sú najskôr presunuté z vidieckych oblastí, odkiaľ väčšinou pochádzajú do miest a odtiaľ sú následne rozposielané do cieľových krajín.

Obchodovanie s ľuďmi za účelom sexuálneho vykorisťovania

Tento spôsob vykorisťovania je v podmienkach Európy pravdepodobne najdiskutovanejší. Taktiež média na Slovensku sa najčastejšie zaoberajú skúsenosťami žien, ktoré boli obchodované. Obete sú poznačené ťažkou psychickou traumou z fyzického, sexuálneho a psychického týrania (Kubovičová 2009). Podľa Kubovičovej (2009) sexuálne vykorisťovanie zahŕňa okrem prostitúcie, ktorú definuje ako „poskytovanie sexuálnych služieb ženami a mužmi za úplatu“ aj výrobu pornografie a obchod s nevestami. „Práca Donny M. Hughesovej identifikuje štyri komponenty, ktoré vytvárajú dopyt po obchodovaní s ľuďmi kvôli sexu:

- 1) muži, ktorí si kupujú komerčné sexuálne úkony,
- 2) vykorisťovatelia, ktorí vytvárajú sexuálny priemysel,
- 3) štáty, ktoré sú cieľovými krajinami tým, že tolerujú a legalizujú prostitúciu a
- 4) kultúra, ktorá toleruje a podporuje sexuálne vykorisťovanie.“ (Bianchi, Popper, Lukšík 2007, s. 11)

Na účely sexuálneho vykorisťovania sú najčastejšie zneužívané ženy a deti. Jedná sa priamo o prostitúciu, ale aj výrobu pornografického materiálu. Obete sú viazané dlhom, často o extrémnej výške, ktorý vznikol za ich prevoz do krajiny a životné náklady (strava, ubytovanie). Tento dlh majú splácať pasákovi formou vykonávania sexuálnej činnosti. Dlh, ale často napriek tomu narastá a pre obeť je prakticky nemožné sa z neho vyplatiť. V prípade nespolupráce sa často využíva pohrozenie násilia na rodine obete (Kubovičová 2009). Špecifickou oblasťou sú sobáše. Sú uzatvárané pre imigračné výhody, pričom žena sa nachádza v novom prostredí a „manžel“ je často pasák, ktorý ju využíva ako prostitútku, alebo sa prípadne dostávajú do pozície žien - otrokyní (Kubovičová 2009). Tento spôsob vykorisťovania zatiaľ nebol výrazne zaznamenaný medzi obeťami obchodu s ľuďmi pochádzajúcimi zo Slovenskej republiky. O jeho existencii sa môžeme domnievať iba v kontexte tzv. ruských neviest.

Obchodovanie s ľuďmi na účel ekonomického vykorisťovania

„Podstatou ekonomického vykorisťovania je vytvorenie dlžníckeho vzťahu, pre ktorý sa odopiera obeti zárobok s odôvodnením, že musí splácať dlh. Pre takýto dlžnícky vzťah sú typické dve skutočnosti: hodnota poskytovaných služieb sa nepoužíva na zníženie dlhu a obeť nevie, ako dlho potrvá, kým sa jej dlh podarí splatiť.“ (Kubovičová 2009). „Na konferencii OBSE vo Viedni v roku 2005 sa odhadovalo až 30% obetí je obchodovaných do iných odvetví ako sex biznisu.“ (Farkašová, 2007, s. 68).

Skiuner (2011) uvádza, že 'v niektorých oblastiach, ako je India tento dlh môže byť dedičný a prechádzať z generácie na generáciu. Ekonomické vykorisťovanie má niekoľko foriem:

- 1) otroctvo a praktiky podobné otroctvu, kedy osoba stráca všetky práva prináležiace ľudskej bytosti a stáva sa majetkom inej osoby, ktorá rozhoduje o jej živote,
- 2) nevoľníctvo, je stav podobný otroctvu, ale zahŕňa širšiu škálu podmienok, ktoré bránia obeti zmeniť svoj stav,
- 3) nútená práca, čo je akákoľvek činnosť, ku ktorej je osoba nútená pod hrozbou trestu alebo sa nevykonáva dobrovoľne. Trest môže mať podobu fyzického alebo sexuálneho násilia, dochádza k obmedzeniu pohybu pracovníkov, k vytvoreniu dlžníckeho vzťahu, neposkytnutiu odmeny za prácu, zadržaniu identifikačných dokumentov alebo k hrozbe udania úradom pre nelegálny status pracovníka. (Kubovičová 2009)

Bales, Trodd, Williamson (2009, s. 35) uvádzajú 6 indikátorov nútenej práce: hrozba alebo fyzické zranenie pracovníka, obmedzenie pohybu, viazanie dlhom, nedostávajúce výplaty, alebo výplata znižovaná z dôvodu splácania životných nákladov, dlhu atď., odobratie

dokladov alebo pasu, vyhrážanie sa nahlásenia pracovníka ako nelegálneho migranta. „Nútená práca je druhou najbežnejšou formou obchodovania s ľuďmi, hoci presný počet novodobých otrokov nie je známy.“ (Sexuálne zneužívanie dominuje obchodu s ľuďmi 2009)

Najčastejšími prípadmi ekonomického vykorisťovania sú práca v domácnosti, opatrovatel'ka. Tieto obeť sú nútené pracovať vysoký počet hodín denne bez nároku na plat, sú často zastrašované a zneužívané bez kontaktu na iné osoby, čo je dôvod, že sú v takomto vzťahu schopné vydržať dlhšie časové obdobie (Kubovičová, 2009). Ďalším spôsobom zneužívania je nútená práca v továrňach, kde sú často zneužívaní muži, vzhľadom na fyzickú náročnosť tejto činnosti. Obeť sú zneužívané aj v sektore služieb ako sú obchody alebo stravovacie zariadenia, kde ich často zamestnávajú priamo obchodníci, aby si svoj dlh odpracovali. Žobranie a pouličný predaj je tiež činnosťou, na ktoré sú zneužívané obeť obchodu s ľuďmi.

Bales, Trodd, Williamson (2009) uvádzajú najčastejšie činnosti, na ktorých sa podieľajú otroci: výroba tehál, baníctvo, textilné manufaktúry, práca s kožou, výroba oblečenia a kobercov a domáce práce. Na Slovensku bolo oficiálne od augusta 2006 do decembra 2007 zaznamenaných 14 prípadov obeť sexuálneho vykorisťovania a 6 obeť vykorisťovania za účelom nútenej práce. (Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2008 - 2010 2008, s. 15) To je dôkazom, že obeť pochádzajúce zo Slovenskej republiky sú vykorisťované obchodníkmi aj týmto spôsobom. Problém je v tom, že táto oblasť vykorisťovania nie je mediálne natoľko zaujímavá, čo podľa nášho názoru môže zvyšovať latenciu týchto prípadov, keďže obeť si samé neuvedomujú, že sa obeťami reálne stali.

Obchod s ľuďmi s cieľom nelegálnej adopcie

Táto oblasť je pomerne dvojznačná. Adoptované deti sa totiž nemusia stať vykorisťované v zmysle Palerského protokolu. Na druhú stranu obchodníci, ktorí dieťa predávajú sa nezaujímajú o to komu, alebo na aké účely sa dieťa dostalo. Môže sa teda rovnako jednať o adopciu neplodného páru, ktorý nie je schopný iným spôsobom získať dieťa, ale aj o predaj dieťaťa na sexuálne alebo ekonomické vykorisťovanie (Kubovičová 2009). Prípady obchodu s deťmi na účely nelegálnej adopcie v Slovenskej republike zaznamenané neboli. Na druhú stranu v rámci investigatívnej žurnalistiky boli prinesené informácie o vykorisťovaní žien na nútené tehotenstvá, kedy deti mali byť ďalej predávané (Heribanová 2011). Takže to, že takéto prípady neboli oficiálne zaznamenané nemusí vôbec znamenať, že k takýmto prípadom nedochádza. Pokiaľ totiž bolo dieťa predané s vedomím príbuzných, alebo dokonca rodičov, nemusí štát o jeho existencii vedieť a teda nemôže túto oblasť kontrolovať. Informácie o tejto oblasti vykorisťovania sú veľmi kusé.

Obchod s ľuďmi s cieľom nelegálneho obchodovania s ľudskými orgánmi

Obchod s ľudskými orgánmi je ťažko postihnuteľnou oblasťou, keďže často chýba legislatívna úprava v jednotlivých krajinách. „Obchodovanie s ľuďmi sa vzťahuje iba na situácie, keď sa osoba premiestňuje z jedného miesta na druhé s cieľom odobrať jej orgány.“ (Kubovičová 2009, s. 17) Za obchod s ľudskými orgánmi zatiaľ nebol v Európe odsúdený žiaden páchatel', ale je predpoklad, že tento typ obchodu s ľuďmi má vysokú latenciu, je teda podstatne rozšírenejší než vyplýva zo štatistík (Kubovičová 2009). Na Slovensku zatiaľ nebol zaznamenaný prípad nelegálneho obchodu s ľudskými orgánmi, ale jeho existencia sa vylúčiť nedá. Svetová zdravotnícka organizácia odhaduje, že každý rok je vykonaných 21 000 transplantácií pečene. Celosvetový dopyt po tomto zákroku je ale 90 000 operácií (Obchod s ľuďmi prekvitá 2007). To vytvára možnosti pre nelegálny obchod s ľudskými orgánmi.

Mechanizmus obchodovania s ľuďmi

Obchod s ľuďmi je možné rozdeliť do niekoľkých fáz. Tie sú špecifické podľa geografického kontextu, v ktorom dochádza k obchodu s ľuďmi, ako aj podľa účelu, na ktorý je obeť určená. Rozoznávame teda fázu verbovania, transportu, prechovávanía, prijímania, donútenia, zneužívania, vyslobodenia a reintegrácie (Kubovičová 2009).

Donútenie a zneužívanie

Vykorisťovanie obeti môže prebehnúť už počas tranzitu, alebo po príchode do cieľovej krajiny. Najčastejšie sú donútené vykonávať požadovanú činnosť strachom zo svojho postavenia nelegálneho migranta v krajine, teda strachom z uväznenia alebo vyhostenia. Obete tiež majú vytvorený dlžnícky vzťah k svojmu „majiteľovi“ a sú nútené ho splácať. Od obchodníka sú závislé, keďže sa nachádzajú v cudzej krajine bez vlastnej siete kontaktov. Obete sú izolované, sú strážené, nepoznajú miesto, kde sa nachádzajú, neovládajú jazyk danej krajiny. Na ovládanie obetí je často využívané psychické a fyzické násilie - bitie, znásilňovanie, vyhrážanie sa, prípadne nútená návykovosť na drogy a alkohol (Kubovičová 2009, s. 63).

Vyslobodenie, návrat, reintegrácia

Obete sú najčastejšie oslobodené počas policajnej akcie, alebo sa im podarí uniknúť samým, prípadne pomocou tretej osoby. Najčastejšie sa následne vrátia do krajiny pôvodu. Tu sa buď snažia vyrovnáť so skúsenosťou z obchodovania samostatne alebo pomocou ďalších osôb alebo organizácií (Kubovičová 2009). Obetiam v Slovenskej republike pomáhajú v reintegrácii NGO's, zamerané špeciálne na túto oblasť rovnako ako IOM, ktoré sa snažia poskytnúť psychologickú a inú pomoc na prekonanie vzniknutej traumy.

Situácia v oblasti obchodovania s ľuďmi na Slovensku

Sumarizáciou dát za rok 2012 možno konštatovať, že Slovenská republika je aj naďalej považovaná prevažne za krajinu pôvodu resp. za zdrojovú krajinu obetí, aj keď obchodovanie s ľuďmi na území Slovenskej republiky nemožno vylúčiť a štatistické údaje dokazujú existenciu aj tzv. vnútroštátneho obchodovania s ľuďmi. Z pohľadu zamerania sa na páchatel'a trestného činu obchodovania s ľuďmi, až v 63,6% registrovaných prípadov za rok 2012 bol páchatel'om muž. Najviac páchatel'ov pochádzalo z Košického kraja s priemerným vekom 43 rokov. Pritom najnižší priemerný vek bol zaznamenaný v Trenčianskom kraji (16 rokov) a najvyšší priemerný vek v Žilinskom kraji (44 rokov). Pri náboře páchatelia najčastejšie využívajú osobné stretnutie a prevažne ide o cudzie osoby vo vzťahu k obeti. Z pohľadu zamerania sa na obeť obchodovania s ľuďmi možno konštatovať, že najčastejšou obeťou v roku 2012 bola žena vo veku 23 rokov, slobodná, bez záväzkov, so základným vzdelaním, zo zlých sociálnych pomerov a pôvodom z Košického kraja. Aj naďalej prevláda ako účel obchodovania s ľuďmi – sexuálne vykorisťovanie. <http://www.minv.sk/7obchodovanie-s-ludmi-a-slovenska-republika>

Na Slovensku existuje Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality, ktoré sídli v Košiciach a venuje sa aj zberu dát a vytváraniu štatistických informácií z oblasti obchodovania s ľuďmi. Od roku 2006 do dnes sa realizuje v súvislosti s Národným programom boja proti obchodovaniu s ľuďmi aj Program podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi. Subjekty, ktoré realizujú tento program sú štátny tajomník Ministerstva vnútra Slovenskej republiky (národný koordinátor pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi), zástupcovia ministerstva, zástupcovia určených ústredných orgánov štátnej správy a samosprávy. Na programe spolupracujú aj mimovládne organizácie Medzinárodná organizácia pre migráciu IOM Bratislava, Slovenská katolícka charita, Slovenské krízové centrum DOTYK, Občianske združenie NÁRUČ. Tento program

zabezpečuje pomoc obetiam obchodovania s ľuďmi najmä vo forme finančnej podpory, sociálnej pomoci, psychoterapeutických služieb, právneho poradenstva, zdravotnej starostlivosti, rekvalifikačných kurzov, 90 dňovej doby krízovej starostlivosti, pomoci pri dobrovoľnom návrate do Slovenskej republiky. Boli na základe obetí, ktoré boli zaradené práve do Programu podpory a ochrany obchodovania ľuďmi sú k dispozícii štatistické údaje. Za rok 2012 bol počet zaradených obetí 22. Žien bolo 13, mužov 6 a 3 deti. Celkový počet obetí je za uplynulé štyri roky najnižším počtom obetí zaradených do tohto programu. <http://www.naipravo.sk/clankv/tvka-sa-problem-obchodovama-s-ludmi-ai-slovenska.html>

Obchodovanie v kruhu

Ďalším veľkým problémom obchodovania s ľuďmi je to, že sa obeťami často stávajú opakovane. „*Ak sa tým obetiam nepomôže, tak sa to obchodovanie s obeťami točí v kruhu,*“ tvrdí Vatráľová. Na Slovensku už šesť, rokov funguje program podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi. Jeho pravidlom je dobrovoľnosť a podmienka prerušenia kontaktov s kriminálnym prostredím. „*Obeť musí povedať: ja chcem, aby ste mi pomohli,*“ (Jozef Hlinka) z Ministerstva vnútra SR. Podávanie svedeckých výpovedí je sekundárne, prioritou programu je pomoc týmto ľuďom. Doba poskytovania pomoci má dve fázy - krízová intervencia trvá 90 dní, takže prvé tri mesiace dostáva komplexnú starostlivosť každá obeť/ potom rozdeľujú obeť na spolupracujúce a nespôlpracujúce. Tie nespôlpracujúce majú právo na návrat do krajiny pôvodu, môžu im pobyt predĺžiť o ďalších 90 dní. „*Treba si uvedomiť, že obeť obchodovania prežila obrovskú traumu.*“ (Hlinka). Až do právoplatného rozhodnutia súdu má obeť právo na ochranu. Pomáhajú jej so stravovaním, hygienickými potrebami, izoláciou z kriminálneho prostredia. „*My sme asi jediný štát v EU, ktorý má vypracovaný program návratu obetí na Slovensko,*“ (Hlinka). Pre zastupiteľské orgány vypracovali manuál, čo treba v takom prípade robiť. Obetiam obchodovania s ľuďmi vedia v programe pomoci a ochrany poskytnúť anonymné ubytovanie, finančnú podporu, sociálnu, psychologickú starostlivosť rekvalifikáciu, ako aj zaradenie do programu program však nemožno "stanoviť, postupuje sa podľa konkrétneho prípadu. O zaradení do neho rozhoduje národný/koordinátor, ktorým je štátny tajomník MV SR. Prihlasovanie do programu je anonymné. Na Slovensku funguje aj telefonická národná linka pomoci proti obchodovaniu s ľuďmi. (<http://www.aktuality.sk/clanok/188665/obeti-obchodovania-s-ludmi-pribuda/>)

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- Fickenauer, J. (2005): Problems of definition: What is Organized Crime? In: Trend in organized crime, Spring, Vo.8, No. 3, p. 63-83.
- Halcin, J. (2007): Prevencia a boj proti obchodovaniu s ľuďmi na Slovensku. In: Spondrová, P.(eds.): Obchodování s lidmi, problematika nucené práce. Brno: Liga lidských práv, Rada Evropy.
- Heribanová, T. (2011): Zavriem ťa a rod. In. Emma. September 2011. Bratislava: SPOLOČNOSŤ 7 PLUS. P.64-66.
- Kara, S. (2009): Sex Trafficking. Inside the business of modern slavery. New York: Columbia University Press.
- Kyseličková, L. (2007): Obchodovanie s ľuďmi v Slovenskej republike – analýza súčasného stavu. On-line text: http://www.ff.umpo.sk/kvdsp/files/stazeO6-07/01.1_a_Keselickova_Stav_SR%28obch_s_ludmi%29.pdf
- Nožina, M. (2003): Medzinárodný organizovaný zločin v Českej republike. Praha: Themis.
- Organized crime than Cosa Nostra. In. Passas, N (1995): Organized Crime. Aldershot: Dartmouth.
- Skinner, B. (2011): Otroci súčasnosti. Svědectví o moderních otrokách a jejich obetech.

Praha: Nakladatelství Z.

Smith, D. (1971): Some Things that may be More Important to Understand about

Smíd, T. (2009): Organizovaný zločin v Ruské federaci. Brno: Muni PRESS.

ISBN 978-80-970667-8-0

EAN 9788097066789